

Klassiska flickböcker i purifierad och förkortad översättning

Utelämningar i den svenska och finska översättningen
av L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi

Avhandling pro gradu (NPK800)
Helsingfors universitet
Humanistiska fakulteten
Nordica/Finska, finskugriska och nordiska institutionen
Svensk översättning

Laura Leden
Handledare: Pirjo Kukkonen
26.10.2011

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistiska fakulteten		Laitos Institution – Department Finska, finskugriska och nordiska institutionen	
Tekijä Författare – Author Laura Leden			
Työn nimi Arbetets titel – Title Klassiska flickböcker i purifierad och förkortad översättning Utelämnningar i den svenska och finska översättningen av L.M. Montgomerys <i>Emily</i> -trilogi			
Oppiaine Läroämne – Subject Svensk översättning			
Työn laji Arbetets art – Level Avhandling pro gradu		Aika Datum – Month and year 26.10.2011	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 138 sidor
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>I min pro gradu-avhandling undersöker jag användningen av den adapterande översättningsstrategin utelämnning, som innebär reduktion eller eliminering av en del av källtexten, i den svenska och finska översättningen av L.M. Montgomerys <i>Emily</i>-trilogi (1923–1927). Översättningarna är gjorda i mitten av 1900-talet med undantag av den svenska översättningen av den sista boken som är från 1985. Syftet med avhandlingen är att undersöka vad som har utelämnats och varför samt hur utelämnningarna påverkar karakteriseringen. Det förra sker genom kategorisering av utelämnningarna och det senare genom analys av karaktärsindikatorer.</p> <p><i>Emily</i>-trilogin tillhör genren flickböcker som är en undergenre till barn- och ungdomslitteratur. Översättning av barn- och ungdomslitteratur följer samma normer som översättning av vuxenlitteratur men dessutom didaktiska och pedagogiska normer som står i kontrast till ekvivalensnormer. Både barn- och ungdomslitteratur och flickböcker är genrer med perifer ställning inom det litterära polysystemet. Den låga statusen vid översättningstidpunkten är en orsak till avvikelser från ekvivalensnormerna i översättningarna.</p> <p>Jag har härlett en kategoriseringsmodell för utelämnningarna i undersökningsmaterialet ur Rodica Dimitrius (2003) och Eirllys E. Davis (2007) kategorier för orsaker till utelämnningar. Kategorierna i min undersökning är <i>purifikation</i>, <i>inget direkt bidrag till handlingen</i>, <i>kulturbundna element</i>, <i>lingvistiska orsaker</i>, <i>tidigare utelämnning</i> och <i>övrigt</i>, uppräknade enligt förekomstfrekvens. <i>Purifikation</i>, som beror på de didaktiska normerna, är den mest förekommande kategorin och förekommer främst i översättningarna av de två första böckerna. Kategorin <i>inget direkt bidrag till handlingen</i> är nästan lika vanlig och står i samband med en vilja att förkorta texterna. De svenska och finska översättningarna innehåller liknande utelämnningar, men utelämnningarna är färre och i genomsnitt kortare i de finska översättningarna, där också den procentuella andelen utelämnad text är mindre. Den svenska översättningen av den tredje boken utgör ett undantag. Den innehåller minst utelämnningar av alla översättningarna, vilket beror på att översättningen gjordes först år 1985. Antalet utelämnningar och särskilt purifierande sådana minskar dessutom successivt bok för bok. Den procentuella andelen utelämnad text är störst i de svenska översättningarna av de två första böckerna. Allmänt taget är en orsak till den frekventa förekomsten av utelämnningar i översättningarna att de riktar sig till en yngre målgrupp än källtexterna.</p> <p>Analysen av karaktärsindikatorer i översättningarna visar att utelämnningarna har påverkat karakteriseringen. De purifierande utelämnningarna påverkar den indirekta karakteriseringen av vuxna karaktärer genom att karaktärsindikatorer i form av handlingar och repliker som visar på opassande beteende eller kopplar karaktären till sexualitet har utelämnats. Utelämnningen av naturbeskrivningar påverkar däremot den landskapsanaloga karakteriseringen av Emily i och med att Emilys förhållande till naturen inte skildras som lika starkt och fysiskt samt kopplat till kreativitet som i källtexterna. Analysen har också visat att inverkan på karakteriseringen är störst i de svenska översättningarna av de två första böckerna där den utelämnade textmängden är störst.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords flickböcker, L.M. Montgomery, översättning, utelämnning, purifikation			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingfors universitets campusbibliotek Campusbiblioteket i centrum			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehåll

1 INLEDNING	3
1.1 SYFTE, FRÅGESTÄLLNINGAR OCH HYPOTESER	3
1.2 VAL AV MATERIAL	5
1.3 METOD OCH DISPOSITION	7
2 BARN- OCH UNGDOMSLITTERATUR	8
2.1 FLICKBOKEN SOM GENRE.....	8
2.2 ÖVERSÄTTNING AV BARN- OCH UNGDOMSLITTERATUR	14
3 L.M. MONTGOMERY OCH <i>EMILY</i>-TRILOGIN	20
3.1 HANDLING OCH TEMA I <i>EMILY</i> -TRILOGIN	21
3.2 DEN SVENSKA OCH FINSKA ÖVERSÄTTNINGEN AV <i>EMILY</i> -TRILOGIN	23
4 TEORETISKA OCH METODOLOGISKA ASPEKTER: ÖVERSÄTTNINGSTRATEGIN UTELÄMNING	27
4.1 UTELÄMNING I ÖVERSÄTTNING AV BARN- OCH UNGDOMSLITTERATUR	27
4.2 KATEGORISERING AV UTELÄMNINGAR ENLIGT DIMITRIU OCH DAVIS	31
4.3 METODBESTÄMNING	34
5 KATEGORISERING AV UTELÄMNINGAR I DEN SVENSKA OCH FINSKA ÖVERSÄTTNINGEN AV <i>EMILY</i>-TRILOGIN	36
5.1 PURIFIKATION.....	42
5.2 INGET DIREKT BIDRAG TILL HANDLINGEN.....	72
5.3 KULTURBUNDNA ELEMENT.....	89
5.4 LINGVISTISKA ORSAKER.....	99
5.5 TIDIGARE UTELÄMNING OCH ÖVRIGT	104
6 HUR UTELÄMNINGARNA PÅVERKAR KARAKTERISERINGEN	107
6.1 KARAKTÄRSINDIKATORER.....	108
6.2 INVERKAN AV PURIFIERANDE UTELÄMNINGAR PÅ DEN INDIREKTA KARAKTERISERINGEN AV VUXNA KARAKTÄRER	113
6.3 INVERKAN AV UTELÄMNADE LANDSKAPSANALOGIER PÅ KARAKTERISERINGEN AV <i>EMILY</i>	120
7 SLUTSATSER	125
KÄLLFÖRTECKNING	131
A. UNDERSÖKNINGSMATERIAL	131
B. ÖVRIG LITTERATUR	132
C. ELEKTRONISKA KÄLLOR	137

1 Inledning

I *Routledge Encyclopedia of Translation* definierar Georges L. Bastin (1998: 7) **utelämning** som "the elimination or reduction of part of the text". Definitionen finns i hans artikel om **adaption**. Adaption innebär förändringar i måltexten i relation till källtexten, eller, som Bastin (a.a.: 6) uttrycker det, någon slags nyskapande ("re-creation"). Detta antyder att texten förändras vid användning av översättningsstrategin utelämning. Bastins korta behandling av utelämning stämmer överens med Rodica Dimitrius (2004: 163) observation om att översättningsvetenskapliga verk oftast bara nämner utelämning kort och i samband med andra adapterande strategier med mera positiva konnotationer. Detta kan bero på att utelämning är en kontroversiell översättningsstrategi. Enligt Eirlys E. Davis (2007: 56) ses utelämning ofta som ett fel i diskussioner om översättningars kvalitet. Utelämningar har till och med lett till protester och till att översättare har anklagats för oärlighet (ibid.). Bastin (1998: 6) nämner barn- och ungdomslitteratur som en genre som kräver adapterande översättning och där detta sker bl.a. genom utelämning. Som Davis (2007: 57) påpekar har skönlitterära översättare traditionellt getts större friheter än andra översättare. Trots det har utelämning kritiserats i skönlitterära översättningar. Ett exempel på översättningar som har varit föremål för sådan kritik är de svenska och de finska översättningarna av den kanadensiska författaren L.M. Montgomerys (1874–1942) *Emily*-trilogi (1923–1927). Utelämningar och annan adaption i de svenska översättningarna påtalades av Åsa Warnqvist och i de finska av Vappu Kannas under den 9:e L.M. Montgomery-konferensen vid University of Prince Edward Island i juni 2010. Därför bestämde jag mig för att undersöka utelämningar i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin i denna pro gradu-avhandling.

1.1 Syfte, frågeställningar och hypoteser

Syftet med min avhandling är att genom *Emily*-trilogin undersöka användningen av den adapterande översättningsstrategin **utelämning** vid översättning av barn- och ungdoms-

litteratur och särskilt av **flickböcker** i Sverige och Finland under mitten av 1900-talet, då största delen av trilogin översattes till svenska och finska. Det är alltså fråga om en fallstudie. Valet av material motiveras i avsnitt 1.2. Syftet är att jämföra de svenska och finska översättningarna för att se om översättningsstrategin utelämning används av samma orsaker i dem.

Utelämningar ska inte automatiskt bedömas som fel, men det är väsentligt att undersöka vilka orsakerna till och följderna av dem är, vilket jag alltså ska göra. Detta ger en grund för att avgöra om utelämningarna fortfarande tjänar sina syften eller om de förändrar texten mera än vad som är nödvändigt eller önskvärt.

Adaption kan oberoende av orsak påverka läsarens tolkning. Utelämning är kanske den adapterande strategi som mest påverkar tolkningen då inget spår av det utelämnade elementet finns kvar i texten. Ju längre de utelämnade partierna är, desto mera sannolikt är det att de påverkar tolkningen i en hög grad. När det gäller skönlitterära verk är tolkningar speciellt viktiga och därför anser jag att denna dimension inte kan förbises i en studie av utelämningar i skönlitterära verk. Inom denna studie är det inte möjligt att undersöka tolkningen i sin helhet, och därför analyserar jag i kap. 6 enbart hur utelämningarna i de böckerna där de är flest påverkar tolkningen av karakteriseringen av dels vuxenkaraktärer, dels huvudkaraktären Emily.

Min undersökning omfattar således följande centrala forskningsfrågor:

1. Vilka typers element har utelämnats i den svenska och finska översättningen av L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi?
2. Varför har dessa element utelämnats i översättningarna?
3. Hur påverkar utelämningarna karakteriseringen i översättningarna?

Jag antar att adaption genom utelämning i barn- och ungdomslitteratur för det första framför allt berör kulturbundna element. Detta leder till att översättningarna på skalan mellan att exotisera och domesticera med tanke på en nordisk läsare som inte är bekant med den engelskspråkiga kulturen placerar sig närmare domesticering. För det andra antar jag

att adaptation genom utelämnning framför allt berör anpassning till en ung målgrupp, d.v.s. vad som är passande för läsaren att läsa. Min tredje hypotes är att utelämnningen påverkar karakteriseringen.

1.2 Val av material

Som material använder jag alltså L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi och dess svenska och finska översättningar (se tabell 1). Trilogin tillhör genren flickböcker. Som en helhet bildar trilogin en bildningsroman som beskriver den föräldralösa Emily Starrs uppväxt och utveckling till författare från 10 års ålder till vuxen. Skrivande och litteratur är viktiga motiv i böckerna och stilen är beskrivande och naturen fokuseras. *Emily*-trilogin lyfts ofta fram som en viktig del i Montgomerys produktion vid sidan av *Anne på Grönkulla* (1908 sv. 1909) och trilogin betraktas också som Montgomerys mest självbiografiska verk.

Tabell 1. De engelska originaltexterna och de svenska och finska översättningarna av *Emily*-trilogin.

Engelskt original	<i>Emily of New Moon</i> (1923)	<i>Emily Climbs</i> (1925)		<i>Emily's Quest</i> (1927)
Finsk översättning	<i>Pieni Runotyttö</i> (1928) övers. I. K. Inha (reviderad 1961)	<i>Runotyttö maineen polulla</i> (1948) övers. I. K. Inha (reviderad 1961)		<i>Runotyttö etsii tähteään</i> (1949) övers. Laine Järventaus-Aav (reviderad 1961)
Svensk översättning	<i>Emily</i> (1955) övers. Stina Hergin	<i>Emily och hennes vänner</i> (1956) övers. Stina Hergin	<i>Emily på egna vägar</i> (1957) övers. Stina Hergin	<i>Emily gör sitt val</i> (1985) övers. Margareta Eklöf

Mitt val av L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi som material motiveras med att varken de svenska eller finska översättningarna har undersökts tidigare ur översättningsvetenskaplig synpunkt. Den största orsaken till att jag vill undersöka just L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi är dock att särskilt de svenska översättningarna har blivit allmänt kritiserade. Redan 1985 kritiserade Ying Toijer-Nilsson (1985: 134) i en essä om L.M. Montgomery översättningarna av de två första *Emily*-böckerna, vilka som tabellen ovan beskriver, i översättning utkom som tre titlar. Hon (ibid.) beskriver översättningarna som ”kraftiga

bearbetningar” där rader, stycken och ibland hela sidor har utelämnats och anser därför att nya översättningar borde göras. Mary Ørvig (1988: 197) upprepar Toijer-Nilssons åsikt i avsnittet om L.M. Montgomery i sin flickbokshistoria och kallar bearbetningen av *Emily*-böckerna ”mindre lyckad”. Också den internationellt ansedda svenska Montgomery-forskaren Gabriella Åhmansson (1992: 140) nämner att de svenska översättningarna ”tyvärr uppvisar [...] diverse stymplingar av originaltexten”. Hon påpekar brister i den svenska översättningen på flera ställen i sin feministiska analys av *Emily*-trilogin och är vid flera tillfällen tvungen att ta till citat från den engelska originaltexten då de avsnitt hon syftar på i sin analys antingen inte finns i översättningen eller så har nyansen hon vill peka på gått förlorad (a.a.: 141–142, 146). I böckerna står det däremot ingenting om att det är fråga om bearbetade och förkortade versioner.

Också de finska översättningarna av *Emily*-trilogin har kritiserats för att innehålla ett stort antal utelämnningar. Denna kritik har framförts av Hanna-Reetta Paasonen (2007: 5) och Vappu Kannas (2010). Detta är orsaken till att jag inkluderar också de finska översättningarna i undersökningen. Speciellt analysen i kap. 6 fokuserar dock mera på de svenska översättningarna, vilket beror på att de innehåller flera och i genomsnitt längre utelämnningar än de finska, vilket jag visar i kap. 5.

Enligt Kannas (2010) förekommer utelämnningar i större utsträckning i de på 1960-talet reviderade finska översättningarna än i originalöversättningarna. Också Paasonen (2007: 5) hänvisar till de reviderade översättningarna. Därför använder jag som material de reviderade finska översättningarna, som dessutom är de översättningar som läses och publiceras än idag. De upplagor av de finska översättningarna som jag använder är publicerade 1992. Gällande de svenska översättningarna använder jag däremot originalöversättningarna, eftersom de mig veterligen inte har genomgått någon ytterligare innehållslig bearbetning sedan de först gavs ut.¹ Upplagorna jag använder är således de

¹ Detta antagande baserar sig på att det i senare upplagor inte står något om att översättningarna skulle ha blivit bearbetade eller reviderade. I alla fall utgåvan av *Emily gör sitt val* från år 1985 har dock enligt uppgifter inne i boken genomgått en språklig bearbetning, så det är möjligt att detta gäller även de andra böckerna. Med tanke på den omfattande bearbetningen originalöversättningarna har genomgått utan att detta nämns i böckerna, kan man dock inte vara säker på att ytterligare bearbetning inte har skett senare.

första upplagorna av de första utgåvorna publicerade 1955, 1956, 1957 respektive 1985. För en mera detaljerad beskrivning av materialet, se kap. 3.

1.3 Metod och disposition

Min undersökning är både kvalitativ och kvantitativ. Den kvantitativa aspekten betonas i kap. 5, där antalet utelämnningar i den svenska respektive finska översättningen jämförs, liksom även antalet utelämnningar av olika kategorier. Kap. 5 innehåller dock även kvalitativ analys av exempel. Analysen i kap. 6 är däremot enbart kvalitativ.

Jag har gått igenom undersökningsmaterialet i sin helhet, d.v.s. jag har plockat ut alla utelämnningar genom att systematiskt jämföra respektive översättning med motsvarande originaltext stycke för stycke. Sedan har jag analyserat alla utelämnningarna och placerat dem i kategorier enligt den mest sannolika orsaken till att partiet utelämnats (se kategoriseringsmodellen i avsnitt 4.3). Alla enskilda utelämnningar behandlas dock inte i avhandlingen förutom som en del av statistiken om kategorierna, utan i kap. 5 presenterar och analyserar jag bara typiska exempel för respektive kategori. I kap. 6 diskuterar jag bara sådana exempel som har relevans med tanke på karakteriseringen. Metoden beskrivs mera ingående i avsnitt 4.3.

Kapitel 2 ger en bakgrund för undersökningen genom att presentera genren barn- och ungdomslitteratur med fokus på flickboken och översättning av barn- och ungdomslitteratur. Jag ska särskilt beskriva normer inom översättning av barn- och ungdomslitteratur och vad som adapteras och till vilken grad. Detta gör jag genom att redogöra för tidigare forskning. Kapitel 3 omfattar en närmare presentation av *Emily*-trilogin och den svenska och finska översättningen av den. I kapitel 4 beskriver jag översättningsstrategin utelämnning (den teoretiska referensramen för forskningsfråga 1 och 2) med fokus på barn- och ungdomslitteratur. Även här presenterar jag tidigare forskning. Detta utmynnar i en kategoriseringsmodell som svarar på den första och på den andra forskningsfrågan (se

avsnitt 4.3). I kapitel 5 besvarar jag forskningsfråga 1 och 2. I kapitel 6 presenterar jag en teoretisk referensram för analys av karakterisering och behandlar forskningsfråga 3. Jag sammanfattar undersökningen och presenterar slutsatser i kapitel 7.

2 Barn- och ungdomslitteratur

Enligt Tiina Puurtinen (1995: 17–19) är karakteristiska drag för barn- och ungdomslitteratur att den tillhör två system, det litterära och det socialpedagogiska, att det i den förekommer skillnader i språk och narrativa strategier jämfört med vuxenlitteratur, samt att den har två målläsargrupper, barn som primärläsare och vuxna som bakgrundsauktoriteter. Emer O’Sullivan (2005: 13–14) poängterar att barn- och ungdomslitteratur inte definieras genom själva texten utan genom aktörer (vuxna) som är involverade i processen och anvisar texterna till barn och ungdomar. Flickboken är en undergenre till barn- och ungdomslitteratur.

2.1 Flickboken som genre

Detta avsnitt ska definiera och beskriva genren **flickbok**, särskilt i Sverige och Finland i mitten av 1900-talet. Jag behandlar bl.a. flickbokens status. Detta är centralt, för statusen kan ha påverkat översättningarna.

Mary Ørvig definierar flickboken som ”den specialskrivna, innehållsmässigt könsbundna litteratur som av bokförlagen producerats direkt för en kvinnlig tonårsläsekrets” (Ørvig 1988: 15). Också Boel Westin (1994: 10) ger flickboken en könsbunden definition: Flickboken är oftast skriven av kvinnor², huvudpersonerna är flickor eller unga kvinnor, världen skildras ur ett kvinnligt perspektiv och målgruppen är flickor och unga kvinnor

² Åren 1945–1965 var minst 80 % av flickböckerna utgivna i Sverige skrivna av kvinnor och största delen av översättarna var också kvinnor (Theander 2006: 428).

(ibid.). Westin (a.a.: 13) beskriver vidare flickboken som en kvinnlig utvecklings- och bildningsroman. Alla dessa definitioner stämmer in på *Emily*-trilogin.

Ørvig (1988: 15–16) ser flickboken som en underkategori till flickläsning som innefattar allt som flickor läser och där populärlitteratur ingår i stor utsträckning. Flickbokens relation till populärlitteraturen är central, eftersom flera populärromaner skrivna av kvinnor blev stilbildande för flickboken (ibid.).

Flickboken ska också definieras i relation till ungdomsboken, som den i dagens läge är en undergenre till. Enligt Maria Ulfgard (2002: 57–58) etablerades ungdomsboken i Sverige först på 1950-talet och flickboken tillsammans med pojkboken var föregångare till denna genre, som kan definieras med samma kriterier som flickboken genom att ersätta könet flicka med åldern tonåren. Med ungdomsbok syftar Ulfgard (ibid.) på det som i Sverige kallas ”den moderna ungdomsboken”. Även i Finland började ungdomsboken förändras och få högre status på 1950-talet, vilket Liisi Huhtala & Katariina Juntunen (2004: 76) konstaterar. Denna förändring skedde först i flickboken och sedan i pojkboken (ibid.). Marika Andræ (2001: 20) menar att ungdomsboken i Sverige fanns långt tidigare främst i form av äventyrsskildringar med manliga huvudpersoner och att flickboken uppstod som en förgrening på denna ungdomsbok. Senare började också termen pojkbok³ användas (ibid.) I och med detta både uttrycker och reproducerar böckerna åtskillnaden mellan könen i samhället, såsom också Andræ (ibid.) påpekar. Hon (ibid.) konstaterar vidare att begreppet ungdomsbok trots detta även senare i vissa sammanhang har varit liktydigt med pojkbok. I serien B. Wahlströms ungdomsböcker betecknades de grönryggade pojkböckerna som ungdomsböcker medan de rödryggade betecknades som flickböcker under den tidsperiod (1914–1944) som Andræ (2001: 33) har studerat i sin doktorsavhandling. Senare började alla böcker i serien betecknas ungdomsböcker men färgindelningen består än idag (ibid.).

Idag ses inget motsatsförhållande mellan ungdomsboken och flickboken. Enligt Birgitta Theander (2006: 18) baserar sig indelningen i ungdomsböcker och flickböcker på två olika men parallella axlar: åldersaxeln och könsaxeln. Liksom hon (ibid.) konstaterar, finns det

³ Birgitta Theander (2006: 10) har hittat belägg för användning av termerna *flickbok* och *pojkbok* från början av 1900-talet.

inget motsatsförhållande mellan dessa axlar, utan de är bara två olika sätt att indela böcker i genrer. Medan könsaxeln skiljer på flick- och pojkböcker, skiljer åldersaxeln på barnböcker, ungdomsböcker och vuxenböcker enligt målgruppens ålder. Enligt Theander (ibid.) är målgruppen för ungdomsböcker ungdomar i åldern 12–17 år. Pojk- och flickböcker kan ses som undergenrer till genren ungdomsbok, och flickböckernas målgrupp är således flickor i åldern 12–17 år. Päivi Heikkilä-Halttunen (2000: 39) definierar målgruppen för ungdomslitteratur som yngre tonåringar till unga vuxna utan att ange några exakta åldrar, vilket är befogat, eftersom det förekommer variation på individnivå. Genren ungdomsbok kan dessutom ibland ses som en undergenre baserat på åldersaxeln till den övergripande genren barn- och ungdomslitteratur, som enligt Heikkilä-Halttunen (2000: 39) ofta kallas bara barnlitteratur. Härlett ur Theanders (2006: 18) definition på ungdomslitteratur, kan målgruppen för barn- och ungdomslitteratur definieras som personer upp till 17 år.

Enligt Westin (1994: 11) uppstod genren flickböcker i mitten av 1800-talet då ungdomstiden förlängdes och borgardöttrar behövde lämplig läsning medan de väntade på giftermålet. Under samma tidpunkt utvecklades romanlitteraturen, vilket ledde till att marknaden för barn- och ungdomslitteratur i Sverige blev större och samtidigt blev indelningen i flick- och pojklitteratur starkare (Theander 2006: 9). Samma utveckling skedde i Finland i början av 1900-talet och den finska inhemska produktionen hade översättningar av internationella verk som modell (Huhtala & Juntunen 2004: 62, Heikkilä-Halttunen 2007: 472). Enligt både Westin (2006: 11) och Andræ (2001: 14) har flickboken sitt ursprung dels i uppfostringslitteraturen, dels i den kvinnliga romankonsten från 1800-talet. Theander (2006: 9) konstaterar att uppfostringslitteraturen var väl representerad bland de första barn- och ungdomsböckerna. Ørvig (1988: 33) framhåller att uppfostringslitteraturens undergenre rådgivningslitteratur för flickor, som hade som uppgift att förbereda flickan för äktenskapet och modersrollen, påverkade flickböckerna. Rådgivningslitteraturen återspeglade samhällets krav på kvinnan och begränsade hennes rörelsefrihet, självständighet och intellektuella utveckling (ibid.). Westin (1994: 11) framhäver dock särskilt den kvinnliga romankonsten företrädd av framförallt Jane Austen och Charlotte Brontë som flickbokens förebild. Hon (ibid.) talar speciellt om den realistiska kvinnliga romanen men nämner också familjromanen och sedesskildringen. Ørvig (1988: 39) tar också upp kvinnliga vecko-

tidskrifter (som började ges ut på 1700-talet och som senare utvecklades till damtidningar) som flickböckernas ursprung. Dessa tidskrifter var till att börja med moraliska men tog senare också upp bl.a. kvinnans ställning i samhället (ibid.).

Theander (2006: 9) anser att den klassiska flickboken, som idag ses som urtyp för flickboken, har påverkat många senare flickböcker i betydande utsträckning. Den klassiska flickboken representeras främst av Louisa M. Alcotts *Unga kvinnor* (1868 sv. 1871) och av L.M. Montgomerys *Anne på Grönkulla* (1908 sv. 1909)⁴, flickböcker som fick stort internationellt genomslag (Theander 2006: 9). Därmed kan även Montgomerys *Emily*-böcker beaktas som centrala klassiska flickböcker. Det är viktigt att se dem i detta sammanhang, för det går inte att bortse från genretillhörigheten.

Westin (1994: 11) anser att den moderna flickboken har två centrala motivkretsar: utvecklingen från flicka till kvinna samt problematik kring kärlek, män, äktenskap, familj och hem. Dessa ser hon (ibid.) som ett arv från bl.a. den kvinnliga realistiska romanen, och hon sammanfattar motiven som att ”flickboken kartlägger flickors liv och möjligheter” och är därför ”i högsta grad en produkt av sin tid och sitt samhälle” (ibid.). Därför finns det enligt Westin (a.a.: 12) upproriska flickor i flickböcker, vilket leder till att problematiken kring kärlek, män, äktenskap, familj och hem konfronteras med yrkesambitioner och kvinnans kamp för självständighet och egenvärde. Westin (ibid.) konstaterar att flickboken gör uppror mot den traditionella kvinnorollen och visar på alternativ. Detta förekommer särskilt i flickböcker skrivna efter 1900-talets början (ibid.). Westin (1994: 13–14) ser flickboken som en kvinnlig utvecklings- och bildningsroman som på ytan anpassar sig till genrens konventioner och samhällets könsideologi men samtidigt går emot normerna och använder ett dubbelverkande bildspråk. Detta stämmer överens med *Emily*-trilogin. Såsom Elizabeth Epperly (1993: 8) konstaterar, var Montgomery ”willing to stretch the boundaries of romance and children’s fiction” trots att hon tog hänsyn till genrekonventionerna. Epperly använder dock inte termen flickbok i sin analys.

Andræ (2001: 51) indelar flickböckerna i sin doktorsavhandling om B. Wahlströms ungdomsböcker från 1914–1944 i tre kategorier enligt protagonistens ålder, och visar att

⁴ I Finland utkom *Little Women* i två delar som *Pikku naisia* (1916) och *Viimevuotiset ystävämmä* (1921) och *Anne of Green Gables* som *Annan nuoruusvuodet* (1920). Utgivningen av flickböcker började alltså något senare i Finland än i Sverige.

olika teman behandlas i de olika ålderskategorierna. I kategorin med protagonister i åldern 12–14 år är det typiska temat flickans väg till en sammanhållen familj och till välstånd. I följande kategori är protagonisterna i åldern 14–19 år och ett vanligt tema är utvecklingen från flicka till kvinna och uppfostran av protagonisten. I den sista kategorin ingår de äldre flickorna som redan tillträtt vuxenlivet, och där fokuseras temat kärlek och relationen till män. I B. Wahlströms flickböcker blir ett eventuellt yrke här en bisak. (Andræ 2001: 52, 80, 132.) Teman som behandlas i de olika kategorierna täcker tillsammans alla de centrala teman som Westin (1994: 11) nämner. Kategorierna kan dock inte generaliseras till att gälla andra flickböcker än dem som ingick i Andræs undersökning. Gällande Montgomerys *Emily*-trilogi är Andræs kategorier ändå intressanta, eftersom de tre böckerna i trilogin i stort sett täcker var sin kategori både vad gäller protagonistens ålder och förekomst av det centrala temat för respektive kategori. I den första boken är Emily 10–13 år och temat är anpassning till en ny familj, ett nytt hem och ett nytt samhälle och att bli accepterad och älskad. I den andra boken är Emily 14–17 år och börjar i en skola borta från hemmet och diverse krav ställs på henne. I den tredje och sista boken är Emily 17–28 år och fokus är på hennes karriär men även kärlek är ett viktigt bitema. I denna bok har alltså det för B. Wahlströms ungdomsböcker typiska huvudtemat blivit bitema och tvärtom.

Theander (2006: 435) har gjort en mera heltäckande⁵ undersökning av teman i flickböcker, och enligt henne är det vanligaste ämnet psykologi och relationer (vilket är det viktigaste ämnet i 40 % av böckerna i hennes undersökning). Andra vanliga ämnen som behandlas i flickböcker är äventyr (21 %), vardagsförvecklingar (17 %), arbete (14 %) och miljöskildring (7 %). De oftast förekommande allvarliga problemen i flickboken är krig, sjukdom och död (ibid.).

Theander (2006: 11) tar i inledningen till sin doktorsavhandling *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945–1965* (2006) upp de negativa inställningarna till flickboken som har förekommit. Också t.ex. Westin (1994: 10) nämner liknande attityder i inledningen till flickboksantologin *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken* (1994). Enligt Theander (2006: 28–29) har flickboken bl.a. kritiserats för att vara schabloniserad, trivial och mani-

⁵ Theanders (2006: 36) undersökning omfattar över 1000 flickböcker som publicerats i Sverige åren 1945–1965.

pulerande. I hennes (ibid.) undersökning stämmer de två första beskrivningarna bara på en liten del av flickböckerna. Uppfattningen att en bok har oinskränkt makt att manipulera läsaren har, såsom också Theander (ibid.) konstaterar, numera övergivits. Theander (ibid.) vill inte se flickläsaren som offer för manipulation.

När forskningen om barn- och ungdomslitteratur i Sverige kom i gång på 1960-talet föraktades flickboken. Detta hade att göra med uppkomsten av ”den moderna ungdomsboken” och med förändringar i samhället som ledde till en ideologi enligt vilken flickor och pojkar inte fick särbehandlas och därmed skulle de också läsa samma böcker. (Theander 2006: 10–11.) Enligt Theander (2006: 12) upphörde genren flickbok officiellt kring mitten av 1960-talet. Under tidsperioden som hennes doktorsavhandling behandlar, och dit även de på 1950-talet publicerade svenska översättningarna av de två första *Emily*-böckerna hör, var flickboken dock mycket livskraftig i Sverige. Åren 1945–1965 publicerades i Sverige över 1000 flickböcker och 47 % av dem var översättningar främst från engelska men också från bl.a. danska och norska. Antalet utgivna titlar ökade kraftigt under hela 1950-talet och allra flest flickböcker utgavs år 1957, året då även den tredje svenska *Emily*-översättningen kom ut. (Theander 2001: 36, 434.)

Flickboken hade dock kritiserats redan tidigare. Kritikern Gurli Linder, som recenserade barn- och ungdomslitteratur i *Dagens Nyheter* under 1900-talets tre första decennier och som var en auktoritet inom området, bidrog enligt Eva Söderberg (2010: 165) till att de negativa attityderna etablerades. Linder hade påverkats av tysken Heinrich Wolgasts som ansåg att barn- och ungdomslitteraturen skulle vara litterärt fostrande och bana väg för vuxenlitteraturen. Wolgasts prioriterade folksagor och klassiker och ansåg att särskilt flickböcker var undermåliga. Linders kritik av flickböckerna speglar också 1800-talets fördömande syn på kvinnors romanläsning och förmedlar en nedvärderande syn på flickläsaren. Också senare gick barnbokskritiker såsom Eva von Zweigbergk, som var anställd av *Dagens nyheter* 1929–1969, i Linders fotspår. von Zweigbergk ville paradoxalt nog både bevara klassikerarvet och förnya barnlitteraturen och flickböckerna kritiserade hon precis som sin föregångare för dålig kvalitet, förbluffande blandning av realism och romantik, banala händelseförlopp, och undermåliga karaktärsskildringar. (Söderberg 2010: 165–169.) Även i Finland har särskilt på 1920–1930-talet utgivna flickböcker kritiserats bl.a. för att

inte beskriva landsbygden och fattiga och intelligent flickor samt för att undvika att beröra sexualitet (Huhtala & Juntunen 2004: 74). Genre flickböcker utsattes alltså för kritik under mitten av 1900-talet, tidsperioden då de flesta av översättningarna i min undersökning publicerades. Kritiken reflekterar flickbokens låga status, och denna låga status kan ha påverkat översättningarna. I det följande avsnittet, där jag behandlar översättning av barn- och ungdomslitteratur, tar jag bl.a. upp detta.

2.2 Översättning av barn- och ungdomslitteratur

I detta avsnitt diskuterar jag översättning av barn- och ungdomslitteratur. Mest ändamålsenligt skulle vara att fokusera på översättning av just flickboken, men det finns få specifika studier.⁶ Det finns beskrivningar av den översatta litteraturen men inte om själva översättningarna. Därför behandlas här översättning som gäller hela den överordnade genren barn- och ungdomslitteratur. Jag beskriver särskilt vilka normer som finns och hur de skiljer sig från dem inom översättning av vuxenlitteratur och vad som adapteras och till vilken grad.

Enligt Göte Klingberg (1986: 10) finns det ingen klar gräns mellan problem som gäller översättning av barn- och ungdomslitteratur respektive vuxenlitteratur, men vissa problem är ändå specifika för översättning av barn- och ungdomslitteratur. Katharina Reiß (1982: 7) påpekar att detta beror på att normerna för översättning av barn- och ungdomslitteratur skiljer sig från normerna för översättning av vuxenlitteratur. Problemen är nämligen i grund och botten de samma, men de olika normerna leder till val av olika översättningsstrategier i vissa fall.

Zohar Shavit (1986: 112–114) anser att de skilda normerna inom översättning av barn- och ungdomslitteratur beror på barn- och ungdomslitteraturens perifera position (lägre

⁶ Den enda avhandlingen om översättning av just flickböcker som jag har kännedom om är Mieke Desmets opublicerade och därmed otillgängliga doktorsavhandling *Babysitting the Reader: Translating English Narrative Fiction for Girls into Dutch* (2002) som nämns av O'Sullivan (2005: 80).

status) inom det **litterära polysystemet**⁷ där kanoniserad vuxenlitteratur står i centrum. Ju mera perifer en genre är, desto mera tillåter eller t.o.m. rekommenderar normen adaptation i förhållande till källtexten. Därför förekommer adaptation enligt Shavit (a.a.: 121–122) i hög grad förutom i barn- och ungdomslitteratur (både kanoniserad och icke-kanoniserad) också i icke-kanoniserad vuxenlitteratur. Shavit (1986) liksom även Klingberg (1977; 1986) fördömer adaptation, men Riitta Oittinen (2000: 80–82) anser att adaptation inte är enbart negativt. Adaptation är enligt henne (a.a.: 82) negativt bara när den formas av vuxnas pedagogiska⁸ ideal i stället för av barns behov och vad barn tycker om att läsa. Hon (a.a.: 81) anser att ekvivalens i översättning inte automatiskt innebär uppskattning för genren.

Eftersom flickböcker är en perifer genre (har låg status vid tidpunkten då materialet i denna undersökning översattes, vilket jag konstaterat i avsnitt 2.1) inom det sekundära barn- och ungdomslitterära systemet, antar jag att adaptation förekommer i ännu högre grad i flickböcker än i kanoniserade barn- och ungdomsböcker som utgör centrum för det sekundära systemet. Detta har bekräftats också inom genren flickböcker. Mieke Desmet (hänvisad till i O’Sullivan 2005: 80, 98) har jämfört olika undertyper av flickböcker (formellitteratur, klassiker och prisbelönda romaner) och kommit fram till att översättningarna av de prisbelönda böckerna strävar efter att bevara så mycket som möjligt av originalets estetiska drag, medan översättningarna av formellitteratur främst beaktar underhållningsaspekter och läsarens förståelse av texten. Detta betyder att utelämnning och adaptation av främmande element är vanligare i den senare texttypen (ibid.).⁹

Enligt Klingberg (1977: 30) har de skilda normerna för översättning av barn- och ungdomslitteratur däremot sin grund i definitionen enligt målgrupp. Översättning av barn- och ungdomslitteratur tar hänsyn till den presumtiva läsaren, vilket ofta leder till en konflikt

⁷ Det litterära polysystemet är ett system där olika litterära genrer tävlar om en central position och därför finns en spänning mellan centrumet och periferin. Det litterära polysystemet består av alla genrer som finns, d.v.s. av kanoniserad litteratur likväl som av traditionellt mera perifera genrer som barn- och ungdomslitteratur, populärlitteratur och översatt litteratur. (Shuttleworth 2001: 177.)

⁸ Oittinen definierar inte vad hon menar med pedagogisk, men jag anser att hon syftar på både de didaktiska och pedagogiska normerna som jag behandlar nedan.

⁹ *Emily*-böckerna beaktas som klassiker idag, vilket bevisas av att de har publicerats i serier som heter t.ex. Klassiska ungdomsböcker. På 1950- och 60-talet då översättningarna gjordes var de däremot inte klassiker, eftersom adaptation förekommer i hög grad i översättningen, vilket min undersökning visar (se kap. 5).

mellan hänsyn till källtexten respektive till målläsaren, d.v.s. mellan främmandegörande och adapterande översättning. Klingberg (a.a.: 31) påpekar vidare att om källtexten har presenterats som barn- och ungdomslitteratur har redan författaren och utgivaren tagit hänsyn till den presumtiva unga läsaren. Han (ibid.) har i den svenska barnlitteraturforskningen introducerat begreppet **adaptionsgrad** i betydelsen den grad till vilken författaren har adapterat sin text till målläsarens kunskaps- och erfarenhetsnivå, som antas vara lägre hos barn och ungdom än hos vuxna som är normen. Kunskaps- och erfarenhetsnivån innefattar målläsarens (presumtiva) intressen, behov, reaktioner, kunskap och läskompetens (Klingberg 1986: 11).

Inom översättningsvetenskap är det emellertid problematiskt att använda begreppet adaptionsgrad, eftersom adaption inom denna vetenskap betyder förändring i måltexten i relation till källtexten och inte i relation till den presumtiva läsarens (presumtiva) kunskapsnivå. Puurtinen (1995: 59) har kritiserat Klingbergs teori om adaptionsgrad. Hon (ibid.) anser att den är ohållbar, eftersom författare av vuxenlitteratur också kan beakta sina läsare och varken alla författare av barn- och ungdomslitteratur eller vuxenlitteratur beaktar läsaren. Puurtinen (a.a.: 60) menar att översättarens val baserar sig på tidens normer och förväntningar och på översättningens syfte och inte på en på förhand bestämd tillåten grad av adaption i förhållande till källtexten som Klingberg anser. Också Shavit (1986: 113) påpekar att realiseringen av normerna för översättning av barn- och ungdomslitteratur är beroende av samhällets värderingar vid översättningstidpunkten. Jag vill tillägga att Klingbergs adaptionsgrad dessutom är relativ, eftersom barns och ungdomars medelkunskapsnivå inte är konstant. O'Sullivan (2005: 91) konstaterar att barns kunskapsnivå vid ett visst utvecklingsstadium inte har undersökts empiriskt och därmed är sådana konstruktioner hypotetiska. Kunskapsnivån är beroende bl.a. av affektiv och kognitiv utveckling, social bakgrund och utbildning (ibid.).

Trots detta är det viktigt att veta att adaption i förhållande till läsaren ofta sker, eftersom de skilda översättningsnormerna för barn- och ungdomslitteratur kan anses grunda sig på att adaptionsgraden till den presumtiva läsarens kunskaps- och erfarenhetsnivå ska vara den samma i käll- och måltexten. För att adaptionsgraden i förhållande till läsarens erfarenhetsnivå ska bibehållas, måste enligt Klingberg (1986: 11–12) adaption i förhållande

till källtexten ske, eftersom läsaren av måltextern inte känner till vissa kulturbundna element i källtexten i samma grad som läsaren av källtexten. Om sådan adaptation inte sker, blir adaptationsgraden i förhållande till målläsaren lägre och texten svårare att förstå och/eller mindre intressant för målläsaren (ibid.).

Puurtinen (1995: 22) anser att översättning av barn- och ungdomslitteratur är svårare än översättning av vuxenlitteratur för att översättning av kulturbundna element är extra problematiskt (beroende på barns och ungdomars lägre kunskapsnivå), för att översättningen ska möta både barns och vuxnas förväntningar och för att det finns särskilda tilläggsnormer som är specifika för barn- och ungdomslitteratur. Isabelle Desmidt (2006: 86) menar att översättning av barn- och ungdomslitteratur följer samma normer som gäller översättning av vuxenlitteratur: källtextsrelaterade normer (ekvivalenskrav), litterära och estetiska normer samt kommersiella normer som har att göra med redigering, publicering och distribution. Såsom Desmidt (ibid.) påpekar, tillkommer dock ytterligare tre normtyper vid översättning av barn- och ungdomslitteratur: **didaktiska normer** (adaptation för att befrämja intellektuell och emotionell utveckling), **pedagogiska normer** (adaptation till läsarens kunskapsnivå) och tekniska normer (som främst gäller översättning av bilderböcker) (ibid.). Också Shavit (1986: 113) nämner de didaktiska och pedagogiska normerna som övergripande normer för översättning av barn- och ungdomslitteratur och definierar dem som adaptation i uppfostrings- och utbildningssyfte respektive adaptation till barnets läs- och förståelseförmåga. Den förstnämnda normen var enligt Shavit (ibid.) dominerande så länge som den primära funktionen av barn- och ungdomslitteratur ansågs vara didaktisk, medan den senare normen dominerar nuförtiden i västvärlden. Puurtinen (1995: 52–53) framhåller också detta och anser dessutom att det huvudsakliga ändamålet för barn- och ungdomslitteratur idag är att vara njutningsfull och engagerande text som barn och ungdom gärna vill läsa.

Desmidt (2006: 88) påpekar att det finns en konflikt mellan de källtextsrelaterade ekvivalensnormerna (som gäller all översättning) och de didaktiska och pedagogiska normerna, eftersom de senare kan leda till förändringar i textens innehåll (genom utelämnning av allt från enstaka ord till långa textpartier), struktur (genom ändringar i strukturen) och stil (genom omformulering och återberättande). Klingberg (1977 och 1986)

kräver generellt att de källtextsrelaterade normerna prioriteras trots att han säger sig beakta den unga läsaren. Enligt Puurtinen (1995: 23) har det dock varit en trend inom översättning av barn- och ungdomslitteratur att normerna för barn- och ungdomslitteratur i målkulturen prioriteras framom trogenhet till källtexten. Hon (ibid.) föredrar själv en acceptabel översättning framför en adekvat översättning.

Klingberg (1986: 10) presenterar fyra pedagogiska syften för översättning av barn- och ungdomslitteratur: att öka tillgången till kvalitativ barn- och ungdomslitteratur (i ursprungsför-), att öka barns och ungdomars kunskap om andra kulturer och öka internationalisering, att ge barn och ungdomar texter de förstår, samt att påverka de värderingar som läsaren utvecklar. De två första syftena och de två senare syftena står i konflikt med varandra, eftersom de två första förutsätter en främmandegörande översättning, medan de två senare syftena främjas genom adapterande översättning. O'Sullivan (2005: 74) kallar paradoxen mellan att introducera barn till andra kulturer och att adaptera främmande element kärnproblemet i översättning av barn- och ungdomslitteratur.

Klingberg (1977: 32–33; 1986: 12–13) behandlar tre typer av adaptation i förhållande till källtexten vilka är typiska för översättning av barn- och ungdomslitteratur: **kontext-adaption, purifikation** och **modernisering**. Av dessa är modernisering (språklig modernisering, ersättning av tidsbundna detaljer med modernare sådana, eller flyttande av handlingen närmare nutid för att öka läsarens identifikation) mindre vanligt (ibid.). Kontext-adaption och purifikation är däremot vanliga adaptationstyper och mycket relevanta för mitt undersökningsmaterial.

Det som Klingberg (1977: 82) kallar **kontextadaption**, d.v.s. adaptation av kulturbundna element, sker på grund av pedagogiska normer. Klingberg (a.a.: 82–84) framhåller att det är särskilt genom kontextadaption som adaptationsgraden till den presumtiva målläsarens kunskapsnivå¹⁰ påverkas. O'Sullivan (2005: 94–95) anser dock att främmande kulturbundna element kan vara mindre störande än normer och attityder som är främmande för målläsaren. Barns förmåga att acceptera eller inte lägga märke till främmande kulturbundna element har konstaterats bl.a. av förläggare som lanserat svensk litteratur i arabvärlden samt

¹⁰ Denna presumtiva kunskapsnivå är baserad på översättarens och andra förmedlares antaganden om kunskapsnivån (O'Sullivan 2005: 91).

i en mindre australiensisk och tysk studie (ibid.). Kontextadaption strider mot syftet att öka läsarens kunskap om andra kulturer, men om måltexten är alltför svår för målläsaren främjas detta syfte i och för sig inte heller, påpekar Klingberg (1977: 82–84). Därför anser han (a.a.: 84) att användning av kontextadapterande strategier är en avvägningsfråga som ska avgöras skilt för varje fall, även om trogenhet till källtexten generellt ska prioriteras. Klingberg (1986: 17–18) listar kategorier av kulturbundna element som kan kontextadapteras enligt deras betydelse inom översättning av barn- och ungdomslitteratur:

1. litterära referenser
2. utländskt språk i källtexten
3. mytologi och folklöre
4. historiska, religiösa och politiska referenser
5. begrepp som rör byggnader, bostäder och mat
6. seder och bruk samt lekar
7. naturbegrepp (flora och fauna)
8. personnamn, titlar, namn på husdjur och föremål
9. geografiska namn
10. måttenheter.

Purifikation sker på grund av didaktiska normer och innebär adaptation i form av utvidgningar, förskönanden, modifieringar eller utelämnningar för att få måltexten att överensstämma med den presumtiva målläsarens (eller uppfostrarnas, t.ex. föräldrars eller lärares) värderingar eller upplevelsesätt (Klingberg 1977: 186). Såsom Klingberg (ibid.) påpekar, är det heller inte alltid fråga om de vuxnas egna värderingar, utan om deras pedagogiska åsikter om vad som är lämpligt för barn och ungdomar. Ibland kan det handla om att man inte vill skrämja läsaren (ibid.). Enligt Klingberg (ibid.) kan motiven för purifikation vara moraliska, religiösa, ideologiska eller kommersiella. I Klingbergs (1986: 59) undersökning berör de flesta exemplen moral och kan indelas i fyra kategorier: *erotik*, *kroppsfunktioner*, *dåligt uppförande hos barn* samt *felande vuxna*. Också Shavit (1986) nämner dessa purifikationskategorier i samband med beskrivning av utelämnningar. O’Sullivan (2005: 82) nämner dessutom kategorierna kreativ språkanvändning (t.ex. avsiktlig felstavning) och lingvistiska register som inte är förenliga med målkulturens stilistiska norm för barn- och ungdomslitteratur. Klingberg (1977: 193) anser att purifikation inte alls borde förekomma

inom översättning av barn- och ungdomslitteratur och tycker att ett verk inte alls ska översättas om det innehåller drag som man inte vill överföra till målkulturen. Denna rekommendation stämmer överens med den idag minskade betydelsen av de didaktiska normerna som Shavit (1986: 113) och Puurtinen nämner (1995: 52).

Både kontextadaptation och purifikation kan genomföras med olika översättningsstrategier, och **utelämning** är en av dem. Utelämning är en relativt ofta förekommande översättningsstrategi inom barn- och ungdomslitteratur och den kommer att behandlas mera ingående i kap. 4. Andra adapterande översättningsstrategier är t.ex. **omformulering**, **förklarande översättning**, **förklaring i t.ex. fotnot**, **ersättning**, **förenkling** och **lokalisering**. Före jag övergår till översättningsstrategin utelämning presenterar jag *Emily-trilogin* och den svenska och finska översättningen av den.

3 L.M. Montgomery och *Emily-trilogin*

Lucy Maud Montgomery (1874–1942) föddes och växte upp på Prins Edwards ö på Kanadas östkust, och ön med sina vackra landskap kom att bli mycket betydelsefull för hennes författarskap. Montgomery förlorade tidigt sin mamma och blev omhändertagen och uppfostrad av sina morföräldrar. Hon var ett mycket fantasifullt barn och började redan tidigt skriva dikter, berättelser och dagbok och visste att hon ville bli författare. Som 19-åring gick hon en lärarutbildning och arbetade sedan i olika byskolor. När hennes morfar dog, måste hon dock flytta hem igen för att ta hand om sin ålderstigna mormor. Detta gav Montgomery mera tid för skrivandet och vid denna tidpunkt kunde hon redan försörja sig på noveller hon skickade in till tidningar. 1908 publicerades hennes första roman *Anne of Green Gables* som blev en stor succé. 1911 gifte sig Montgomery med pastor Ewan MacDonald och flyttade till Ontario. Livet som prästfru och husmor var inte alltid så lätt, men hela livet igenom fann Montgomery alltid tid för sitt skrivande. Hon publicerade sammanlagt 21 romaner som har översatts till 36 språk. (För biografiska uppgifter om Montgomery, se t.ex. Warnqvist 2009: 19–40.)

De flesta av Montgomerys verk är riktade till barn och ungdom, men hon skrev även några vuxenromaner. Hon beaktade sin unga publik och var medveten om samhällets och förläggarens krav: på tal om *Emily*-böckerna skrev hon till en brevvän att "the public and publisher won't allow me to write of a young girl as she really is. [...] When you come to write about the 'miss' you have to depict a sweet insipid young thing – really a child grown older – to whom the basic realities of life and reactions to them are quite unknown. *Love* must scarcely be hinted at." (Bolger & Epperly 1992: 118.) Montgomery konstaterade dock också i sin dagbok att "I don't write books for the purpose of *influencing* young people" (Rubio & Waterston 2003: 38). Hennes amerikanska förläggare Stokes hade också bevisligen åsikter om vad som var passande i en flickbok, för förlaget bad Montgomery att utelämna vissa "alltför hemska" avsnitt i hennes bok *Anne of Windy Poplars* (1939) (Bolger & Epperly 1992: 180).

I det följande går jag närmare in på handling och tema i *Emily*-trilogin och beskriver sedan de svenska och finska översättningarna.

3.1 Handling och tema i *Emily*-trilogin

Emily-trilogin är Montgomerys mest självbiografiska verk. Om *Emily of New Moon* (1923) skrev Montgomery att det var hennes dittills bästa bok och att "Emily's inner life was my own" (Rubio & Waterston 2003: 39, 147). I *Emily*-böckerna finns hela avsnitt som är kopierade ur Montgomerys dagböcker från ungdomstiden (Epperly 1993: 146).

Likheterna mellan Montgomery och karaktären Emily Byrd Starr är uppenbara. I början av *Emily of New Moon*, den första boken i trilogin, blir Emily föräldralös vid 10 års ålder. Hon är ett barn med mycket livlig fantasi och tidiga författarambitioner. Hon blir plikt-skyldigt omhändertagen av sina ogifta mostrar Elisabet och Laura Murray. Elisabet, som är den som bestämmer på släktgården Månvik (New Moon), är mycket sträng, särskilt mot Emily (liksom också Montgomerys mormor var mot henne). *Emily of New Moon* behandlar Emilys anpassning till den nya omgivningen och människorna i den samt hennes strävan att bli accepterad och älskad (jfr Andræs (2001: 51) kategori för protagonister i åldern 12–

14 år). Såsom den engelska originaltiteln *Emily of New Moon* antyder, blir Emily under bokens gång hemmastadd på Månvik. Till och med moster Elisabet lär sig att älska henne. Elizabeth Waterston (2008: 112–113) anser att *Emily of New Moon* handlar om makt; de vuxnas makt över barn men också fantasins makt som en befriande faktor. Ett parallellt tema är Emilys utveckling som skribent. Enligt Elizabeth Epperly (1993: 167) beskriver *Emily of New Moon* Emilys sökande efter sin identitet som blivande författare.

Den andra boken, *Emily Climbs* (1925), handlar om Emilys tre år på gymnasiet i den närbelägna småstaden Shrewsbury. Där bor Emily hos sin moster Rut, som Epperly (1993: 169) kallar samhällets portvakt och som är en t.o.m. strängare uppfostrare än moster Elisabet. Enligt Epperly (a.a.: 169, 177–178) handlar boken om hur Emily provar sin författarröst och om frågor om identitet, kärlek och konst som binds samman i boken. Emily utvecklas både som författare och som person och upplever i många situationer samhällets krav på en ung flicka (jfr Andræs (2001: 51) kategori för protagonister i åldern 14–19 år). Titeln *Emily Climbs*, liksom också den finska titeln *Runotyttö maineen polulla* 'Diktflissan på berömmelsens stig', syftar på Emilys metaforiska klättring upp för ambitionens alpstig, vilket är en allusion till dikten "The Fringed Gentian" som behandlas i avsnitt 5.3 nedan. Den motsvarande svenska titeln *Emily på egna vägar* antyder också någon slags färd och kan tolkas syfta antingen på Emilys författarbana eller på faktumet att hon i boken lämnar trygga Månvik.

Den tredje boken, *Emily's Quest* (1927), handlar om Emilys strävan ("quest") efter litterära framgångar. En sekundär strävan är dessutom att finna kärleken. Huvudtema och bitema i Andræs (2001: 51) kategori för äldre protagonister har alltså kastats om. Boken fokuserar Emilys författarbana och berättar om hennes inspiration och kreativa process men också om hennes praktiska erfarenheter av refusering och antagning. Under boken skriver hon bl.a. två romaner. Ett sekundärt tema är Emilys sökande efter kärleken. Emilys stora kärlek har sedan barndomen varit grannpojken Teddy, men på grund av diverse missförstånd får dessa två varandra först i slutet av boken. Före det hinner Emily bl.a. vara förlovad med den äldre släktingen Dean Priest, som hon träffat redan i den första boken och som nästan lyckas få henne att ge upp sina författarambitioner. Valet av make är inte huvudhandlingen i boken. Därför är Åhmansson (1992: 139) kritisk mot att den svenska

titeln *Emily gör sitt val* antyder detta när den kombineras med pärmbilden på 1985 års upplaga, där Emily avbildas mellan två mansgestalter. Den finska titeln *Runotyttö etsii tähteään* 'Diktflickan letar efter sin stjärna' har däremot samma konnotationer som originaltiteln.

3.2 Den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin

Emily of New Moon och *Emily Climbs* översattes till finska av I.K. Inha (1865–1930) under titlarna *Pieni runotyttö*¹¹ (1929) och *Runotyttö maineen polulla* (1948). *Emily's Quest* översattes till finska av Laine Järventaus-Aav under titeln *Runotyttö etsii tähteään* (1949). Trilogin utgavs på förlaget WSOY. Översättningarna reviderades år 1961, men inte ens WSOY:s arkiv innehåller någon information om vem som "reviderat" översättningarna (Kannas 2010).¹² Revideringen är mycket omfattande, vilket Kannas (2010) påpekar.¹³ De finska översättningarna har till dags dato utgivits i 17, 13 respektive 11 upplagor samt i en samlingsvolym under titeln *Runotyttö: Uuden Kuun Emilian tarina* (2005) (Fennica 2011). En del av de sedan 1960-talet utgivna upplagorna nämner ingen översättare alls, andra nämner att det är fråga om I.K. Inhas eller Laine Järventaus-Aavs reviderade översättning, och ytterligare några anger Inha eller Järventaus-Aav som översättare men inte att det är fråga om en reviderad översättning. Sedan 1960-talet har *Emily*-böckerna utgivits i WSOY:s serie för klassiska ungdomsböcker vilken kallats *Kuolemattomia tyttökirjoja*, 'Odödliga flickböcker' (i vissa upplagor *Kuolemattomia nuortenkirjoja*, 'Odödliga ungdomsböcker') och *Ikivihreitä nuortenkirjoja*, 'Tidlösa ungdomsböcker'.

¹¹ Titeln *Pieni runotyttö* 'Lilla diktflickan' har kritiserats av Katajavuori (2005: 130) och Paasonen (2007: 59) för att representera en nedsättande attityd mot kvinnliga författare. Enligt Katajavuori (ibid.) förknippas termen *runotyttö*, som ofta används om unga kvinnliga poeter, med en drömmare snarare än med en flicka som utför aktiva handlingar.

¹² Oittinen (2000: 78) påpekar att det är typiskt för adaptationer att de är anonyma, d.v.s. adapterarens namn nämns inte. En reviderad översättning är dock ingalunda samma sak som en adapterad översättning, men i detta fall innebär revideringen bl.a. adaption. Adaption förekommer dock redan i de finska originalöversättningarna liksom också i de svenska originalöversättningarna.

¹³ Taru Karonen (2007: 67; se avsnitt 4.1 nedan) konstaterar samma om den år 1961 reviderade finska översättningen av Montgomerys *Anne of Avonlea*.

Till svenska översattes *Emily of New Moon* och *Emily Climbs* av Stina Hergin (1922–2002). Trilogins två första böcker har i svensk översättning blivit tre, vilket är en betydande adaptation, eftersom andra helheter än dem författaren tänkt sig har bildats. När dessa tre böcker först gavs ut, utkom de i serien Gleerups ungdomsböcker (som nr 125, nr 131 och nr 138). Den första volymen *Emily* (1955) innehåller de 20 första kapitlen av *Emily of New Moon*, medan kapitlen 21–31 finns i volymen *Emily och hennes vänner* (1956) som även innehåller kapitlen 1–6 av *Emily Climbs*. *Emily på egna vägar* (1957) innehåller resten av kapitlen (7–25) av *Emily Climbs*. *Emily* har till dags dato utgivits i 6 utgåvor¹⁴ och *Emily och hennes vänner* och *Emily på egna vägar* i 4 utgåvor var (Libris 2011).¹⁵

Det verkar som om Gleerups har velat pressa in böckerna i ett visst format. Enligt Skjønsberg (1982: 10, 40) kan praktiska orsaker som att förläggaren önskar skära ner boken till ett visst antal sidor¹⁶ för att spara i produktionskostnader (ekonomisk adaptation) vara en orsak till utelämnningar. Hon (a.a.: 10) nämner också just förlagsserier som en orsak till detta. Warnqvist (2011: 214) nämner att den svenska översättningen av *Anne of Green Gables* (1908, sv. 1909), som också utgavs av Gleerups, kortades ner på förlagets inrådan. Förlaget motiverar detta med att bokens omfång skulle passa in i ungdomsboksserien Gleerups ungdomsböcker, i vilken alltså också *Emily*-böckerna gavs ut, men Warnqvist (ibid.) anser att en trolig orsak också är att boken riktades till en yngre målgrupp än originaltexten. Mot denna bakgrund är det motiverat att anta att samma orsaker gäller *Emily*-böckerna, särskilt som mina observationer i kap. 5 stöder Warnqvists antagande om en yngre målgrupp. Dessutom antyder redan i synnerhet titeln *Emily och hennes vänner* en yngre målgrupp.¹⁷

¹⁴ I Libris finns dessutom uppgifter om att två av utgåvorna av *Emily* även har en 2:a upplaga.

¹⁵ Eftersom de flesta svenska utgåvorna (som till antalet är 6, 4, 4 respektive 3 för de fyra svenska översättningarna) enligt Libris (2011) bara har tryckts i en upplaga var, har de finska översättningarna (som enligt Fennica (2011) tryckts i 17, 13 respektive 11 upplagor som alla tillhör samma utgåva) sammanlagt tryckts i betydligt större utsträckning än de svenska, vilket kan tolkas som att *Emily*-böckerna har uppnått en större popularitet i Finland än i Sverige.

¹⁶ De tre *Emily*-översättningarna som utkom i serien Gleerups ungdomsböcker har 218, 200 respektive 215 sidor och är således alla ungefär lika långa.

¹⁷ Denna titel baserar sig inte på någon av originaltitlarna, utan är en extra titel som förlaget har skapat i samband med att två böcker blev tre. I motsats till originaltitlarna, som kan tolkas reflektera Emilys utveckling och författarambitioner, är denna titel mycket intetsäggande och förenklad. Den följer också ett mönster som är vanligt i barn- och ungdomsböcker som tillhör serier, där böckerna heter t.ex. *Harry Potter* och *De vises sten* eller *Kitty och ekens hemlighet*.

Emily's Quest översattes till svenska av Margareta Eklöf först cirka 30 år efter de andra böckerna under titeln *Emily gör sitt val* (1985). Denna titel har till dags dato getts ut i 3 utgåvor. *Emily*-böckerna har förutom av Gleerup getts ut av Liber (1983–1985) och Norstedt (1993 och 1995). Dessutom har enbart *Emily* getts ut av Nordisk bok (1986) och En bok för alla (2007).

Den finska och den svenska huvudöversättaren är mycket olika. Stina Hergin är en typisk flickboksöversättare medan I.K. Inha (Konrad Into Nyström) är atypisk. Hergin har översatt sammanlagt 89 barn- och ungdomsböcker, däribland ett stort antal flickböcker och särskilt hästböcker (Libris 2011). Dessutom var hon bekant med Montgomerys böcker och svenska översättningar av dem sedan tidigare, för hennes syster Astrid Lindgren har berättat mycket om sitt förhållande till Montgomerys *Anne på Grönkulla*, som Lindgren och hennes systrar läste och lekte som barn (Åhmansson 1994: 17–18; Thunderberg 2002). När Hergin i en intervju berättar om sina översättningar, nämner hon speciellt Montgomerys böcker¹⁸ som sådana hon uppskattar (Thunderberg 2002). Inha däremot är en atypisk flickboksöversättare eftersom han är man och *Emily*-böckerna är de enda barn- och ungdomsböckerna han har översatt. Det var dock Inha som föreslog att *Emily of New Moon* skulle översättas till finska och i sitt utlåtande till förlaget nämner han bl.a. karaktärernas intressanta själsliv (Ahola & Koskimies 2007: 49). Inha är mest känd som fotograf och reseskildrare, men han har också översatt över 30 prosaböcker och diverse fackböcker. Han var specialiserad på översättning av natur- och ödemarkslitteratur och verken han har översatt innehåller en stor andel naturbeskrivning (Leikola 2007: 574–575). Detta är värt att notera eftersom Montgomerys böcker är kända för sina naturskildringar.

Om Laine Järventaus-Aav och Margareta Eklöf finns det mindre information tillgängligt. Järventaus-Aav har enligt Fennica (2011) förutom *Emily's Quest* översatt endast två andra titlar. Det är fråga om två vuxenromaner hon översatte för WSOY åren 1948 och 1950 (ibid.). Eklöf är däremot en mycket produktiv översättare. Enligt Libris (2011) har hon översatt cirka 300 titlar inom vitt skilda genrer. Hon har översatt framför allt facklitteratur (allt från biografier till kokböcker) och vuxenromaner och anger att just biografier

¹⁸ Förutom de tre första svenska *Emily*-volymerna översatte Hergin även *Anne of Windy Poplars* (*Anne på egen hand*, 1954) (Libris 2011).

och historia intresserar henne särskilt (Gergely 2005; Libris 2011). *Emily's Quest* är den enda barn- och ungdomsboken i Eklöfs produktion (Libris 2011). Således var varken Järventauss-Aav eller Eklöf erfarna ungdomsboksöversättare, vilket kan vara en bidragande orsak till att deras översättningar följer den didaktiska normen i mindre utsträckning och innehåller färre utelämnningar.

Montgomerys böcker, däribland *Emily*-böckerna, har varit kontinuerligt populära i både Finland och Sverige ända sedan de översattes. Detta reflekteras i att det under 2000-talet har utkommit en antologi med läsareflekationer både i Finland (*Uuden Kuun ja Vihervaaran tytöt: Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*, 2005) och i Sverige (*Besläktade själar: Läsoplevelser av Anne på Grönkulla*, 2009). Den svenska antologin är egentligen fokuserad bara på *Anne på Grönkulla* men innehåller trots det 6 reflekterande texter kring Emily. Den finska antologin gäller däremot både *Anne*- och *Emily*-böckerna och innehåller därmed ungefär lika många texter om båda serierna. Texterna om Emily i både den finska och svenska antologin är skrivna av kvinnor i mycket olika åldrar och är sinsemellan olika, men det finns ändå flera gemensamma drag. Typiskt för skribenterna som skriver om Emily är att de flesta är skönlitterära skribenter eller skrev och hade författardrömmar vid tidpunkten då de först läste *Emily*-böckerna. De flesta identifierar sig alltså med Emily och många berättar att de också upplevt ”glimten”.¹⁹ Också en beundran för Emily som förebild är vanlig. (Se Ahola & Koskimies 2005; Warnqvist 2009.) Dessa antologier visar att *Emily*-böckerna (och Montgomerys böcker över lag) har även vuxna läsare. De flesta skribenterna säger sig ha läst böckerna för första gången i ung ålder, men största delen läser dem om och om igen senare i livet (ibid.).

Nu har jag alltså beskrivit *Emily*-trilogin och de svenska och finska översättningarna i syfte att ge en bakgrund för analysen och i det följande behandlar jag översättningsstrategin utelämnning och redogör för min undersökningsmetod.

¹⁹ Ett inspirationsfenomen som beskrivs i *Emily*-böckerna (se avsnitten 5.2 och 6.3).

4 Teoretiska och metodologiska aspekter: Översättningsstrategin utelämning

Översättningsstrategin **utelämning** behandlas i två artiklar av Rodica Dimitriu (2004) och Eirlys E. Davis (2007). Båda vill se strategin utelämning från ett mera nyanserat perspektiv än de vanliga negativa definitionerna där utelämning ses enbart som ett fel. Dimitriu (2004: 163) påpekar att översättningsvetenskapliga studier som behandlar översättningsstrategier ofta nämner strategin utelämning mycket kort och vanligen i samband med de motsatta strategierna **tillägg** och **explikation** som har mera positiva konnotationer. Utelämning är en måltextrelaterad översättningsstrategi, vilket Dimitriu (ibid.) ser som en orsak till de negativa attityderna mot utelämning. Dessa negativa attityder förknippas med den dominerande källtextorienterade översättningsteorin som har sina rötter i bibelöversättning (ibid.). Att översättningar ska vara trogna källtexten har enligt Dimitriu (a.a.: 163–164) blivit en viktig översättningsnorm. Davis (2007: 56) nämner att utelämning ibland har lett till att översättaren har anklagats för att vara opålitlig och för att förvränga källtexten. Hon (a.a.: 57) påpekar dock också att skönlitterära översättare har getts större friheter än andra översättare att göra förändringar i texten t.ex. i form av utelämningar, eftersom en skönlitterär översättning ändå inte kan överföra alla drag i källtexten.

I avsnitt 4.1 beskriver jag utelämning i översättning av barn- och ungdomslitteratur och i avsnitt 4.2 presenterar jag Dimitrius och Davis kategorisering av utelämningar för att sedan i avsnitt 4.3 redogöra för min egen kategoriseringsmetod.

4.1 Utelämning i översättning av barn- och ungdomslitteratur

Enligt Klingberg (1977: 194) är **utelämning**, eller **förkortning** som han kallar det, vanligt i barn- och ungdomslitteratur. Det är dock skäl att beakta att hans undersökning gäller översättningar gjorda före 1977. Särskilt vanligt är utelämning när vuxenlitteratur översätts för barn. Sådana exempel är bl.a. översättningar av *Gulliver's Travels* och *Robinson Crusoe* (se

t.ex. Shavit 1986: 123). Shavit (a.a.: 122) kallar utelämning det enklaste sättet att manipulera en text. Såsom Klingberg konstaterar (1977: 194), kan utelämningarna bestå av kapitel, stycken, meningar eller ord. Klingberg (ibid.) definierar en förkortad måltext som en måltext där förkortningarna är omfattande och systematiskt genomförda. Om det inte anges att det är fråga om en förkortad översättning, är det en dold förkortning (ibid.). Det senare är fallet med både de svenska och de finska översättningarna av *Emily*-böckerna, vilket jag har konstaterat i avsnitt 1.2.

Klingberg (1977: 194) presenterar fyra skäl för att utelämning förekommer vid översättning av barn- och ungdomslitteratur: ekonomiska skäl, underlättande av översättarens arbete, hänsyn till målläsarens intressen och hänsyn till målläsarens läsförmåga. Shavit (1986: 123) påstår att det är mera regel än undantag att översättare av barn- och ungdomsböcker utelämnar icke-önskvärda element när detta är möjligt utan att påverka handlingen eller karakteriseringen. Som icke-önskvärda element nämner hon (a.a.: 124–125) bl.a. ironi, satir och parodi, vilka översättare enligt henne anser att barn inte förstår.

Klingberg (1977: 215), som ger rekommendationer om användningen av översättningsstrategin utelämning, har över lag en negativ inställning till utelämning i barn- och ungdomslitteratur. Enligt honom (ibid.) ska utelämning inte alls ske om det skadar innehåll och/eller form. Om utelämning är nödvändigt, anser Klingberg (ibid.) att hela kapitel eller andra helheter ska utelämnas. I vissa fall kan även utelämning av hela meningar tillåtas, men mindre enheter får enligt honom inte utelämnas, för författarens skrivsätt får inte under några omständigheter förändras (ibid.). Klingbergs rekommendationer är alltför kategoriska och baserar sig inte på någon forskning om hur utelämningar påverkar tolkningen av översättningar. Han prioriterar dessutom författarens stil framom innehållet. Jag anser att det inte är bättre att utelämna större helheter som kapitel än att utelämna mindre helheter. Min analys i kap. 6 visar tvärtom att ju större den utelämnade textmängden är, desto större är inverkan på karakteriseringen.

Enligt Desmidt (2003: 175) kan utelämning i barn- och ungdomslitteratur bero på tre olika normer: litterära normer (som prioriterar underhållning framom utbildning), pedagogiska normer (läsbarhet) och ekonomiska normer (låga produktionskostnader). Till detta tillägger jag de didaktiska normerna (som gäller uppfostran av läsaren) som jag har

behandlat i avsnitt 2.2. Desmidts (a.a.: 166) undersökning gäller de olika tyska översättningarna och bearbetningarna av Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (1906–1907). Element som är föremål för utelämning eller annan adaptation i den första tyska översättningen från år 1907–1908 är t.ex. skrämmande partier och partier där Nils beteende och tankar inte följer översättningstidpunktens tyska pedagogiska åsikter som krävde lydnad och artighet (ibid.).

Oittinen (1997: 9) har undersökt tre finska översättningar av Lewis Carrolls *Alice's Adventures in Wonderland* (1865). De undersökta översättningarna är gjorda av Anni Swan (1906), Kirsi Kunnas (1972) och Alice Martin (1995). Utelämningarna som Oittinen (1997: 55) behandlar berör främst element som är relaterade till det engelska språket eller den engelska kulturen och därför svåra att översätta. I sådana fall har översättarna ofta valt ett förklarande **tillägg** men också **utelämning** har ibland varit nödvändigt (ibid.). Mest betydelsefulla är utelämningarna men också tilläggen i Kunnas översättning. Kunnas användning av översättningsstrategierna utelämning och tillägg är enligt Oittinen (1997: 61) konsekvent och baserar sig på en strävan att särskilt beakta barnläsaren. Oittinen (ibid.) har observerat att Kunnas har utelämnat verb som innebär tvekan, vilket gör att huvudpersonen verkar mera aktiv. Dessutom har hon utelämnat upprepningar och förkortat partier där handlingen avstannat (a.a.: 61–62). Utelämningarna har kompensrats av att Kunnas på andra ställen i texten har lagt till t.ex. ordlekar som inte funnits i källtexten, visar Oittinen (a.a.: 62). Swan och Martin är däremot mera trogna källtexten och använder färre utelämningar och tillägg (a.a.: 71).

Den för min undersökning mest relevanta studien av utelämningar vid översättning av barn- och ungdomslitteratur är Hannariikka Hiivalas (2005) pro gradu-avhandling som behandlar utelämningar i de finska översättningarna av L.M. Montgomerys *Anne*-böcker. Det är förväntat att mina resultat påminner om Hiivalas resultat, eftersom materialet i våra undersökningar är liknande, eftersom *Anne*- och *Emily*-böckerna tillhör samma genre, är skrivna i samma stil, utspelar sig i liknande miljöer och behandlar delvis samma teman. Hiivala (2005: 1) har undersökt orsakerna till utelämningar i de finska översättningarna av tre böcker i *Anne*-serien, vilka utkommit med ca 40 års mellanrum: *Annan nuoruusvuodet* (1921, orig. *Anne of Green Gables*), *Kotikunnaan Rilla* (1962, orig. *Rilla of Ingleside*) och

Anna opettajana (2002, orig. *Anne of Windy Poplars*). Hiivala (2005: 93–94) fann att översättningen av *Rilla of Ingleside*, som är märkt som en förkortad översättning, innehåller överlägset mest utelämnningar, men att även översättningen av *Anne of Green Gables* innehåller ett stort antal utelämnningar. Hiivala (ibid.) konstaterar dessutom att den finska översättningen av *Anne of Green Gables* är en reläöversättning gjord på basis av Karin Lindforss Jensens svenska översättning *Anne på Grönkulla* (1909). Översättningen av *Anne of Windy Poplars* innehåller däremot nästan inga utelämnningar, vilket är i enlighet med en internationell tendens till minskning av utelämnning i översättning av barn- och ungdomslitteratur under de senaste årtiondena (ibid.). Hiivala (a.a.: 31) delar in utelämnningarna i sin undersökning i följande kategorier: *inget bidrag till handlingen*, *purifikation*, *kultur*, *lingvistisk orsak*, *tidigare utelämnning* och *blandat* (mina översättningar från engelskan). De flesta utelämnningarna i Hiivalas (ibid.) undersökning hör till de två första kategorierna. I den förkortade översättningen av *Rilla of Ingleside* är kategorin *inget bidrag till handlingen* mest typisk, men ett stort antal utelämnningar beror också på purifikation. I översättningen av *Anne of Green Gables* dominerar tendensen till purifikation vid användningen av strategin utelämnning. (Hiivala 2005: 31.)

Taru Karonen (2007: 4) har i sin pro gradu-avhandling undersökt skillnader mellan den finska originalöversättningen av den andra boken i *Anne*-serien (*Anne of Avonlea*, fi. *Anna ystävämmä* 1921²⁰) och den reviderade och granskade översättningen (1961). Hon koncentrerar sig särskilt på kulturbundna element, men behandlar också utelämnningar. Hon (a.a.: 67–68) konstaterar att den reviderade och granskade översättningen innehåller så mycket förändringar jämfört med originalöversättningen att man nästan kunde kalla den en nyöversättning. Ändringar finns i nästan varje mening på ordnivå. Den reviderade översättningen baserar sig inte på den engelska källtexten, för översättningsfel har inte åtgärdats och tidigare utelämnade partier har inte lagts till, utan ytterligare utelämnningar har gjorts (ibid.). Utelämnningar i översättningen som Karonen (2007: 60–64) nämner är små

²⁰ Liksom Hiivala (2005: 93) konstaterar gällande den finska översättningen av *Anne of Green Gables* fastslår också Karonen (2007: 6) att den finska översättningen av *Anne of Avonlea* är gjord på basis av den svenska översättningen *Vår vän Anne* (1910). Detta betyder att Hiivalas och Karonens observationer gällande de finska översättningarna i hög grad gäller även de svenska översättningarna av respektive bok.

berättelser som skenbart saknar betydelse för den egentliga handlingen, kulturbundna element samt utelämnings av lingvistisk orsak. Purifikation nämner hon inte.

I detta avsnitt har undersökningar som gäller användning av översättningsstrategin utelämnings i översättning av barn- och ungdomslitteratur behandlats, men utelämnings förekommer förstås också i översättning av vuxenlitteratur, och därför vill jag till sist presentera ett sådant exempel.

Raila Hekkanen (2010: 179) har undersökt finsk (vuxen)litteratur som har översatts till engelska i Storbritannien åren 1945–2003 och kommit fram till att utelämnings var mycket vanliga på 1950-talet. Hennes (ibid.) studie visar att omfattande utelämnings finns särskilt i de engelska översättningarna av Mika Waltaris historiska romaner. Utelämningsarna i Hekkanens (a.a.: 180) 1950-talsmaterial varierar från enstaka huvud- eller bisatser till flera stycken och hela bihandlingar. Karakteristiskt för utelämningsarna är att de inte är viktiga för handlingen och ofta berör filosofi, etiska frågor, sedvänjor eller personers tankar i beskrivande avsnitt samt påverkar värderingarna som översättningen förmedlar (ibid.). Hekkanen (a.a.: 179–182) jämför 1950-talsmaterialet med översättningar från 1990-talet, i vilka utelämningsarna är få och de utelämnade partierna är också kortare än på 1950-talet. Detta stämmer överens med Hiivalas (2005) undersökning och är också relevant för min undersökning, eftersom mitt material översattes under ungefär samma tidsperiod som Hekkanens 1950-talsmaterial.

4.2 Kategorisering av utelämnings enligt Dimitriu och Davis

Både Dimitriu (2004) och Davis (2007) ägnar största delen av sina artiklar till att kategorisera olika typer av utelämnings i syfte att visa att utelämnings ibland är en acceptabel översättningsstrategi bara den används enbart efter noggrant övervägande. Enligt Davis (2007: 74) ska faktorer som elementet i sig, dess relevans för källtexten,

effekten det skulle ha i måltexten och utelämningens konsekvenser för trogenheten till källtexten tas i beaktande.

Dimitriu (2004: 165–173) utgår i sin klassificering av utelämningar från orsaker för utelämning, och de behandlade orsakerna är följande:

1. utelämning för att garantera lingvistisk exakthet och stilistisk acceptabilitet
2. utelämning för att presentera informationen i mera koncis form
3. utelämning för att presentera endast väsentlig information
4. utelämning för att följa redaktionella normer
5. utelämning för att undvika kulturkrockar
6. utelämning för att undvika tabuämnen i målkulturen
7. utelämning för att stöda en politisk ideologi i målkulturen
8. utelämning på grund av målgruppen (social- eller åldersgrupp).

Davis (2007: 58–71) däremot utgår i sin klassifikation från egenskaper hos de utelämnade elementen och får kategorierna:

1. översättliga element (lingvistiska och kulturella)
2. oacceptabla element (oacceptabla eller kränkande för målläsarna)
3. icke-ekvivalenta element (har en annan effekt i målkulturen än i källkulturen)
4. onödiga element (tillför inget till måltexten).

Dimitrius (2004: 165) kategori *utelämning för att garantera lingvistisk exakthet och stilistisk acceptabilitet* innebär grammatiska och stilistiska utelämningar. Dimitriu (ibid.) anger att grammatiska utelämningar vanligen är specifika för ett visst språkpar. Stilistiska utelämningar i sin tur förekommer för att undvika redundans (upprepning av subjektet), vilket tolereras bättre i vissa språk (t.ex. engelska) än i andra (t.ex. rumänska) där utelämning därför är mera naturligt (a.a.: 166). Davis (2007: 71–73) kategori *onödiga element* sammanfaller med Dimitrius ovan beskrivna kategori.

Utelämning för att presentera informationen i mera koncis form är, såsom Dimitriu (2004: 166) konstaterar, en pragmatisk strategi där information som är uppenbar ur kontexten utelämnas. Således leder denna typ av utelämning inte till förlust av information. Dimitrius (a.a.: 167) kategori *utelämning för att presentera endast väsentlig information*

innebär däremot sammanfattning av källtexten och kan leda till omfattande utelämnning av information. Kategorin *utelämnning för att följa redaktionella normer* har att göra med måltextens layout. Om layouten ska vara samma som i källtexten, måste måltexten vara lika lång som källtexten trots att den vanligen blir längre, vilket leder till krav på utelämnning. (Dimitriu 2004: 169–170.) När det gäller skönlitterära texter kan förlaget ibland också kräva att måltexten inte ska överskrida ett visst sidantal, vilket Dimitriu (a.a.: 170) också nämner. Som jag har konstaterat i avsnitt 3.2, är det sannolikt att detta gäller de svenska översättningarna av de två första böckerna i *Emily*-trilogin.

Utelämnning för att undvika kulturkrockar innebär lexikala utelämnningar av realia och strategin kan enligt Dimitriu (2004: 167) användas efter noggrant övervägande när ett kulturbundet element inte förstås i målkulturen, om elementet inte har en viktig funktion i texten. Kategorin sammanfaller med Davis (2007: 58) kategori *oöversättliga element*, men hon kategoriserar också oöversättliga lingvistiska element i denna kategori. Enligt Ke Ping (1999: 290) finns det tre typer av **sociosemiotiska**²¹ oöversättliga element: referentiella (motsvarande enhet saknas i målkulturen), pragmatiska (betydelse kan inte överföras med samma medel i målkulturen) och intralingvala (alliteration, rim, ordlek, allusion). Det kan anses problematiskt att tala om oöversättliga element, eftersom allt i princip kan översättas i alla fall genom förklaring, men Davis (2007: 58) konstaterar att en förklaring inte nödvändigtvis har samma effekt i måltexten som själva elementet har i källtexten, och därför är vissa element enligt henne oöversättliga.

Dimitrius (2004: 170) kategori *utelämnning för att undvika tabuämnen i målkulturen* beror på att olika ämnen är tabubelagda i olika kulturer och dessa ämnen berörs vanligen varken i sociala kontexter eller i texter. Som tabubelagda ämnen som har lett till utelämnning under olika tidsperioder nämner Davis (2007: 63–64) vissa kroppsdelar, sexuella allusioner och kritik mot den katolska kyrkan. Dimitriu (2004: 170) omtalar utelämnning av partier som behandlar kroppsfunktioner som urinering. Dimitrius (a.a.: 171) kategori *utelämnning för att stöda en politisk ideologi i målkulturen* innebär utelämnning av element som inte följer den rådande politiska ideologin. Detta kan kallas censur och utelämnningen sker då på

²¹ Ke Ping (1999: 290) undersöker betydelse och översättning ur sociosemiotisk synvinkel och ser därmed betydelse som förhållandet mellan ett tecken och det som tecknet hänvisar till utanför språket, d.v.s. i världen.

alla nivåer (ord, meningar, stycken, kapitel) och kan påverka både författarens intention och målläsarnas reaktioner (ibid.). Davis (2007: 64) påpekar att officiell statlig censur har förekommit i delar av Europa under 1900-talet. Davis (a.a.: 63–66) kategori *oacceptabla element* täcker Dimitrius båda i detta stycke nämnda kategorier, vilka båda faller under det som jag i avsnitt 2.2 beskriver som purifikation. Enligt Davis (a.a.: 65) är ovan beskriven utelämning av *oacceptabla element* speciellt vanligt inom översättning av barn- och ungdomslitteratur. Normerna för vad som är acceptabelt i barn- och ungdomslitteratur varierar från kultur till kultur. I västvärlden kan idag krävas adaptation av rasistiskt, sexistiskt och åldersdiskriminerande innehåll. (Davis 2007: 65.)

Dimitrius (2004: 172–173) sista kategori är *utelämning på grund av målgruppen (social- eller åldersgrupp)*, vilket innebär att utelämning sker med tanke på målgruppens behov och intressen. Denna kategori är marknadsorienterad och strävar efter att fylla konsumentens behov och krav (ibid.). När det gäller barn- och ungdomslitteratur kan största delen av utelämningarna i princip kategoriseras under denna kategori, eftersom de ofta beror på den skilda normen för översättning av barn- och ungdomslitteratur (se avsnitt 2.2).

Jag kommer att använda Dimitrius och Davis kategorier för att skapa en kategoriseringsmodell för utelämningar i min undersökning. Denna kategoriseringsmetod presenteras nedan i avsnitt 4.3.

4.3 Metodbestämning

Dimitrius (2004) och Davis (2007) kategorisering av utelämningar gäller översättning i allmänhet oberoende av genre. Min undersökning behandlar däremot skönlitterär översättning, vilket skiljer sig mycket från översättning av andra genrer. Dessutom berör min undersökning specifikt översättning av barn- och ungdomslitteratur, som är en undergenre till skönlitteratur med sina egna översättningsnormer (se avsnitt 2.2). Därför är det inte ändamålsenligt att applicera Dimitrius och Davis kategorier som sådana på mitt material. Jag har härlett en egen kategoriseringsmodell för utelämningar ur deras kategorier. Valet av kategorier har jag baserat på det som har behandlats dels i avsnitt 2.2 gällande översättning

av barn- och ungdomslitteratur och normer, dels i avsnitt 4.1 gällande översättningsstrategin **utelämning**. Dessutom har jag beaktat vilken typ av utelämningsdet finns i undersökningsmaterialet, eftersom jag valde kategorierna först efter en noggrann genomgång av materialet. Kategorierna presenteras i följande tabell:

Tabell 2. Analyskategorierna för orsaker till utelämning samt Dimitrius (2004) och Davis (2007) motsvarande kategorier.

Min kategori	Dimitriu (2004)	Davis (2007)
<i>purifikation</i>	<i>utelämning p.g.a. tabuämne i målkulturen</i>	<i>oacceptabla element</i>
<i>inget direkt bidrag till handlingen</i>	<i>utelämning för att presentera endast väsentlig information</i>	
<i>kulturbundna element</i>	<i>utelämning för att undvika kulturkrockar</i>	<i>oöversättliga kulturella element</i>
<i>lingvistiska orsaker</i>		<i>oöversättliga lingvistiska element</i>
<i>övrigt</i>		

Kategorin *purifikation* motsvarar Dimitrius (2004: 170) *utelämning p.g.a. tabuämne i målkulturen* och Davis (2007: 63) *oacceptabla element* och utelämningarna i den beror på de didaktiska normerna inom översättning av barn- och ungdomslitteratur. Kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* kan ses som en skönlitterär variant av Dimitrius (2004: 167) kategori *utelämning för att presentera endast väsentlig information*. Enligt Shavit (1986: 122, 124) är handlingen det viktigaste elementet i barn- och ungdomslitteratur, och därför förkortar översättare helst texten genom att utelämna sådana partier som inte direkt bidrar till handlingen. Ett element bidrar till handlingen direkt om det inte kan utelämnas utan att huvudhandlingen påverkas. Kategorin *kulturbundna element*, som beror på de pedagogiska normerna, motsvarar Dimitrius (2004: 167) *utelämning för att undvika kulturkrockar* och Davis (2007: 58) *oöversättliga kulturella element*. Kategorin *lingvistiska orsaker* innehåller utelämningsdet av vad Davis (2007: 58) kallar *oöversättliga lingvistiska element*. I denna kategori beror utelämningarna på språkliga fenomen. Kategorierna *tidigare utelämning* och *övrigt* motsvarar inga av Dimitrius eller Davis kategorier, men jag har lagt till dem, eftersom de är nödvändiga. Kategorin *tidigare utelämning* beskriver fenomenet att en utelämning ofta leder till flera utelämningsdet senare i texten, vilket t.ex. Hiivalas (2005) undersökning har visat. Kategorin *övrigt* behövs för att det inte är möjligt

att kategorisera alla utelämningar i någon av de ovan nämnda kategorierna, för det finns även andra orsaker till utelämning som dock inte förekommer i en sådan utsträckning att det skulle vara ändamålsenligt att bilda egna kategorier för dem. I vissa fall kan det dessutom vara svårt att avgöra den exakta orsaken till utelämningen.

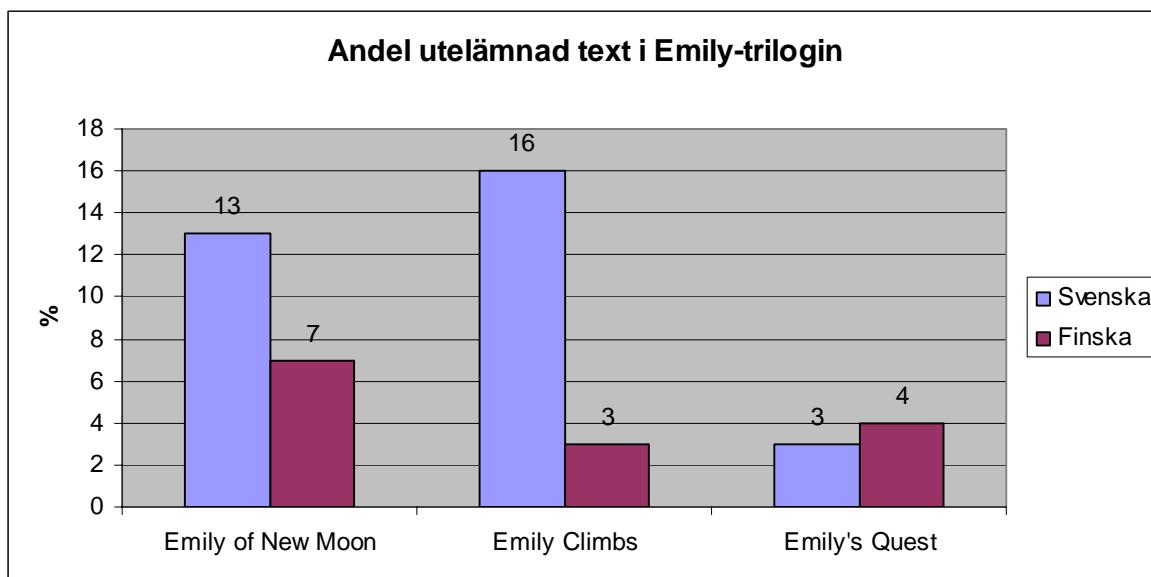
För att närmare beskriva och kategorisera det utelämnade materialet under respektive huvudkategori har jag i de större kategorierna ytterligare delat in utelämningarna i underkategorier. Dessa presenterar och beskriver jag i analysen i kap. 5. I kap. 6 analyserar jag inverkan av utelämningarna i de olika kategorierna på karakteriseringen. Metoden för denna analys baserar sig på analys av karaktärsindikatorer och presenteras i avsnitt 6.1.

5 Kategorisering av utelämningar i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin

I min undersökning definieras översättningsstrategin **utelämning** som utelämning av ett textparti som består av minst en hel mening eller sats (huvudsats eller bisats). Denna definition har använts av bl.a. Hiivala (2005) och Hekkanen (2010). Definitionen baserar sig på Kitty M. van Leuven-Zwarts (1989: 154) definition av en fullständig översättning som att ”a translation is integral when it contains no additions or deletions transcending the sentence level”. I undersökningsmaterialet finns också utelämningar som är kortare än en sats, men de ingår inte i undersökningen, eftersom det gällande dessa utelämningar kan vara svårt att entydigt fastställa om det är fråga om översättningsstrategin **utelämning** eller någon annan strategi som t.ex. **ersättning med överordnat begrepp**. Utelämningarna i materialet har fåtts fram genom systematisk jämförelse av den svenska respektive finska översättningen med källtexten.

Följande figur beskriver andelen utelämnad text i den svenska och finska översättningen av *Emily of New Moon* (1923), sv. *Emily* (1955) och *Emily och hennes vänner* (1956), fi. *Pieni runotyttö* (1928, reviderad 1961), *Emily Climbs* (1925), sv. *Emily och hennes vänner*

(1956) och *Emily på egna vägar* (1957), fi. *Runotyttö maineen polulla* (1948, reviderad 1961), och *Emily's Quest* (1927), sv. *Emily gör sitt val* (1985), fi. *Runotyttö etsii tähteään* (1949, reviderad 1961):

Figur 1. Andelen utelämnad text i den svenska och finska översättningen av respektive bok i *Emily*-trilogin (%).

Jag har beräknat de procentuella andelarna av utelämnad text i respektive översättning genom att dela antalet ord i utelämningarna i respektive bok med det totala antalet ord i respektive originaltext. Räkningen av ord har jag gjort med dator och den är baserad på Project Gutenbergs e-böcker *Emily of New Moon*, *Emily Climbs* respektive *Emily's Quest*, vilka torde motsvara Dell Laurel-Leaf- och Bantam-upplagorna som används i min undersökning.

Andelen utelämnad text är betydligt större i de svenska än i de finska översättningarna av de två första böckerna *Emily of New Moon* och *Emily Climbs*. *Emily's Quest*, den sista boken i trilogin som översattes till svenska först 1985, utgör ett undantag. Där är andelen utelämnad text betydligt mindre än i de andra svenska översättningarna. Vad gäller de finska översättningarna är andelen utelämnad text störst i den första boken *Emily of New Moon*. Se figur 1.

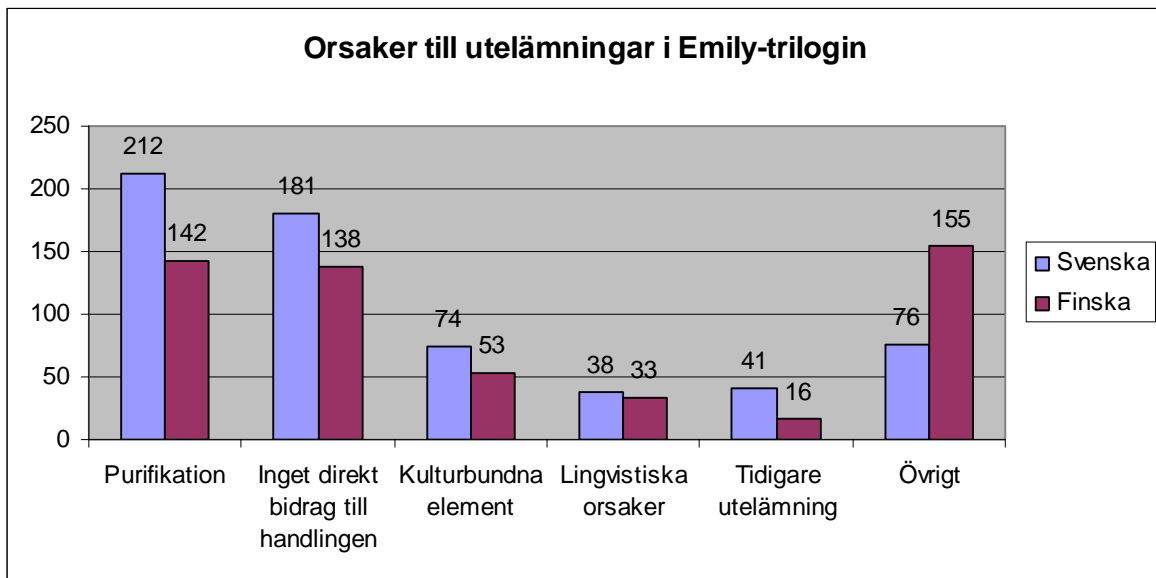
Följande tabell beskriver antalet utelämnings i översättningarna av respektive bok och av trilogin i sin helhet enligt analyskategorierna och underkategorier:

Tabell 3. Utelämnings i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin enligt huvud- och underkategorier²².

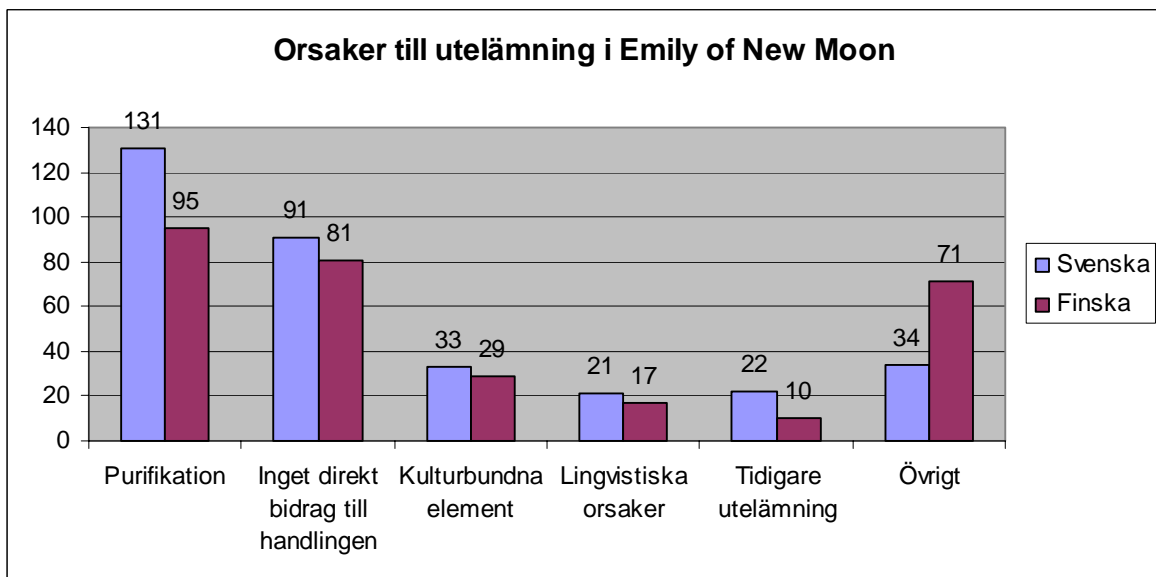
Utelämningskategori	<i>Emily of New Moon</i> (1923)		<i>Emily Climbs</i> (1925)		<i>Emily's Quest</i> (1927)		Hela trilogin	
	Svenska	Finska	Svenska	Finska	Svenska	Finska	Svenska	Finska
Purifikation	131	95	76	33	5	14	212	142
Felande vuxna	44	33	15	9	1	5	60	47
Skrämmande element	32	16	17	5	1	1	50	22
Dåligt uppförande hos barn	18	15	18	12	0	0	36	27
Sexualitet	15	12	18	6	0	5	33	23
Kyrka i ofördelaktigt ljus	10	11	7	1	0	0	17	12
Kroppslighet	7	4	0	0	1	0	8	4
Övrigt	5	4	1	0	2	3	8	7
Inget direkt bidrag till handlingen	91	81	84	39	6	18	181	138
Beskrivning	40	36	26	19	4	11	70	66
Emilys själslandskap	17	13	29	14	2	4	48	31
Bihandling	21	15	6	0	0	0	27	15
Berättarens kommentarer	8	13	8	6	0	0	16	19
Övrigt	5	4	15	0	0	3	20	7
Kulturbundna element	33	29	27	17	14	7	74	53
Intertextualitet	20	17	19	10	10	4	47	31
Övrigt	12	12	8	7	4	3	24	22
Lingvistiska orsaker	21	17	9	10	8	6	38	33
Tidigare utelämnings	22	10	19	2	0	4	41	16
Övrigt	34	71	28	54	14	30	76	155
Totalt	332	303	243	155	47	79	622	537

Innehållet i tabell 3 åskådliggörs även i figur 2–5, vilka klart visar storleksförhållandena mellan kategorierna.

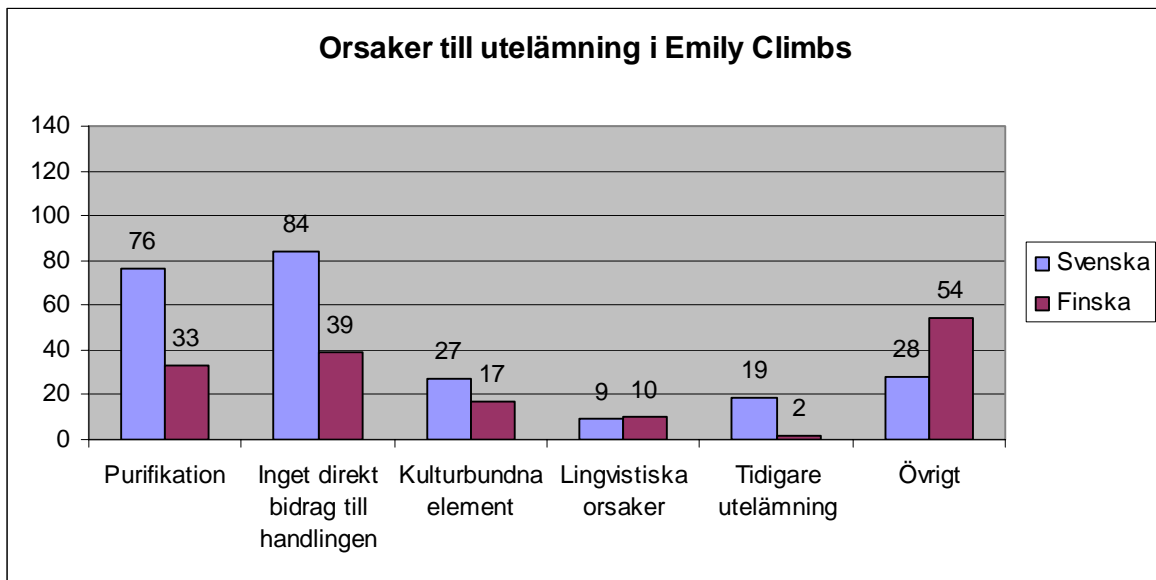
²² Underkategorierna som nämns i denna tabell presenteras nedan under respektive underavsnitt.

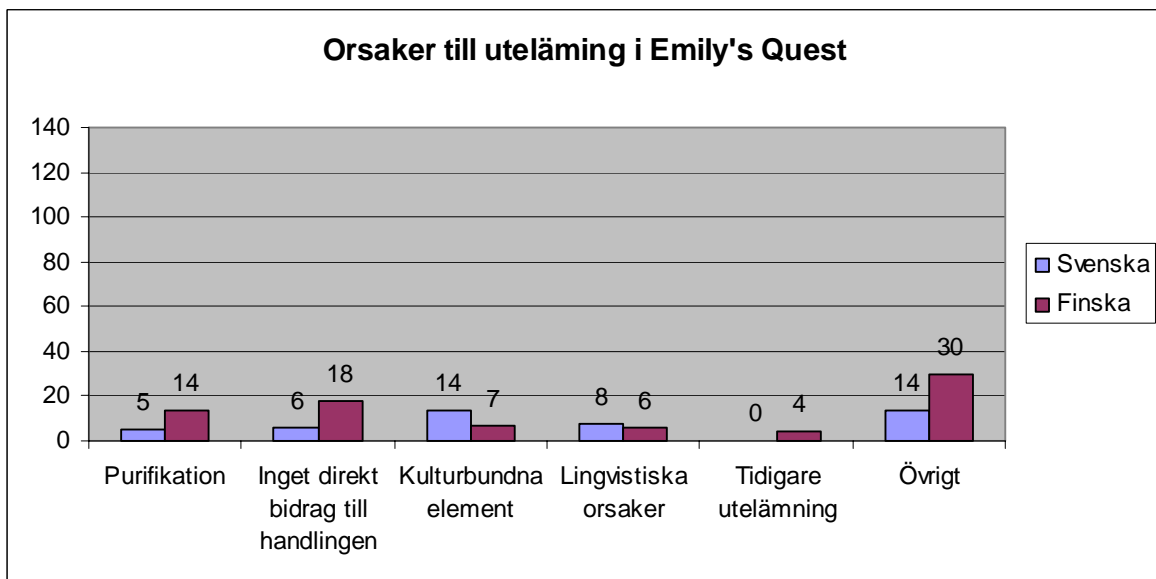
Figur 2. Antal utelämnningar enligt orsak i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin. Det totala antalet utelämnningar i hela trilogin är 622 i den svenska och 537 i den finska översättningen.

Figur 3. Antal utelämnningar enligt orsak i den svenska och finska översättningen av *Emily of New Moon* (1923). Det totala antalet utelämnningar är 332 i den svenska översättningen och 303 i den finska.

Figur 4. Antal utelämningar enligt orsak i den svenska och finska översättningen av *Emily Climbs* (1925). Det totala antalet utelämningar är 243 i den svenska översättningen och 155 i den finska.

Figur 5. Antal utelämningar enligt orsak i den svenska och finska översättningen av *Emily's Quest* (1927). Det totala antalet utelämningar är 47 i den svenska översättningen och 79 i den finska.

Tabellen och figurerna ovan presenterar alltså hur utelämningarna i den svenska respektive finska översättningen av *Emily*-trilogin och av respektive bok fördelas på kategorierna i kategoriseringsmodellen som presenteras i avsnitt 4.3. Man måste beakta att siffrorna som

anges i tabell 3 och figur 2–5 för de svenska respektive finska översättningarna inte är helt jämförbara med varandra vad gäller textmängd, eftersom utelämningarna är olika långa. Som en utelämning har jag räknat en typografisk eller innehållslig helhet, vilket oftast är allt från en sats till ett stycke, men ibland flera stycken eller en hel dialog. I en stor andel av fallen är utelämningen helt eller delvis den samma i båda översättningarna (se t.ex. exempel (1) nedan). Den totala mängden utelämnad text är minst ungefär dubbelt större i den svenska översättningen när man beaktar hela trilogin (se figur 1), vilket beror på att de utelämnade textpartierna i regel är längre i den svenska än i den finska översättningen. Skillnaden i antalet utelämningar (se tabell 3) är därmed inte lika stor. I den svenska översättningen omfattar utelämningarna ofta ett eller flera hela stycken. I den finska översättningen är utelämningarna däremot oftast bara en till två satser långa, vilket syns i det stora antalet utelämningar i kategorin *övrigt*, där utelämningarnas längd i allmänhet inte överstiger en mening. Typiskt är att den svenska översättningen har utelämnat ett helt stycke, medan den finska översättningen endast strukit enstaka satser eller meningar inne i stycket ifråga (se t.ex. exempel (2) nedan).

Nedan analyserar jag data i tabellen och i figurerna som har presenterats ovan och hänvisar kontinuerligt till dessa. Kategorierna diskuteras i detalj nedan under respektive underavsnitt. Allmänt kan konstateras att *purifikation* och *inget direkt bidrag till handlingen* är de vanligaste kategorierna i både den svenska och den finska översättningen när man beaktar hela trilogin (se figur 2). Många av utelämningarna kunde höra till flera kategorier, men alla utelämningar har kategoriserats i endast en kategori som utgör den mest sannolika orsaken till utelämningen. I det följande beskriver jag utelämningskategorierna och presenterar representativa exempel på utelämningar i materialet gällande varje kategori. I exemplen markerar fet stil utelämning i den svenska översättningen och kursiv stil utelämning i den finska översättningen. Fet och kursiv stil samtidigt innebär således utelämning i båda översättningarna.

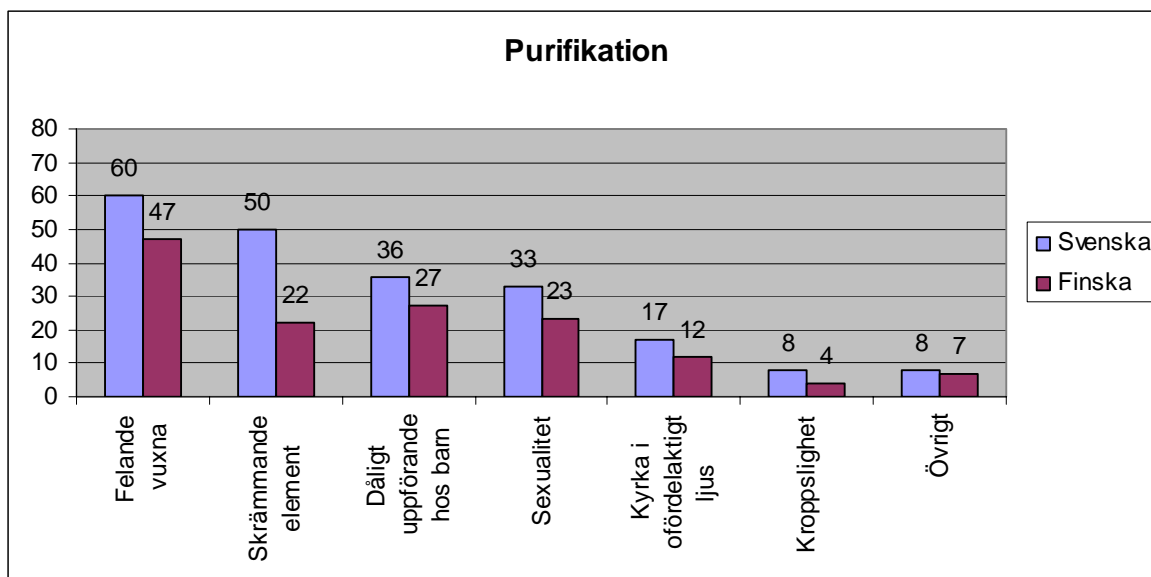
5.1 Purifikation

Redan Shavit (1986: 122) kallar utelämning av icke-önskvärda element det lättaste sättet att manipulera en text. Enligt Shavit (a.a.: 123) används utelämning som purifierande strategi när utelämningen inte påverkar handlingen eller karakteriseringen. Maria Nikolajeva (1996: 47) konstaterar att purifikation är det vanligaste sättet att manipulera barn- och ungdomslitteratur. Davis (2007: 63, 65) antar att purifikation i form av utelämning är särskilt vanligt när det handlar om texter som riktar sig till barn och påpekar att det förutom översättaren också kan vara förlaget som gör de purifierande utelämningarna.

Purifikation, som beror på de didaktiska normerna, är den vanligaste kategorin av utelämningar både i den svenska och i den finska översättningen av *Emily*-trilogin, men utelämningar av denna kategori förekommer betydligt oftare i den svenska översättningen (se figur 2 ovan). Antalet purifierande utelämningar minskar också successivt från bok till bok både i den svenska och finska översättningen (se tabell 3 och figur 3–5). De purifierande utelämningarna blir alltså färre ju äldre Emily blir, vilket kan antas bero på att Emily blir mera konventionell då hon blir äldre och på att den tänkta målgruppen för de senare översättningarna kan vara äldre. I den sista boken i trilogin och särskilt i den svenska översättningen av denna är de purifierande utelämningarna mycket få (se tabell 3), vilket reflekterar att översättningen har tillkommit betydligt senare än de andra, d.v.s. först 1985. Också typen av purifierande utelämningar förändras då Emily blir äldre och behandlade teman förändras.

Klingberg (1986: 59) presenterar purifikationskategorierna *erotik*, *kroppsfunktioner*, *dåligt uppförande hos barn* och *felande vuxna*, och samma kategorier behandlas av Shavit (1986: 121–124; se avsnitt 2.2 ovan). I min undersökning använder jag underkategorierna *felande vuxna*, *skrämmande element*, *dåligt uppförande hos barn*, *sexualitet*, *kyrka i ofördelaktigt ljus*, *kroppslighet* och *övrigt*, här uppräknade enligt förekomst i materialet. Dessa kategorier motsvarar i stort sett kategorier behandlade av Klingberg (1986) och Shavit (1986) med undantag för att dessa forskares material inte innehåller någon purifikation som beror på presentation av kyrkan i ofördelaktigt ljus. En del utelämningar

har dock drag av flera underkategorier. Nedan presenterar jag purifierande utlämningar i materialet, vilka fördelar sig på de ovan nämnda underkategorierna enligt följande figur:

Figur 6. Antal utlämningar i kategorin *purifikation* i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin enligt underkategorierna. Totalt innehåller kategorin *purifikation* 212 utlämningar i den svenska och 142 utlämningar i den finska översättningen.

Underkategorin *felände vuxna* har fått sitt namn efter Klingbergs (1986: 59) purifikationskategori som på engelska heter *erring adults*. Underkategorin omfattar utlämningar där vuxna beter sig opassande eller presenteras i ofördelaktigt ljus. *Felände vuxna* är den vanligaste orsaken till purifierande utlämningar och vanligare i den svenska än i den finska översättningen av *Emily*-trilogin (se figur 6). Detta gäller dock inte den sista boken i trilogin (se tabell 3). Shavit (1986: 124) har funnit att ofördelaktig karakterisering av vuxna har utelämnats i översättningar av Mark Twains *Tom Sawyer* (1878) och Carlo Collodis *Pinocchio* (1883). I mitt material gäller utlämningar som berör vuxnas beteende framför allt de vuxna som är auktoriteter i Emilys uppfostran, d.v.s. Emilys vårdnadshavare och lärare.

I exempel (1) från *Emily of New Moon* kritiserar berättaren Emilys stränga lärare fröken Brownell, vilket har utelämnats i båda översättningarna:

- (1)²³ There were no nice, retributive bears in the school bush, however, and Miss Brownell read the whole "poem" through. She was enjoying herself hugely. *To ridicule a pupil always gave her pleasure and when that pupil was Emily of New Moon, in whose heart and soul she had always sensed something fundamentally different from her own, the pleasure was exquisite.* (*Emily of New Moon*²⁴: 163)
- SV: Men inga tjänstvilliga björnar fanns i skogen omkring skolan, och fröken Brownell läste hela "dikten" till slut. (*Emily*²⁵: 169)
- FI: Mutta koulun metsässä ei ollut hyvittämaan valmiita karhuja, ja neiti Brownell luki koko 'runon'. (*Pieni runotyttö*²⁶: 151)

I exemplet presenteras fröken Brownell i mycket negativt ljus och ges negativa egenskaper och framstår inte som barnvänlig. Hon är en av de få karaktärerna i trilogin som endast beskrivs i negativa ordalag och som aldrig förändras eller ångrar sig. Hon framstår som en dålig och otrygg uppfostrare och motsvarar inte den bild av uppfostrare som översättningarna vill ge.

Inga andra vuxenkaraktärer i boken beskrivs som lika hårda och oskäligen som fröken Brownell, men trots det är även andra auktoritära vuxenkaraktärer föremål för utelämnings. Då gäller det särskilt deras kritiska attityder till varandra, såsom i exempel (2) där hushållerskan Ellen kritiserar Emilys pappa:

- (2) "Anyhow, I've done my duty," [Ellen] reflected. "He'd have just kept saying 'time enough' and put it off till he was dead and then there'd have been no managing her. **She'll have time now to get used to it, and she'll brace up in a day or two. I will say for her she's got spunk—which is lucky, from all I've heard of the Murrays. They won't find it easy to overcrow her. She's got a streak of their pride, too, and that'll help her through. I wish I dared send some of the Murrays word that he's dying, but I don't dast go that far. There's no telling what he'd do. Well, I've stuck on here to the last and I ain't sorry. Not many women would 'a' done it, living as they do here. It's a shame the way that child's been brought up—never even sent to school. Well, I've told him often enough what I've thought of it—it ain't on my conscience, that's one comfort. Here, you Sal-thing, you git out! Where's Mike, too?"** (*Emily of New Moon*: 9–10)

²³ Fet stil markerar hädanefter utelämnings i den svenska översättningen och kursiv stil utelämnings i den finska översättningen. Fet och kursiv stil samtidigt innebär således utelämnings i båda översättningarna. På grund av detta markerar jag i exemplen inte originaltextens användning av kursiv för att betona ord för att undvika sammanblandning. Vidare kan nämnas att jag generellt sett i exemplen citerar översättningen till det/de språk som har utelämnings i exemplet i fråga. Vissa mycket långa exempel utgör undantag. Om all text i ett exempel är utelämnad, citerar jag dock naturligtvis ingen översättning, eftersom översättningarna inte innehåller någon motsvarande text.

²⁴ Sidhänvisningarna till *Emily of New Moon* (1923) gäller 2003 års Dell Laurel-Leaf-pocketupplaga.

²⁵ Sidhänvisningarna till *Emily* (1955) gäller Gleerups upplaga från 1955. Svensk övers. Stina Hergin.

²⁶ Sidhänvisningarna till *Pieni runotyttö* (1928) gäller WSOY:s upplaga från 1992. Finsk övers. I.K. Inha. Översättningen reviderad 1961.

SV: Nu har jag i alla fall gjort min plikt, tänkte [Ellen]. Han skulle bara ha fortsatt säga ”det är god tid” och skjutit upp det, tills han var död, och sen hade man inte haft någon som helst hand med henne. – Ut med dig, Sara! Och var är det andra kattkräket? (*Emily*: 15)

FI: – Ainakin olen tehnyt velvollisuuteni, [Ellen] mietti. – Isä olisi vain tyytynyt sanomaan ”Eihän ole kiirettä”, ja jättänyt asian silleen kunnes on kuollut, ja miten lapsi silloin olisi saatu rauhoittumaan. Nyt hänellä on aikaa tottua ajatukseen, ja päivän tai parin kuluttua hän taas reipastuu. Hänessä on sisua, se täytyy tunnustaa, ja sitä hän tarvitseekin Murrayn perheessä. Hänen suutaan he eivät helpolla tuki. Hänellä on hitunen heidän ylpeyttäinkin ja se auttaa häntä selviytymään. Mutta en minä kadu, että olen pysynyt täällä viimeiseen saakka. Monikaan nainen ei olisi sitä tehnyt kun tietää miten täällä eletään. On häpeä että lasta kasvatetaan niin kuin Emiliaa – häntä ei lähetetty edes kouluun. Kuinka monta kertaa olen herralle sanonut mitä asiasta ajattelen – ei se ainakaan jää minun omatuntoani painamaan. Sisälle siitä, mokomakin Tuhma Töpö! Missä se Mikki on? (*Pieni runotyttö*: 12)

I utelämningen i den svenska översättningen av *Emily of New Moon* i exempel (2) uttalar sig Ellen kritiskt om pappans sätt att hantera sin egen stundande död och Emilys uppfostran. Dessutom framställs släkten Murray, som ska ta hand om Emily, som något skrämmande. I den finska översättningen har det mesta av kritiken översatts, men meningarna som eventuellt kan tolkas som att pappan kunde göra något oförutsägbart har utelämnats.

I exempel (3) uttrycker sig däremot pappan respektlöst om Ellen, viket har utelämnats helt i den svenska översättningen och delvis i den finska:

(3) ”Dear little child—little beloved Emilykin, it is quite true,” he said. ”I meant to tell you myself tonight. And now **the old absurdity of an Ellen** has told you—brutally I suppose—and hurt you **dreadfully. She has the brain of a hen and the sensibility of a cow. May jackals sit on her grandmother’s grave!** I wouldn’t have hurt you, dear.” (*Emily of New Moon*: 12)

SV: – Lilla älskade Emily, det är sant. Jag hade tänkt tala om det själv för dig i kväll. Och nu har Ellen talat om det för dig – klumpigt, antar jag – och gjort dig illa. Jag skulle inte ha gjort dig illa, älskling. (*Emily*: 18)

FI: – Rakas lapsukaiseni, oma pikku Emiliani, se on totta. Minä aioin itse sanoa sen sinulle tänä iltana. Mutta nyt tuo vanha tuhma Ellen ennätti ennen minua – ja varmaan hän sanoi sen niin kömpelösti, että se koski sinuun. Minä en olisi tuottanut sinulle tuskaa, kultaseni. (*Pieni runotyttö*: 14–15)

Orsaken till utelämningen är att pappan, som annars framställs mycket positivt, i exemplet visar dåligt exempel för läsaren med sitt beteende. Den finska översättningen har dock översatt det relativt godmodiga ”old absurdity of an Ellen” med det nedsättande ”tuhma Ellen”, där *tuhma* ’stygg’ är ett ord som främst används om barn och djur. Detta är särskilt

nedsättande, eftersom Emilys katt Sturska Sara i den finska översättningen heter Tuhma Töpö 'Stygga Stubbsvans'.

Översättningarna vill framställa de vuxna som otvivelaktigt väluppfostrade men också trygga. I exempel (4) upplever Emily moster Elisabet som alltför sträng:

- (4) The parlour is dark as a toomb. *I went in one day and rolled up all the blinds and Aunt Elizabeth was horrified and called me a little hussy and gave me the Murray look. You would suppose I had committed a crime. I felt so insulted that I came up to the garret and wrote a description of myself being drowned on a letter-bill and then I felt better.* Aunt Elizabeth said I was never to go into the parlour again without permission but I don't want to. I am afraid of the parlour. All the walls are hung over with pictures of our ancestors *and there is not one good-looking person among them except Grand-father Murray who looks handsome but very cross.* (*Emily of New Moon*: 97–98)
- SV: Salongen är mörk som ett gravvalv. Moster Elisabet har sagt att jag inte får gå in i salongen utan lov men jag har ingen lust. Jag är rädd för salongen. Alla väggarna är fullhängda med porträtt av våra förfäder. (*Emily*: 102)
- FI: Sali on pimeä kuin hauta. Elisabet-täti sanoi etten minä saa mennä saliin ilman lupaa mutta en minä tahdokaan mennä. Sali on kamala. Kaikilla seinillä riippuu meidän esivanhempien kuvia. (*Pieni runotyttö*: 94)

Utelämningen i exemplet beror troligen på att moster Elisabet kallar Emily ”en liten satunge”, vilket inte passar den samlade bild som boken i allmänhet ger av moster Elisabet.

Exempel (5) uppvisar en annan utelämning som gäller moster Elisabet:

- (5) [The cats] belong to Mrs Kent and Teddy is afraid to pet them much for fear she will drown them. She drowned a kitten once because she thought he liked it better than her. But he didn't because Teddy is very much attached to his mother. He washes the dishes for her and helps her in all the house work. Ilse says the boys in school call him sissy for that but I think it is noble and manly of him. Teddy wishes she would let him have a dog but she wont. I have thought Aunt Elizabeth was tyrannical but Mrs Kent is far worse in some ways. *But then she loves Teddy and Aunt Elizabeth does not love me.* (*Emily of New Moon*: 125)
- FI: [Kissat] on rouva Kentin eikä Teddy uskalla pitää niitä paljon yhtään hyvänä ettei hänen äitinsä hukuttaisi niitä. Yhden kissanpojan hän kerran hukutti kun luuli Teddyn pitävän enemmän siitä kuin hänestä. Mutta ei Teddy pidä, hän pitää kauheasti äidistään. Hän pesee äidilleen astiat ja auttaa kaikissa taloustöissä. Ilse sanoo että pojat haukkuu koulussa Teddyä likaksi, mutta minun mielestäni tuo on jaloa ja miehuullista. Teddy tahtoisi koiran mutta äiti ei anna. Elisabet-täti on minusta ollut tyranni, mutta kyllä rouva Kent on paljon pahempi. (*Pieni runotyttö*: 119–120)

Den finska översättningen har i exemplet strukit påståendet att moster Elisabet inte älskar Emily. Utan den strukna meningen blir avsnittet en positiv beskrivning av moster Elisabet

jämfört med den tyranniska fru Kent, medan avsnittet i källtexten och i den svenska översättningen antyder det tragiska i att inte vara älskad.

Många utelämningsfall speciellt i den svenska översättningen av *Emily of New Moon* gäller Emilys gammelmyster Nancy som Emily besöker och som definitivt inte betar sig som en uppfostrare bör. Exempel (6) är ett utdrag ur Emilys dagbok och innehåller många exempel på gammelmyster Nancys opassande beteende.

- (6) "I am allowed to go into the kitchen and help Caroline cook. Caroline is a good cook but sometimes she makes a mistake and this vexes Aunt Nancy because she likes nice things to eat. **The other day Caroline made the barley soup far too thick and when Aunt Nancy looked at her plate she said "Lord, is this a dinner or a pottis?" Caroline said "It is good enough for a Priest and what is good enough for a Priest is good enough for a Murray," and Aunt Nancy said "Woman, the Priests eat of the crumbs that fall from the Murrays' tables," and Caroline was so mad she cried. And Aunt Nancy said to me "Emily, never marry a Priest" – just like Old Kelly, when I have no notion of marrying one of them. I don't like any of them I've seen very much but they seem to me a good deal like other people. Jim is the best of them but impident.**

"I like the Wyther Grange breakfasts better than the New Moon breakfasts. We have toast and bacon and marmalade—nicer than porridge.

"**Sunday is more amusing here than at New Moon but not so holy. Nice for a change. Aunt Nancy can't go to church or knit lace so she and Caroline play cards all day but she says I must never do it—that she is just a bad example. I love to look at Aunt Nancy's big parlour Bible because there are so many interesting things in it—pieces of dresses and hair and poetry and old tintypes and accounts of deaths and weddings. I found a piece about my own birth and it gave me a queer feeling.**

"**In the afternoon some of the Priests come to see Aunt Nancy and to stay to supper. Leslie Priest always comes. He is Aunt Nancy's favourite neffew, so Jim says. I think that is because he pays her compliments. But I saw him wink at Isaac Priest once when he paid her one. I don't like him. He treats me as if I were a meer child. Aunt Nancy says terrible things to them all but they just laugh. When they go away Aunt Nancy makes fun of them to Caroline. Caroline doesn't like it, because she is a Priest and so she and Aunt Nancy always quarrel Sunday evening and don't speak again till Monday morning.**

"**I can read all the books in Aunt Nancy's bookcase except the row on the top shelf. I wonder why I can't read them. Aunt Nancy said they were French novels but I just peeped into one and it was English. I wonder if Aunt Nancy tells lies. [...]" (*Emily of New Moon*: 250–252)**

SV: Jag får gå ut i köket och hjälpa Caroline med matlagningen, om jag vill. Caroline lagar god mat, men ibland gör hon fel, och då blir myster Nancy förargad, för hon tycker om god mat.

Jag tycker bättre om frukostarna på Vindnäs än på Månvik. Vi får rostat bröd och bacon och marmelad – det är godare än gröt. (*Emily och hennes vänner*²⁷: 36)

Nancys opassande beteende har utelämnats i den svenska översättningen men inte i den finska. Ett annat vanligt föremål för utelämningsfall är vuxnas kritiska attityder mot varandra.

²⁷ Sidhänvisningarna till *Emily och hennes vänner* (1956) gäller Gleerups upplaga från 1956. Svensk övers. Stina Hergin.

Början på exempel (6) är ett typiskt exempel på hur Nancy behandlar sin vän och hjälprede Caroline. Den ohövliga attityden har strukits bara i den svenska översättningen, medan den finska översättningen enbart utelämnar Emilys kritiska tanke om sina släktingar, vilket innebär att utelämnningen i den finska översättningen tillfaller underkategorin *dåligt uppförande hos barn*.

Senare i avsnittet i exempel (6) med omfattande utelämnningar i den svenska översättningen beskrivs också att Nancy och Caroline inte går i kyrkan utan spelar kort i stället. Exemplet visar dessutom att Nancys uppfostringsmetoder är tvivelaktiga, då hon explicit uppger att hon själv är ett dåligt exempel. I det nästsista stycket i utelämnningen driver moster Nancy med sina släktingar och kommer i gräl med Caroline. Släktingarna behandlar inte heller moster Nancy särskilt väl. De vuxna presenteras alla i tvivelaktigt ljus och ironin i avsnittet kan vara svår för barn att förstå. Vidare innehåller det utelämnade avsnittet ett omnämnande om att Nancy har barnförbjudna böcker i sin bokhylla och att hon har "ljugit" om detta för Emily. I verkligheten är det dock fråga om ett missförstånd från Emilys sida då hon inte förstår begreppet "French novel" som syftar på något hon inte får läsa, d.v.s. antagligen något vågat såsom romantiska berättelser eller riddarromaner.

I *Emily Climbs* berör utelämnningarna i underkategorin *felande vuxna* särskilt moster Rut som Emily bor hos medan hon går i skola i Shrewsbury. I exempel (7) driver Emily med moster Rut utan att mostern inser det, och dessutom kritiserar moster Rut Dean Priests gåva till Emily och jämför den med en gåva som den respekterade fru Ayers har fått. Det är egentligen inte fråga om att moster Rut skulle göra eller säga något som är fel, utan om att hon framställs som okunnig då hon inte förstår att Emily driver med henne.

- (7) "At least [Dean] might have sent you something new if he had to send anything," [Aunt Ruth] said.
"A souvenir of Cairo, made in Germany," suggested Emily gravely.
"Something like that," agreed Aunt Ruth unsuspectingly. "Mrs. Ayers has a handsome, gold-mounted glass paper-weight with a picture of the Sphinx in it that her brother brought her from Egypt. That battered thing looks positively cheap."
"Cheap! Aunt Ruth, do you realize that this necklace was made by hand and worn by an Egyptian princess before the days of Moses?"
"Oh, well—if you want to believe Jarback Priest's fairy tales," said Aunt Ruth, much amused. "I wouldn't wear it in public if I were you, Em'ly. The Murrays never wear shabby jewellery. You're not going to leave it on to-night, child?" (*Emily Climbs*²⁸: 117)

²⁸ Sidhänvisningarna till *Emily Climbs* (1925) gäller 1993 års Bantam-pocketupplaga.

SV: – [Dean] kunde väl åtminstone ha skickat dig något nytt, om han nu nödvändigtvis skulle ge dig något, sade [moster Rut]. Om jag vore du, Emily, så skulle jag inte ha det på mig ute bland folk. Murrayarna bär aldrig billiga smycken. Du tänker väl inte ha det på dig i kväll? (*Emily på egna vägar*²⁹: 30)

I *Emily's Quest* är utelämningarna i underkategorin *felande vuxna* mycket få och de flesta gäller Teddys mamma fru Kent och hennes hat och avundsjuka som i följande exempel med en utelämning i den finska översättningen:

(8) "Did Teddy sail on the Flavian?" demanded Emily without circumlocution.
Mrs. Kent smiled—an unfriendly little smile.
"Does it matter to you?" she said.
"Yes." Emily was very blunt. The "Murray" look was on her face—the look few people could encounter undefeately. "If you know—tell me."
Mrs. Kent told her, unwillingly, hating her, shaking like a little dead leaf quivering with a semblance of life in a cruel wind.
"He did not. I had a cable from him to-day. At the last moment he was prevented from sailing."
(*Emily's Quest*³⁰: 91)

FI: – Matkustiko Teddy "Flavianissa"? kysyi Emilia ilman turhia kiertelyjä.
Rouva Kent hymyili – pientä epäystävällistä hymyä.
– Merkitseekö se mitään teille? hän sanoi.
– Merkitsee. Emilia oli hyvin töykeä. Suvun tuikea katse oli hänen silmissään. Se sai yleensä ihmiset taipumaan. – Kertokaa jos tiedätte.
– Hän ei matkustanut. Sain sähkösanoman tänään. Hänelle on tullut aivan viime hetkellä este.
(*Runotyttö etsii tähteään*³¹: 88)

Fru Kents oresonliga avundsjuka och hat framkommer dock på andra ställen i översättningarna. Till exempel i utdraget i exempel (5) ovan sägs att hon dränk en katt p.g.a. avundsjuka, vilket inte utelämnats. Att fru Kent i utelämningen i exempel (8) sägs hata Emily är dock värre. En orsak till varför fru Kent inte har blivit föremål för flera utelämningar trots sitt olämpliga och otrygga beteende kan vara att hon är en relativt perifer karaktär och att hon inte deltar i huvudkaraktären Emilys uppfostran.

Den nästvanligaste purifierande underkategorin är *skrämmande element*. Denna underkategori av utelämningar är också betydligt vanligare i den svenska översättningen än i den finska och förekommer mest i den första boken i trilogin (se figur 6 och tabell 3). Ute-

²⁹ Sidhänvisningarna till *Emily på egna vägar* (1957) gäller Gleerups upplaga från 1957. Svensk övers. Stina Hergin.

³⁰ Sidhänvisningarna till *Emily's Quest* (1927) gäller 2003 års Dell Laurel-Leaf-pocketupplaga.

³¹ Sidhänvisningarna till *Runotyttö etsii tähteään* (1949) gäller WSOY:s upplaga från 1992. Finsk övers. Laine Järventaus-Aav. Översättningen reviderad 1961.

lämningarna i denna underkategori berör framför allt hänvisningar till döden, men också andra kusliga element. Skjøsberg (1982: 18) påpekar att det under olika tidsperioder har rått olika uppfattningar om vad som är skrämmande och skadligt för barn. Hon (ibid.) konstaterar att det efter andra världskriget i Norge fanns en tendens att t.o.m. överbeskydda barn, vilket resulterade i adaption av äldre litteratur. Detta sammanfaller med tidpunkten när de flesta verken i mitt material översattes eller reviderades. Desmidt (2003: 172) anser att utelämning av brutala och skrämmande avsnitt beror på pedagogiska normer. Hon (a.a.: 166) har upptäckt utelämning av sådana avsnitt i den tyska översättningen av Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (1906–1907), där t.ex. Nils mörkerrädsla har utelämnats.

Utelämnade skrämmande element som flera forskare nämner är avsnitt som behandlar döden. Oittinen (2000: 91–92) påpekar att döden undviks i barnlitteratur även om död är relativt vanligt i t.ex. sagor. Skjøsberg (1982: 89) har undersökt översättningar av Louisa M. Alcotts *Good Wives* (1869, fortsättning på *Little Women*, 1868) och upptäckt att kapitlet om karaktären Beths långsamma död har strukits i sin helhet både i den norska översättningen från 1953 och i den svenska översättningen från 1967. Döden nämns i en enda mening i ett annat kapitel. Kapitlet har även förkortats i den norska översättningen från 1929. (Skjøsberg 1982: 89–90.) Skjøsberg (a.a.: 90) ser efter andra världskriget en tendens att skydda barn från dödsskildringar och anser att döden var tabubelagd i barn- och ungdomslitteratur in på 1960-talet. Trots att den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin har gjorts vid ungefär samma tidpunkt³² och i liknande kulturer, har dödens tabubelagdhets dock påverkat den finska översättningen i betydligt mindre utsträckning. Skjøsberg (ibid.) påpekar att tabubelagdhets inte är den enda orsaken till förkortning och utelämning av dödsskildringar, utan att det också kan bero på hur döden skildras och på översättarens preferenser vid översättningstidpunkten. Den norska översättaren Elise Horn översatte *Good Wives* år 1909 och förkortade skildringen av Beths död betydligt, men när hon år 1920 översatte Montgomerys *Anne of the Island* (1915) förkortade hon inte skildringen av Annes vän Rubys död nämnvärt (Skjøsberg 1982: 90–91). Skjøsberg

³² Som jag nämner ovan förekommer utelämning av referenser till döden främst i den första boken i trilogin. Den svenska översättningen av denna bok är från 1955–1956 och den finska reviderade översättningen är från 1961.

(a.a.: 92) anser att detta beror på en förändring i Horns personliga värderingar och på att Alcotts dödsbildning är sentimental och mera beskrivande medan Montgomerys diskuterar meningen med döden och livet.

Också Danièle Allard (2008: 352) har upptäckt betydande förkortning av avsnitt som behandlar döden i Montgomerys verk. Hennes (ibid.) observationer gäller Annes fosterfar Matthews död i den första japanska översättningen av *Anne of Green Gables* (1908) från år 1952. Utelämningarna gäller förutom själva dödsfallet också Annes sorg efteråt, och Allard (ibid.) anser att detta beror på den japanska kulturen, där tillgivenhet inte visas lika öppet och där sorg är privat. Hiivala (2005: 69–70) har upptäckt en minskning av antalet referenser till döden också i den finska översättningen av Montgomerys *Rilla of Ingleside* (1920) som behandlar första världskriget.

Temat döden kan omöjligt undvikas helt i översättningarna av *Emily*-trilogin, eftersom Emilys pappas död i början av den första boken är katalysator för hela händelseförloppet. Temat döden har dock gjorts mindre uppenbart genom strykning av många referenser till den stundande döden och till Emilys sorg och saknad efteråt. Detta gäller främst den svenska översättningen av den första boken. I exempel (9)³³, som är i hög grad förkortat i den svenska översättningen men inte i de finska, tar Emily farväl av sin döda pappa:

(9) **Aunt Ruth's floral pillow still covered the glass of the casket. Emily, with a tightening of the lips that gave her face an odd resemblance to Aunt Elizabeth, lifted up the pillow and set it on the floor.**

”Oh, Father – Father!” she whispered, putting her hand to her throat to keep something down. She stood there, a little shivering, white-clad figure, and looked at her father. This was to be her good-bye; she must say it when they were alone together – she would not say it before the Murrays.

Father looked so beautiful. All the lines of pain had vanished – his face looked almost like a boy's except for the silver hair above it. And he was smiling – such a nice, whimsical, wise little smile, as if he had suddenly discovered something lovely and unexpected and surprising. She had seen many nice smiles on his face in life but never one just like this.

”Father, I didn't cry before them,” she whispered. ”I'm sure I didn't disgrace the Starrs. **Not shaking hands with Aunt Ruth wasn't disgracing the Starrs, was it? Because she didn't really want me to – oh, Father, I don't think any of them like me, unless perhaps Aunt Laura does a little. And I'm going to cry a little bit now, Father, because I can't keep it back all the time.**”

She laid her face on the cold glass and sobbed bitterly **but briefly. She must say good-bye before any one found her. Raising her head she looked long and earnestly at the beloved face.**

³³ Förutom utelämningar som gäller döden innehåller den svenska översättningen av exempel (9) också en utelämning som hör till underkategorin *dåligt uppförande hos barn*, nämligen referensen till att Emily vägrade skaka hand med sin moster Rut och i stället tänker kritiska tankar om henne. Utelämningen i den finska översättningen hör till kategorin *övrigt*, eftersom satsen troligen utelämnats av misstag.

”Good-bye, dearest darling,” she whispered chokingly. (*Emily of New Moon*: 33)

- SV: – O, pappa, pappa! viskade hon och pressade handen mot strupen för att hålla tillbaka något. Liten, darrande och vitklädd stod hon där och såg på sin far. Det här skulle bli hennes farväl – hon måste säga det, när de var ensamma med varandra, hon kunde inte säga det inför alla Murrayarna.
– Pappa, jag grät inte så Murrayarna såg det, viskade hon. O, pappa, jag tror inte, att någon av dem tycker om mig, utom möjligen moster Laura lite grann. Och jag måste gråta lite nu, pappa, för jag kan inte hålla tårarna tillbaka *hela* tiden.
Hon lutade ansiktet mot det blanka träet och snyftade bittert. (*Emily*: 37)

Följande exempel, som utelämnats helt i den svenska översättningen, berör begravningen:

- (10) **When the service was over the Murrays rose and marched around the coffin for a dutiful look of farewell. Aunt Elizabeth took Emily’s hand and tried to draw her along with them, but Emily pulled it back and shook her head. She had said her good-bye already. Aunt Elizabeth seemed for a moment to be on the point of insisting; then she grimly swept onward, alone, looking every inch a Murray. No scene must be made at a funeral.** (*Emily of New Moon*: 35)

Montgomery skildrar inte själva dödsögonblicket, men skildringarna av Emilys farväl och av begravningen är däremot utförliga. Som exempel (9) och (10) visar, har den svenska översättaren förkortat detta och särskilt velat undvika omnämmanden av liket. Detta beror förutom på ovilja att behandla döden också på att begravningsceremonierna i presbyteriankyrkan avviker från dem i den lutherska kyrkan i Norden. Därför kan en likvaka och en öppen kista kännas skrämmande för unga nordiska läsare. Den finska översättningen har dock inte beaktat detta faktum.

Särskilt den svenska översättningen undviker också senare att föra läsarens tankar tillbaka till pappans död genom att utelämna partier där Emilys saknad nämns som i exempel (11) som utelämnats helt:

- (11) **And [Emily] didn’t like the bustle and commotion of packing up. She longed for the old quiet and the sweet, remembered talks with her father. She felt as if he had been thrust far away from her by this influx of Murrays.** (*Emily of New Moon*: 46)

Andra utelämnade skrämmande element i *Emily of New Moon* är vanligen relaterade till Emilys fantasi och förmåga att föreställa sig skrämmande saker som i exempel (12):

- (12) [Emily] had faced death once before, or thought she had, on the night when Lofty John had told her she had eaten a poisoned apple—but this was even harder. To die here, all alone, far away from home!

They might never know what had become of her—**never find her. The crows or the gulls would pick her eyes out. She dramatized the thing so vividly that she almost screamed with the horror of it.** She would just disappear from the world as Ilse's mother had disappeared. (*Emily of New Moon*: 262)

SV: [Emily] hade sett döden i ansiktet en gång förr – eller hade trott att hon gjorde det, den kvällen när Malliga John hade inbillat henne, att hon ätit ett förgiftat äpple – men det här var ännu värre. Att dö här alldeles ensam långt borta från hemmet! De skulle kanske aldrig få veta, vart hon hade tagit vägen – aldrig hitta henne. Hon skulle bara försvinna ur världen, precis som Ilse's mor hade försvunnit. (*Emily och hennes vänner*: 47)

Föreställningen av att fåglar pickar ut Emilys ögon är skrämmande och obehaglig, liksom Emilys egen reaktion antyder. Den svenska översättningen har inte velat göra den redan farliga situationen, där Emily håller på att falla ner för ett stup, mera otäck.

I *Emily Climbs* är den mest skrämmande episoden när Emily en stormig kväll blir instängd i kyrkan tillsammans med galne herr Morrison, som börjar jaga henne. Kapitlet där detta sker innehåller många utelämnningar i den svenska översättningen men inte i den finska. En del utelämnningar i kapitlet beror på sexuella undertoner, eftersom herr Morrison tror att Emily är hans döda fru. Följande beskrivning av herr Morrison har dock utelämnats just för att den är för skrämmande:

(13) [Emily] turned and looked up. It was horrible to look, but it was less horrible to feel that—Something—was in front of you than that it was behind you. She stared with wildly dilated eyes into the darkness, but she could see nothing. Then—she heard a low laugh above her—a laugh that almost made her heart stop beating—**the very dreadful, inhuman laughter of the unsound in mind.** She did not need the lightning flash that came then to tell her that Mad Mr. Morrison was somewhere on the stairs above her. **But it came—she saw him—she felt as if she were sinking in some icy gulf of coldness—she could not even scream.**

The picture of him, etched on her brain by the lightning, never left her. He was crouched five steps above her, with his gray head thrust forward. She saw the frenzied gleam of his eyes—the fang-like yellow teeth exposed in a horrible smile—the long, thin, blood-red hand outstretched towards her, almost touching her shoulder.

Sheer panic shattered Emily's trance. She bounded to her feet with a piercing scream of terror. (*Emily Climbs*: 48–49)

SV: [Emily] vände sig om och tittade upp. Hon stirrade med vilt uppspärade ögon in i mörkret, men hon kunde inte se något. Så hörde hon ett lågt skratt där uppe, ett skratt som nästan kom hennes hjärta att stanna. Hon behövde inte vänta på nästa blixtn för att veta, att galne Morrison befann sig någonstans i trappan ovanför henne.

Hon flög upp med ett genomträngande skrik av fasa. (*Emily och hennes vänner*: 158)

Herr Morrison beskrivs som ett omänskligt monster genom skrattet, glansen i ögonen, huggtänderna och den blodröda handen. Den svenska översättningen beskriver inte herr

Morrison alls i detta stycke, utan bara Emilys rädsla som herr Morrison ger upphov till. I översättningen är episoden således mindre skrämmande och intensiv.

En annan kuslig episod i *Emily Climbs* är när Emily besöker ett hus där ett barn har försvunnit och antas ha dött. Följande exempel är från denna episod:

(14) "They'll find him soon, Clara," said Mrs. Hollinger, in a sprightly tone of artificial comfort. "Just you be patient—take a sleep, I advise you—they're bound to find him soon."

"They'll never find him." The voice was almost a scream, now. "He is dead—he is dead—he died that bitter cold Tuesday night so long ago. O God, have mercy! He was such a little fellow! And I've told him so often not to speak until he was spoken to—he'll never speak to me again. I wouldn't let him have a light after he went to bed—and he died in the dark, alone and cold. I wouldn't let him have a dog—he wanted one so much. But he wants nothing now—only a grave and a shroud."

"I can't endure this," muttered Emily. "I can't, Ilse. I feel as if I'd go mad with horror. I'd rather be out in the storm." (*Emily Climbs*: 188)

SV: – De hittar honom snart, Clara, sade fru Hollinger i glättig och falskt tröstande ton. Du måste bara vara tålig. Jag skulle råda dig att sova lite. De hittar honom snart.

– Jag kan inte uthärda det här, mumlade Emily. Jag *kan* inte, Ilse. Jag tror, att jag blir tokig av skräck. Jag vill hellre vara ute i ovädret. (*Emily på egna vägar*: 93)

Utelämningarna i episoden med det försvunna barnet förekommer främst i den svenska översättningen och berör främst mammans panikartade sorg som i exempel (14). Liksom i den ovan nämnda herr Morrison-episoden förekommer utelämningar i situationer där Emily är speciellt rädd. I exempel (14) har beskrivningen av orsaken till skräcken igen utelämnats liksom i exempel (13) ovan.

I *Emily's Quest* är utelämningarna i underkategorin *skrämmande element* enstaka (se tabell 3). I utelämningen i den finska översättningen i exempel (15) är det fråga om en skrämmande mental bild som Emily målar upp. Den här gången är det inte fråga om en för livlig fantasi som i exempel (12), utan om mörka tankar.

(15) "Is there any sound in the world sadder and weirder than the wail of the wind around the eaves and past the windows on a stormy night? It sounds as if the broken-hearted *cries of fair, unhappy women who died and were forgotten ages ago were being re-echoed in the moaning wind of to-night*. All my own past pain finds a voice in it as if it were moaning a plea for re-entrance into the soul that has cast it out. There are strange sounds in that night wind clamouring there at my little window. I hear the cries of old sorrows in it—and the moans of old despairs—and the phantom songs of dead hopes. The night wind is the wandering soul of the past. It has no share in the future—and so it is mournful." (*Emily's Quest*: 157–158)

FI: ”Onko maailmassa surullisempaa ja kammottavampaa ääntä kuin tuulen valitus räystäissä ja ikkunan takana myrskyisenä yönä. Tuuli vaikutti tänä iltana sydäntäsärkevästi. Omakin tuskani puhkeaa ääneen sen mukana. Se tuntuu valittaen pyrkivän takaisin siihen sieluun, joka on heittänyt sen menemään. Tuo pienen ikkunani äärellä pauhaava yötuuli on täynnä outoja ääniä. Kuulen itkua – kuulen kuolleiden toiveiden varjolaulua. Yötuuli on menneisyyden vaeltava sielu. Sillä ei ole sijaa tulevaisuudessa ja siksi se vaikeroi.” (*Runotyttö etsii tähteään*: 149)

Den tredje vanligaste purifierande underkategorin i materialet är *dåligt uppförande hos barn*, som motsvarar Klingbergs (1986: 59) purifikationskategori *bad manners in children*. Även denna underkategori är något vanligare i den svenska än i den finska översättningen (se figur 6 och tabell 3). Utelämningar i denna underkategori förekommer endast i de två första böckerna i trilogin, eftersom Emily och hennes vänner i den tredje boken är 17 år och äldre och inte längre ses som barn. Utelämningar p.g.a. dåligt uppförande hos barn har rapporterats av bl.a. Desmidt (2003: 166) i den första tyska översättningen (1907–1908) av Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (1906–1907), där Nils fräcka beteende och tankar i början av boken har utelämnats. Detta gäller hans attityd till att utföra sysslor på gården, säga emot auktoriteter och skryta (ibid.). Den tyska översättningen återspeglar en mera traditionell syn på uppfostran som kräver lydnad och artighet, och Desmidt (ibid.) påpekar att utelämningarna beror på hänsyn till de vuxnas värderingar. O’Sullivan (2005: 83) har funnit liknande utelämningar i bl.a. den tyska översättningen (1945) av Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* (1945), där oacceptabelt beteende som inte respekterar vuxenauktoriteter, regler och normer har adapterats. Adaptionerna gäller också farligt beteende som barn inte ska imitera. Adaptionerna ändrades dock till att motsvara källtexten när översättningen reviderades på 1980-talet. (O’Sullivan 2005: 84.)

Utelämningarna i underkategorin *dåligt uppförande hos barn* i mitt material berör vanligen Emily men ibland också andra barnkaraktärer. Utelämningarna i denna underkategori är bara något vanligare i den svenska än i den finska översättningen (se figur 6). Det är vanligen fråga om Emilys kritiska tankar om vuxna som i utelämningen i den finska översättningen av *Emily of New Moon* i exempel (16), och inte om hennes handlingar. Emily är nämligen ett lydigt barn som bara gör uppror inombords. Tvärtemot den allmänna tendensen har motsvarande utelämning inte gjorts i den svenska översättningen.

- (16) Great-Aunt Nancy hobbled, by the aid of her stick, up the steps and over to the table. She sat at one end, Caroline at the other, Emily between, feeling rather uncomfortable. But the ruling passion was still strong in her and she was already composing a description of them for the blank book.

"I wonder if anybody will be sorry when you die," she thought, looking intently at Caroline's wizened old face. (Emily of New Moon: 241)

- FI: Isotäti Nancy nilkutti keppiinsä nojaten portaita toiseen huoneeseen pöydän ääreen. Hän istui pöydän toiseen päähän. Caroline toiseen ja Emilia heidän väliinsä. Emilia ei tuntenut oloaan lainkaan mukavaksi, mutta kiinnostunut hän oli: hän sepitti jo mielessään tyhjään kirjaansa kuvausta noista kahdesta. (*Pieni runotyttö*: 218)

Också exempel på utelämningar som beror på Emilys handlingar förekommer dock i översättningarna av den första boken i trilogin. Ett sådant exempel är när Emily i episoden i exempel (17)³⁴, som helt utelämnats i den svenska översättningen, målar sina kinder röda när hon går på ett födelsedagskalas. Varken när källtexten eller den svenska översättningen utkom ansågs det passande att barn sminkade sig.

- (17) **"I want to tell you something, Father. I am ashamed of it, but I think I'll feel better if I tell you all about it. Last Saturday Ella Lee had a birthday party and I was invited. Aunt Elizabeth let me put on my new blue cashmere dress. It is a very pretty dress. Aunt Elizabeth wanted to get a dark brown but Aunt Laura insisted on blue. I looked at myself in my glass and I remembered that Ilse had told me her father told her I would be handsome if I had more colour. So I pinched my cheeks to make them red. I looked ever so much nicer but it didn't last. Then I took an old red velvet flower that had once been in Aunt Laura's bonnet and wet it and then rubbed the red on my cheeks. I went to the party and the girls all looked at me but nobody said anything, only Rhoda Stuart giggled and giggled. I meant to come home and wash the red off before Aunt Elizabeth saw me. But she took a notion to call for me on her way home from the store. She did not say anything there but when we got home she said, 'What have you been doing to your face, Emily?' I told her and I expected an awful scolding, but all she said was, 'Don't you know that you have made yourself cheap?' I did know it, too. I had felt that all along although I couldn't think of the right word for it before. 'I will never do such a thing again, Aunt Elizabeth,' I said. 'You'd better not,' she said. 'Go and wash your face this instant.' I did and I was not half so pretty but I felt ever so much better. Strange to relate, dear Father, I heard Aunt Elizabeth laughing about it in the pantry to Aunt Laura afterwards. You never can tell what will make Aunt Elizabeth laugh. [...]"**(*Emily of New Moon*: 209–210)

Eftersom Emily är en verbalt begåvad person har hennes dåliga uppförande ofta att göra med vad hon säger. I exempel (18) både säger hon emot hushållerskan Ellen (utelämnat enbart i den svenska översättningen) och förolämpar henne (utelämnat i båda översättningarna).

³⁴ Den korta utelämningen i den finska översättningen av exempel (17) hör till kategorin *övrigt*, eftersom det inte finns någon tydlig orsak till att just denna mening utelämnats.

- (18) "[...] **Have you been in to see the body?**"
"Don't call him that," cried Emily, wincing. **It was horrible to hear Father called that.**
"Why not? If you ain't the queerest child! He makes a better-looking corpse than I thought he would, what with being so wasted and all. He was always a pretty man, though too thin."
"Ellen Greene," said Emily, suddenly, **"if you say any more of those things about Father, I will put the black curse on you!"**
Ellen Greene stared.
"I don't know what on earth you mean. But that's no way to talk to me, after all I've done for you. You'd better not let the Murrays' hear you talking like that or they won't want much to do with you. The black curse indeed! Well, here's gratitude!"
Emily's eyes smarted. She was just a lonely, solitary little creature and she felt very friendless. **But she was not at all remorseful for what she had said to Ellen and she was not going to pretend she was.**
"Come you here and help me wash these dishes," ordered Ellen. **"It'll do you good to have something to take up your mind and then you won't be after putting curses on people who have worked their fingers to the bone for you."**
Emily, with an eloquent glance at Ellen's hands, went and got a dish-towel.
"Your hands are fat and pudgy," she said. **"The bones don't show at all."**
"Never mind sassing back! It's awful, with your poor pa dead in there. But if your Aunt Ruth takes you she'll soon cure you of that." (*Emily of New Moon*: 20)

SV: Det sved i Emilys ögon. Hon var bara en liten ensam, övergiven varelse, och hon kände sig mycket vännlös.

– Kom hit och hjälp mig att torka disken, befallde Ellen. Det kommer att göra dig gott att ha något att sysselsätta tankarna med. Och låt bli att säga emot! Om din moster Rut tar dig, så kommer hon snart att kurerar dig för sånt. (*Emily*: 24)

- FI: – Oletko käynyt sisällä katsomassa ruumista?
– Älä sano häntä siksi, huudahti Emilia valittaen. Oli kamalaa kuulla isää sanottavan ruumiiksi.
– Miksei? Kylläpä sinä olet omituinen lapsi! Hänen ruumiinsa on paremman näköinen kuin luulinkaan, vaikka hän olikin kovin riutunut. Hän oli kaunis mies vaikka liian laiha.
– Ellen Greene, sanoi Emilia äkkiä, jos sinä vielä puhut tuolla tavalla isästä, niin minä manaan mustan kirouksen päällesi.
Ellen katsoi tyttöä pitkään.
– Mitä kummaa sinä oikein tarkoitat? Teet väärin kun puhut minulle noin, vaikka minä olen tehnyt parhaani sinun hyväksesi. Parasta ettet sukulaistesi kuullen puhu tuolla tavalla, tai he eivätkin halua olla kanssasi missään tekemisissä. Vai mustan kirouksen!
Emilian silmiä kirveli. Hän tunsu itsensä hyvin yksinäiseksi ja turvattomaksi. Hänellä ei ollut ainuttakaan ystävää koko maailmassa. Mutta häntä ei vähääkään kaduttanut se mitä oli Ellenille sanonut, eikä hän aikonut teeskennellä katumusta.
– Tule auttamaan minua astioiden kuivaamisessa, kehotti Ellen. – Sinulle on hyväksesi, että saat jotain touhuttavaa. Sittenpä hän ei enää manailu kirouksia ihmisille, jotka ovat raataneet hyväksesi niin että sormet ovat kuluneet luuta myöten. Mutta jos Ruth-täti ottaa sinut, niin pian hän sinusta karsii mokomat tavat. (*Pieni runotyttö*: 21–22)

En bidragande orsak till utelämningen i den svenska översättningen i exemplet är att den döda pappans lik nämns, med vilket hela ordväxlingen börjar. Huvudorsaken är dock att Emily betar sig respektlöst mot Ellen som är en av hennes uppfostrare. I utelämningen i den svenska översättningen säger hon inte bara emot Ellen, utan hotar henne med en

förbannelse, vilket under översättningstidpunkten antagligen kunde anses mycket olämpligt för en 10-årig flicka. Till råga på allt är Emily inte ens ångerfull efteråt. Utelämningen kan dock också delvis bero på Ellens beteende, eftersom hon inte alls tar hänsyn till Emilys känslor. Det kan dock påpekas att Ellen i den svenska översättningen verkar strängare än i originaltexten eller den finska översättningen eftersom hon säger att Emily ska ”låta bli att säga emot” fastän Emily i den svenska översättningen inte har sagt emot utan tvärtom har betett sig klanderfritt.

I *Emily Climbs* uppför sig Emily, som är 14–17 år, inte längre dåligt, utan utelämningarna gäller enbart hennes opassande tankar. I exempel (19) uppvisar hon i sin dagboksanteckning en ironisk attityd mot sin uppfostrare moster Rut, vilket utelämnats i den finska översättningen:

(19) ”I have been neglecting my diary of late. One does not have a great deal of spare time at Aunt Ruth’s. But it is Friday night and I couldn’t go home for the week-end so I come to my diary for comfort. I can spend only alternate week-ends at New Moon. Aunt Ruth wants me every other Saturday to help ‘houseclean.’ *We go over this house from top to bottom whether it needs it or not, as the tramp said when he washed his face every month, and then rest from our labours for Sunday.* [...]” (*Emily Climbs*: 98–99)

FI: ”Minä en ole viime aikoina tullut kirjoittaneeksi päiväkirjaan. Ruth-tädin luona ei jää juuri joutoaikaa. Mutta nyt on perjantai-ilta enkä päässyt kotiin viikonlopuksi. Päiväkirja saakin nyt lohduttaa minua. Vain joka toinen viikko pääsen Uuteen Kuuhun. Joka toinen lauantai minun täytyy auttaa Ruth-tätiä siivoamisessa. (*Runotyttö maineen polulla*³⁵: 95–96)

Emily visar inte gott exempel i utelämningen i exempel (19) ovan, liksom inte heller i utelämningen i exempel (20) nedan som också är från Emilys dagbok. I exemplet kritiserar Emily sin klasskamrat Evelyn och uttalar tydligt sitt ogillande för henne.

(20) ”The Junior year is in full swing now, and I find the work very interesting. Mr. Hardy has several of our classes, and I like him as a teacher better than anyone since Mr. Carpenter. He was very much interested in my essay, The Woman Who Spanked the King. He gave it first place and commented on it specially in his class criticisms. Evelyn Blake is sure, naturally, that I copied it out of something, **and feels certain she has read it somewhere before. Evelyn is wearing her hair in the new pompadour style this year and I think it is very unbecoming to her. But then, of course, the only part of Evelyn’s anatomy I like is her back.** [...]” (*Emily Climbs*: 208)

³⁵ Sidhänvisningarna till *Runotyttö maineen polulla* (1948) gäller WSOY:s upplaga från 1992. Finsk övers. Laine Järventaus-Aav. Översättningen reviderad 1961.

SV: Junioråret är i full gång nu, och jag tycker att arbetet är mycket intressant. Vi har rektor Hardy i flera ämnen, och jag tycker mer om honom som lärare än om någon annan sedan herr Carpenters tid. Han blev mycket intresserad av min uppsats om *Kvinnan som gav kungen stryk*. Han gav den högsta betyg och yttrade sig särskilt om den, när han gick igenom uppsatserna med klassen. Evelyn Blake är naturligtvis övertygad om, att jag har skrivit av den någonstans. (*Emily på egna vägar*: 110)

Den fjärde mest typiska purifierande utelämningstypen är underkategorin *sexualitet*. Utelämningar i denna underkategori är bara något vanligare i den svenska översättningen än i den finska (se figur 6). Adaption som berör sexualitet och erotik är enligt O'Sullivan (2005: 85) typiskt när mycket olika käll- och målkulturer möts. O'Sullivan (ibid.) presenterar ett fall där den emancipatoriska tyska ungdomsboken *Ilse Janda, 14* (1974) av Christine Nöstlinger vid översättning till turkiska har genomgått en nedtoning av de sexuellt provocativa ställena bl.a. så att erotisk längtan har blivit romantisk saknad.

I fallet Emily torde det inte vara fråga om kulturskillnader vad gäller attityden till sexualitet. Sexualitet var knappast mera tabubelagt i 1950–60-talets Norden än i 1920-talets Kanada. Snarare skulle man tro att sexualitet var mindre tabubelagt på 1950–60-talet. Dessutom är alla anspelningar på sexualitet som förekommer i originaltexterna mycket oskyldiga speciellt i *Emily of New Moon*. Detta beror på att boken är riktad till barn och ungdom och handlar om en flicka i 10–13-årsåldern och på att sexualitet var mycket tabubelagt vid tidpunkten då källtexten skrevs. I de senare böckerna är Emily och eventuellt också målgruppen äldre. Hiivala (2005: 59) kallar motsvarande underkategori i sin undersökning *boy-girl relationships*, 'förhållanden mellan pojkar och flickor', vilket antagligen beror på att anspelningarna på sexualitet är ännu mera oskyldiga i *Anne*-serien som hon undersökte. Klingberg (1986: 59) å sin sida kallar motsvarande purifikationskategori *touches of the erotic*, vilket syftar på att även mycket oskyldiga anspelningar adapteras i översättning av barn- och ungdomslitteratur. Som exempel nämner Klingberg (ibid.) att den tyska översättningen av Tove Janssons *Trollkarlens hatt* (1948) från 1954 har adapterat omnämmandet om att Snorkfröken sover med huvudet i Mumintröllets famn och att Mumintröllet kallar henne sin "morgonros".

Exempel (21) visar en utelämning i den svenska översättningen av *Emily of New Moon* som antyder kärleksrelationen mellan Emilys föräldrar:

(21) "You were only four when she died. I've never talked much to you about her – I couldn't. But I'm going to tell you all about her to-night. It doesn't hurt me to talk of her now – I'll see her so soon again. You don't look like her, Emily – only when you smile. For the rest, you're like your namesake, my mother. **When you were born I wanted to call you Juliet, too. But your mother wouldn't. She said if we called you Juliet then I'd soon take to calling her 'Mother' to distinguish between you, and she couldn't endure that. She said her Aunt Nancy had once said to her, 'The first time your husband calls you "Mother" the romance of life is over.'** So we called you after my mother – her maiden name was Emily Byrd. *Your mother thought Emily the prettiest name in the world – it was quaint and arch and delightful, she said.* Emily, your mother was the sweetest woman ever made." (*Emily of New Moon*: 11)

SV: – Du var bara fyra år, när hon dog. Jag har aldrig talat mycket med dig om henne – jag kunde inte. Men i kväll ska jag berätta allt om henne för dig. Du är inte lik henne, Emily – bara när du ler. I övrigt är du lik min mor, som du är uppkallad efter. Din mor tyckte, att Emily var det vackraste namn, som fanns – det var ovanligt och skälmskt och förtjusande, sa hon. Emily, din mor var den älskligaste varelse, som någonsin har funnits. (*Emily*: 18)

Den finska översättningen har inte utelämnat denna relativt oskyldiga referens som nämner romantik. Utelämnningen i den finska översättningen tillhör kategorin *övrigt*, eftersom det inte finns någon tydlig orsak till varför meningen utelämnats.

I följande utdrag, där Emily just har anlänt till den allt annat än föredömliga gammelmyster Nancy, behandlas Emily som ett sexuellt objekt, då gammelmyster Nancy diskuterar vilka effekter Emilys olika kroppsdelar har på män. Exemplet hänvisar också till Nancys egna relationer till olika män.

(22) "I don't want a beau," retorted Emily. She felt rather disgusted. Old Kelly had ranted about beaux half the way over and here was Aunt Nancy beginning on the same unnecessary subject.

"Don't you tell me," said Aunt Nancy, laughing till her gold tassels shook. "There never was a Murray of New Moon that didn't like a beau. When I was your age I had half a dozen. All the little boys in Blair Water were fighting about me. Caroline here now never had a beau in her life, had you, Caroline?"

"Never wanted one," snapped Caroline.

"Eighty and twelve say the same thing and both lie," said Aunt Nancy. "What's the use of being hypocrites among ourselves? I don't say it isn't well enough when men are about. Caroline, do you notice what a pretty hand Emily has? As pretty as mine when I was young. And an elbow like a cat's. Cousin Susan Murray had an elbow like that. It's odd—she has more Murray points than Starr points and yet she looks like the Starrs and not like the Murrays. What odd sums in addition we all are—the answer is never what you'd expect. Caroline, what a pity Jarback isn't home. He'd like Emily—I have a feeling he'd like Emily. Jarback's the only Priest that'll ever go to heaven, Emily. Let's have a look at your ankles, puss."

Emily rather unwillingly put out her foot. Aunt Nancy nodded her satisfaction.

"Mary Shipley's ankle. Only one in a generation has it. **I had it.** The Murray ankles are thick. Even your mother's ankles were thick. Look at that instep, Caroline. Emily, you're not a beauty but if you learn to use your eyes and hands and feet properly you'll pass for one. **The men are easily fooled and if the women say you're not 'twill be held for jealousy.'**"

Emily decided that this was a good opportunity to find out something that had puzzled her.

"Old Mr Kelly said I had come-hither eyes, Aunt Nancy. Have I? And what are come-hither eyes?"

"Jock Kelly's an old ass. You haven't come-hither eyes—it wouldn't be a Murray tradish." Aunt Nancy laughed. "The Murrays have keep-your-distance eyes—and so have you—though your lashes contradict them a bit. But sometimes eyes like that—combined with certain other points—are quite as effective as come-hither eyes. Men go by contraries oftener than not—if you tell them to keep off they'll come on. My own Nathaniel now—the only way to get him to do anything was to coax him to do the opposite. Remember, Caroline? Have another cooky, Emily?" (Emily of New Moon: 241–424)

SV: – Jag vill inte ha någon fästman, svarade Emily. Hon kände sig riktigt förargad. Gubben Kelly hade inte gjort något annat än pratat om sådant på vägen hit. Skulle nu moster Nancy börja på samma sätt?
– Så synd att inte Puckel är hemma, Caroline, sade moster Nancy. Han skulle tycka om Emily – jag har en känsla av att han skulle tycka om Emily. Puckel är den ende Priest, som nånsin kommer till himlen, Emily. Får vi titta på dina vrister.

Emily sträckte rätt ovilligt fram foten. Moster Nancy nickade gillande.

– Mary Shipleys vrist. Det är bara en i varje generation, som har den. Murrayarna har tjocka vrister. Till och med din mor hade tjocka vrister. Titta på den vristen, Caroline. Emily, du är ingen skönhet, men om du lär dig att använda dina ögon och händer och fötter på rätt sätt, kommer du att gälla för att vara vacker. Vill du inte ha en kaka till, Emily? (Emily och hennes vänner: 28)

FI: – En minä tahdo kavaljeeria, vastasi Emilia. Häntä alkoi harmittaa. Kellyn ukko oli puhunut sulhasista puolen matkaa, ja nyt Nancy-täti alkoi jauhtaa samaa asiaa.

– Älä puhu joutavia, sanoi Nancy-täti ja nauroi niin, että kultariipukset hyppivät. – Kun minä olin sinun ikäisesi, minulla oli kavaljeereja puoli tusinaa. Blair Waterissa kaikki pikkupojat tappelivat minusta. Caroline, oletko huomannut, kuinka sievä käsi Emilialla on? Yhtä sievä kuin minullakin nuorena. Ja kyynärpää kuin kissalla. Susan Murraylla, minun serkullani, oli nuorena samanlainen kyynärpää. Kummallista – yksityiskohdiltaan hän muistuttaa enemmän Murrayita kuin Starreja, ja kuitenkin hän on Starrien näköinen. Me olemme kaikki kummallisia yhteenlaskuesimerkkejä – vastaus ei ole koskaan se mitä odottaisi. Caroline, eikös ole vahinko, ettei Pönttöselkä ole kotona. Hän pitäisi Emiliasta – minusta tuntuu, että hän pitäisi. Pönttöselkä on ainoa Priest, joka pääsee taivaaseen, Emilia. Annas, kun katson nilkkojasi.

Vastahakoisesti Emilia pisti esiin jalkansa. Nancy-täti nyökkäsi tyytyväisenä.

– Maria Shipleyn nilkka. Se on vain yhdellä sukupolvessa. Minulla oli. Murrayilla on paksut nilkat. Äidilläsikin oli. Katsos jalan rintaa, Caroline. Emilia, sinä et ole kaunotar, mutta jos opit käyttämään silmiäsi ja käsiäsi ja jalkojasi niin kuin pitää, niin käyt kaunottaresta. Ota toinen munkki, Emilia. (Pieni runotyttö: 218–219)

I exempel (22) är det alltså redan fråga om något tydligare anspelningar på sexualitet och attraktion mellan könen. En bidragande orsak till utelämningen är att det är uppfostraren gammelmoster Nancys som uppvisar det opassande beteendet. Exemplet (21) och (22) och andra utelämningar som gäller gammelmoster Nancy diskuteras utförligare i avsnitt 6.2.

I slutet av *Emily of New Moon* kommer Dean Priest in i boken. Utelämningen i exempel (23) är en av de första antydningarna om Deans känslor för Emily:

(23) "I think I shall be either a great poetess or a distinguished novelist," said Emily reflectively.
"Having only to choose," remarked Dean dryly. "Better be a novelist—I hear it pays better."

”What worries me about writing novels,” confided Emily ”is the love talk in them. I’m sure I’ll never be able to write it. I’ve tried,” she concluded candidly, ”and I can’t think of anything to say.”

”Don’t worry about that. I’ll teach you some day,” said Dean.

”Will you—will you really?” Emily was very eager. ”I’ll be so obliged if you will. I think I could manage everything else very nicely.”

”It’s a bargain then—don’t forget it. And don’t go looking for another teacher, mind. [...]”
(*Emily of New Moon*: 270)

SV: – Jag tror, att jag antingen ska bli en stor poet eller en berömd romanförfattare, sade Emily eftertänksamt.

– Jaha, det är ju bara att välja, sade Dean torrt. Romanförfattare är nog att föredra – jag har hört, att det betalar sig bättre. (*Emily och hennes vänner*: 55)

Utelämningen har gjorts på grund av att Emily nämner ”kärleksprat”, vilket direkt antyder en relation mellan man och kvinna. Detta leder till att Deans erotiska begär antyds genom att han erbjuder sig att lära Emily kärleksprat och säger att hon inte får skaffa sig en annan lärare. Emily förstår inte denna implikation.

I *Emily Climbs* blir de sexuella anspelningarna redan något mindre oskyldiga då Emily är 14–17 år och Emilys och Dean Priests relation utvecklas och Deans känslor och begär för Emily blir mera uppenbara. Utelämningar som gäller sexualitet är mycket färre i den finska översättningen av *Emily Climbs* än i den svenska (se tabell 3), vilket tyder på att det finska förlaget har tänkt sig en äldre målgrupp för denna bok än det svenska. I början av boken antyder Dean att Emily är hans ”hjärtas önskan”, vilket utelämnats i den svenska översättningen (se exempel (24) nedan).

(24) **”When it got darker the stars came out and we studied them through Dean’s splendid new field-glasses. It was very fascinating. Dean knows all about the stars—it seems to me he knows all about everything. But when I said so, he said,**

”‘There is one secret I do not know—I would give everything else I do know for it—one secret—perhaps I shall never know it. The way to win—the way to win—’

”‘What?’ I asked curiously.

”‘My heart’s desire,’ said Dean dreamily, looking at a shimmering star that seemed to be hung on the very tip of one of the Three Princesses. ‘It seems now as desirable and unobtainable as that gem-like star, Emily. But—who knows?’

”I wonder what it is Dean wants so much.” (*Emily Climbs*: 27–28)

SV: När det blev mörkare, började stjärnorna synas, och vi studerade dem genom Deans fina nya kikare. Det var mycket intressant. Dean vet allt om stjärnhimlen – jag tror han vet allting om allting. (*Emily och hennes vänner*: 139)

Avsnittet i exemplet refereras dock i Emilys dagbok från Emilys perspektiv. Hon förstår inte själv antydningen. Eventuellt skulle inte heller en ung läsare förstå den, liksom inte heller implikationerna i exempel (23) ovan.

I exempel (25), som är fokaliserat ur Deans synvinkel, är det redan tydligt att han har erotiska begär för Emily. Detta har utelämnats endast i den svenska översättningen, medan den finska översättningen bara utelämnar den mest erotiskt laddade meningen om att Dean vill kyssa Emily.

(25) [Emily and Dean] did not talk as much as usual and **the silences did queer things to both of them.** Dean had one or two mad impulses to throw up the trip to Egypt and stay home for the winter—go to Shrewsbury perhaps; he shrugged his shoulders and laughed at himself. This child did not need his looking after—the ladies of New Moon were competent guardians. She was only a child yet—in spite of her slim height and her unfathomable eyes. ***But how perfect the white line of her throat—how kissable the sweet red curve of her mouth. She would be a woman soon—but not for him—not for lame Jarback Priest of her father’s generation.*** For the hundredth time Dean told himself that he was not going to be a fool. He must be content with what fate had given him—the friendship and affection **of this exquisite, starry creature. In the years to come her love would be a wonderful thing—for some other man. No doubt, thought Dean cynically, she would waste it on some good-looking young manikin who wasn’t half worthy of it.** (*Emily Climbs*: 88)

SV: [Emily och Dean] pratade inte så mycket som vanligt. Dean fick då och då en vanvettig impuls att inte bry sig om Egyptenresan utan stanna hemma över vintern – fara till Shrewsbury kanske – han ryckte på axlarna och skrattade åt sig själv. Han behövde inte se efter det här barnet – damerna på Månvik var fullgoda beskyddare. Och hon var bara ett barn än – trots sin längd och sina outgrundliga ögon. För hundrade gången försäkrade Dean sig själv, att han inte tänkte göra sig till en narr. Han måste nöja sig med vad ödet hade givit honom: hennes vänskap och tillgivenhet. (*Emily och hennes vänner*: 195)

FI: [Emilia ja Dean] eivät puhuneet niin paljon kuin tavallisesti, ja äänettömyys vaikutti omituisesti kumpaankin. Deanin mieleen juolahti parikin kertaa mieletön tuuma, että hän jättää koko Egyptinmatkan ja jää talveksi kotiin – asettuu ehkä Shrewsburyyn. Olkapäitään kohauttaen hän sitten nauroi itseään. Tämä lapsi ei kaivannut hänen silmälläpitoaan, Uuden Kuun naiset olivat kyllä päteviä kaitsemaan häntä. Emilia oli vielä lapsi hoikasta pitkästä varresta ja tutkimattomista silmistään huolimatta. Pian hänestä kehittyisi nainen, mutta ei hänen ilokseen, ei raman Pönttöselkä-Priestin iloksi, hän kun kuului tytön isän aikalaisiin.

Sadatta kertaa Dean sanoi itselleen, ettei hän, Dean Priest, aikonut ruveta narriksi. Hänen täytyi tyytyä siihen, mitä kohtalo oli hänelle antanut, tämän hienon tähtiolennon ystävyys ja kiintymyksen. Vuosien kuluttua Emilian rakkaus olisi ihmelahja – jollekulle toiselle miehelle. Epäilemättä, Dean ajatteli kyynillisesti, tyttö tuhlaisi sen varmasti johonkuhun hyvännäköiseen nuoreen miekkoseen, joka ei ollut lainkaan sen arvoinen. (*Runotyttö maineen polulla*: 85)

Exemplen (23), (24) och (25) och andra utelämningarna som gäller Dean Priest behandlas utförligare i avsnitt 6.2.

I den svenska översättningen av *Emily's Quest* förekommer inga utelämnningar som gäller sexualitet, trots att denna bok innehåller mest anspelningar på sexualitet eftersom Emily är vuxen och kärlek är ett centralt tema. Detta är väntat, då översättningen gjordes på 1980-talet när sexualitet inte längre var tabubelagt i ungdomsböcker. De många anspelningarna på sexualitet och den något kontroversiella relationen mellan Emily och Dean var dock antagligen en betydande orsak till att den tredje boken inte alls översattes till svenska på 1950-talet tillsammans med de andra två.

Den finska översättningen av *Emily's Quest* innehåller däremot några utelämnningar i underkategorin *sexualitet*, även om mycket har lämnats kvar, vilket kan tyda på att översättaren eller förlaget har tänkt sig en äldre målgrupp än för de tidigare böckerna i trilogin. Utelämnningarna i underkategorin *sexualitet* i den finska översättningen av den tredje boken i trilogin berör främst Teddy och inte Dean, som är den mest sexuellt laddade karaktären i boken. Detta kan bero på att Emily dock varken älskar eller hyser erotiska känslor för Dean, medan så är fallet med Teddy. Den finska översättningen har t.ex. i exempel (26) utelämnat Emilys intensiva längtan efter Teddy:

(26) The Mira Lee was sailing out of the harbour, a dream vessel in the glamour of sunset, past purple headlands and distant, fairylike, misty coasts. Emily stood and watched her till she had crossed the bar into the gulf beyond. Stood and watched her until she had faded from sight in the blue dimness of the falling night, *conscious only of a terrible hunger to see Teddy once more—just once more. To say good-bye as it should have been said.* (*Emily's Quest*: 46)

FI: ”Mira Lee” purjehti laskevan auringon loisteessa, ohi purppuraisten niemien ja kaukaisten, utuisten saturantojen. Emilia seiso i katseli laivaa, kunnes se oli ylittänyt lahden ja kadonnut siniseen hämärään. (*Runotyttö etsii tähteään*: 45)

Den purifierande underkategorin *kyrka i ofördelaktigt ljus* är en mindre kategori och något vanligare i den svenska än i den finska översättningen av trilogin (se figur 6). Utelämnningar i denna underkategori förekommer främst i den första boken och i någon mån i den andra men inte alls i den tredje (se tabell 3). Kyrkan och församlingen spelar en central roll i det lilla samhället Blair Water där Emily bor. Detta tema behandlas dock mera i den första boken som handlar om Emilys anpassning till detta samhälle än i de senare böckerna som fokuserar mera på Emilys utveckling som författare. Utelämnningar berör främst episoder

där kyrkan som institution eller präster framställs i komiskt eller osmickrande ljus eller där Emily har okonventionella tankar om religion. Exempelen (27) och (28) exemplifierar detta:

(27)

”JUNE 25.

DEAR FATHER:

”There has been a dark shadow over this day. I dropped my cent in church. It made a dreadful noise. I felt as if everybody looked at me. Aunt Elizabeth was much annoyed. Perry dropped his too soon after. He told me after church he did it on purpose because he thought it would make me feel better but it didn’t because I was afraid the people would think it was me dropping mine again. Boys do such queer things. I hope the minister did not hear because I am beginning to like him. I never liked him much before last Tuesday. His family are all boys and I suppose he doesn’t understand little girls very well. Then he called at New Moon. Aunt Laura and Aunt Elizabeth were both away and I was in the kitchen alone. Mr Dare came in and sat down on Saucy Sal who was asleep in the rocking-chair. *He was comfortable but Saucy Sal wasn’t.* He didn’t sit on her stomach. *If he had I suppose he would have killed her.* He just sat on her legs and tail. Sal yowled but Mr Dare is a little deaf and didn’t hear her and I was too shy to tell him. But Cousin Jimmy came in just as he was asking me if I knew my catechism and said ”Catechism, is it? Lawful heart, man, listen to that poor dum beast. Get up if you’re a Christian.” So Mr Dare got up and said, ”Dear me, this is very remarkable. I thought I felt something moving.”

”I thought I would write this to you, dear Father, because it struck me as humerus.

”When Mr Dare finished asking me questions I thought it was my turn and I would ask him some about some things I’ve wanted to know for years. I asked him if he thought God was very particular about every little thing I did and if he thought my cats would go to heaven. He said he hoped I never did wrong things and that animals had no souls. And I asked him why we shouldn’t put new wine in old bottles. Aunt Elizabeth does with her dandelion wine and the old bottles do just as well as new ones. He explained quite kindly that the Bible bottles were made of skins and got rotten when they were old. *It made it quite clear to me.* Then I told him I was worried because I knew I ought to love God better than anything but there were things I loved better than God. He said ”What things?” and I said flowers and stars and the Wind Woman and the Three Princesses and things like that. And he smiled and said ”But they are just a part of God, Emily—every beautiful thing is.” And all at once I liked him ever so much and didn’t feel shy with him any more. He preached a sermon on heaven last Sunday. It seemed like a dull place. *I think it must be more exciting than that. I wonder what I will do when I go to heaven since I cant sing. I wonder if they will let me write poetry.* But I think church is interesting. Aunt Elizabeth and Aunt Laura always read their Bibles before the servis begins but I like to stare around and see everybody and wonder what they are thinking of. It’s so nice to hear the silk dresses swishing up the isles. Bustles are very fashunable now but Aunt Elizabeth will not wear them. I think Aunt Elizabeth would look funny with a bustle. Aunt Laura wears a very little one.

”Your lovingest daughter,

”Emily B. Starr.

”P. S. Dear Father, it is lovely to write to you. But O, I never get an answer back.

”E. B. S.” (*Emily of New Moon*: 184–186)

(28)

I am sure it was ever so much funnier when Saucy Sal followed me to prayer-meeting last Wednesday night, but Aunt Elizabeth never laughed a bit then. I don’t often go to prayer-meeting but Aunt Laura couldn’t go that night so Aunt Elizabeth took me because she doesn’t like to go alone. I didn’t know Sal was following us till just as we got to the church I saw her. I shoed her away but after we went in I suppose Sal sneaked in when some one opened the door and got

upstairs into the galery. And just as soon as Mr Dare began to pray Sal began to yowl. It sounded awful up in that big empty galery. I felt so guilty and miserable. I did not need to paint my face. It was just burning red and Aunt Elizabeth's eyes glittered feendishly. Mr Dare prayed a long time. He is deaf, so he did not hear Sal any more than when he sat on her. But every one else did and the boys giggled. After the prayer Mr Morris went up to the galery and chased Sal out. We could hear her skrambling over the seats and Mr Morris after her. I was wild for fear he'd hurt her. I ment to spank her myself with a shingle next day but I did not want her to be kicked. After a long time he got her out of the galery and she tore down the stairs and into the church, up one isle and down the other two or three times, as fast as she could go and Mr Morris after her with a broom. It is awfully funny to think of it now but I did not think it so funny at the time I was so ashamed and so afraid Sal would be hurt.

"Mr Morris chased her out at last. When he sat down I made a face at him behind my hymn-book. Coming home Aunt Elizabeth said, 'I hope you have disgraced us enough to-night, Emily Starr. I shall never take you to prayer-meeting again.' I am sorry I disgraced the Murrays but I don't see how I was to blame and anyway I don't like prayer-meeting because it is dull.

"But it wasn't dull that night, dear Father. (Emily of New Moon: 210–2011)

I exempel (27), som är helt utelämnat i den svenska översättningen, presenteras pastorn herr Dare i humoristiskt ljus då han sätter sig på Emilys katt utan att märka det eller höra kattens ilskna jamande p.g.a. sin dövhet. I den finska översättningen har endast Emilys mest humoristiska kommentarer om händelsen utelämnats, vilket inkluderar Emilys konstaterande att hon tyckte att episoden var just humoristisk. Ett liknande exempel är episoden i exempel (28) som utelämnats i båda översättningarna. Där kommer katten in i kyrkan under en gudstjänst och börjar jama, vilket pastorn inte hör. Översättningarna har velat undvika komik som står i samband med kyrkan. Det är också anmärkningsvärt att det i båda exemplen är just katten som orsakar komiken. Katten representerar naturen och i Montgomerys text står naturen för en alternativ spiritualitet (se avsnitt 6.3 nedan).

Särskilt episoden i exempel (27) skildrar dock egentligen inte pastorn negativt, utan snarare som en sympatisk person, eftersom Emily tycker att han är rolig och fattar tycke för honom då han svarar på hennes frågor om Gud och bibeln. Detta har också utelämnats i den svenska översättningen, såsom också många andra partier där Emily funderar kring Gud och religion. De okonventionella tankarna verkar ha upplevts som opassande för den unga läsaren. Den finska översättningen har här utelämnat endast Emilys spekulationer om vad hon ska göra när hon kommer till himlen. Också exempel (29) nedan, som utelämnats i den svenska översättningen av *Emily Climbs*, berör okonventionella tankar om religion:

(29) **"Aunt Elizabeth does not approve of Mr. Johnson. She thinks his theology is not sound. He said in his sermon last Sunday that there was some good in Buddhism.**

”He will be saying that there is some good in Popery next,’ said Aunt Elizabeth indignantly at the dinner-table.

”There may be some good in Buddhism. I must ask Dean about it when he comes home.”(Emily Climbs: 18–19)

I exemplet uttrycker sig följande pastor, herr Johnson, om buddhism i positiva ordalag, vilket kan ha ansetts kontroversiellt ur en puristiskt kristen synpunkt särskilt då det är en präst som framför denna åsikt. Utelämningen kan dock också bero på att moster Elisabet uttalar sig kritiskt om pastorn p.g.a. hans uttalande.

Den minsta purifierande underkategorin är *kroppslighet* som med ett undantag förekommer bara i den första boken (se figur 6 och tabell 3). O’Sullivan (2005: 86) konstaterar att omnämmande och beskrivning av kroppsdelar och kroppsfunktioner ofta utelämnas i översättningar av barnböcker. Som ett exempel nämner hon (a.a.: 87) att episoden i Jonathan Swifts *Gulliver’s Travels* (1726) där Gulliver släcker en eldsvåda genom att urinera har adapterats i många översättningar för barn. Shavit (1986: 123) nämner att hela scenen ibland har utelämnats. Tabubelagdheten av kroppsfunktioner har i hög grad påverkat *Emily*-trilogin redan i källtexten, där motsvarande direkt omnämmande av kroppsdelar eller kroppsfunktioner är otänkbart. Därför kallar jag underkategorin *kroppslighet* och inte *kroppsfunktioner* som Klingberg (1986: 59) kallar den. I utelämningarna är det fråga om partier där kroppen står i centrum utan att kroppsdelar eller kroppsfunktioner nämns. I de flesta fallen är det dessutom fråga om djur och inte människor. Utelämningarna berör framförallt Emilys katter och deras djuriska beteende samt hänvisningar till att de får ungar, såsom i följande exempel:

(30) Saucy Sal is very well and bosses the barns *but still she will not have kittens and I can’t understand it. I asked Aunt Elizabeth about it and she said nice little girls didn’t talk about such things but I cannot see why kittens are improper.* (*Emily of New Moon*: 95)

SV: Sturska Sara mår bra och regerar över alla lagårskatterna. (*Emily*: 100)

FI: Tuhma Töpö jaksaa oikein hyvin ja komentelee navettakissoja. (*Pieni runotyttö*: 92)

I exempel (30) är det fråga om ett indirekt omnämmande av kattens könsdelar, eftersom orsaken till varför Sturska Sara inte får ungar är att det i själva verket är en hankatt, vilket moster Elisabet dock inte vill säga för att undvika besvärande frågor. Emilys utelämnade

kommentar om att hon inte förstår vad som är oanständigt lyfter dessutom fram att det är fråga om något tabubelagt som inte nämns. Översättarna har inte velat lyfta fram detta.

Exempel (31) är den enda utelämningen i underkategorin *kroppslighet* i de senare böckerna i trilogin:

(31) I knew I was going to have a baby, but I kept putting off telling him. I was afraid he would love it more than he did me. And then—I did a terrible thing. I hate to tell you of it. David had a dog—he loved it so much that I hated it I—I poisoned it. I don’t know what possessed me. I never used to be like that—not till I was burned. Perhaps it was because the baby was coming.”

Mrs. Kent stopped and changed suddenly from a woman quivering with unveiled feeling to a prim Victorian.

”I shouldn’t talk about such matters to a young girl,” she said anxiously.

”I have known for some years that babies do not come in Dr. Burnley’s black bag,” assured Emily gravely.

”Well”—Mrs. Kent underwent another transformation into passionate Aileen Kent again—”David found out what I had done. [...]” (*Emily’s Quest*: 197)

SV: Jag visste att jag skulle ha barn, men jag sköt på att tala om det för honom. Jag var rädd att han skulle tycka mer om barnet än om mig. Och då – gjorde jag något fruktansvärt. Det är hemskt att behöva tala om det för dig. David hade en hund, som han tyckte så mycket om att jag avskydde den. Jag – jag förgiftade den. Jag vet inte vad som tog åt mig. Jag hade aldrig varit sådan förr, inte förrän jag brände mig. Det var kanske för att jag väntade barn.

– David kom underfund med vad jag hade gjort. (*Emily gör sitt val*³⁶: 219)

Det är anmärkningsvärt att denna indirekta hänvisning till hur barn kommer till har utelämnats i den svenska översättningen av *Emily’s Quest* som utkom så sent som 1985. Motsvarande parti har inte utelämnats i den finska översättningen som reviderades 1961. Nikolajeva (1996: 30–31) presenterar ett exempel på en översättning av en barnbok från ryska till svenska på 1990-talet där översättaren i förordet t.o.m. förklarar kulturskillnader såsom att ryska barn inte vet hur barn kommer till, vilket antas förbrylla svenska barn. Barnafödelse var alltså knappast tabubelagt i Sverige 1985. Ännu mera oväntad är utelämningen i exempel (31) med tanke på att *Emily’s Quest* inte är en barnbok utan en ungdomsbok med äldre målgrupp eftersom huvudpersonen är vuxen. Utelämningen kan inte heller förklaras med Emilys ovetskap, eftersom hon här till skillnad från exempel (30) är medveten om kroppsfunktionen barnafödande. Det är möjligt att översättaren har utelämnat partiet av misstag.

³⁶ Sidhänvisningarna till *Emily gör sitt val* (1985) gäller Libers upplaga från 1985. Svensk övers. Margareta Eklöf.

Exempel (32) hör inte till någon specifik underkategori, utan representerar en typ av purifierande utelämning som förekommer bara i detta exempel från den svenska översättningen av *Emily's Quest*. Utelämningen gäller rasism. I episoden i exemplet får Emily besök av en japansk prins som förälskar sig i henne:

- (32) **But it was the affair of the Japanese prince which really gave the Murrays their bad summer.**
Second-cousin Louise Murray, who had lived in Japan for twenty years, came home to Derry Pond for a visit and brought with her a young Japanese prince, the son of a friend of her husband's, who had been converted to Christianity by her efforts and wished to see something of Canada. His mere coming made a tremendous sensation in the clan and the community. But that was nothing to the next sensation when they realized that the prince had evidently and unmistakably fallen terrifically in love with Emily Byrd Starr of New Moon.
- Emily liked him—was interested in him—was sorry for him in his bewildered reactions to the Presbyterian atmosphere of Derry Pond and Blair Water. Naturally a Japanese prince, even a converted one, couldn't feel exactly at home. So she talked a great deal to him—he could talk English excellently—and walked with him at moonrise in the garden—and almost every evening that slant-eyed, inscrutable face, with the black hair brushed straight back from it as smooth as satin, might be seen in the parlour of New Moon.
- But it was not until he gave Emily a little frog beautifully cut out of moss agate that the Murrays took alarm. Cousin Louise sounded it first. Tearfully. She knew what that frog meant. Those agate frogs were heirlooms in the family of the prince. Never were they given away save as marriage and betrothal gifts. Was Emily engaged—to him? Aunt Ruth, looking as usual as if she thought everyone had gone mad, came over to New Moon and made quite a scene. It annoyed Emily so much that she refused to answer any questions. She was a bit edgy to begin with over the unnecessary way her clan had heckled her all summer over suitors that were not of her choosing and whom there was not the slightest danger of her taking seriously.
- "There are some things not good for you to know," she told Aunt Ruth impertinently.
- And the distracted Murrays despairingly concluded that she had decided to be a Japanese princess. And if she had—well, they knew what happened when Emily made up her mind. It was something inevitable—like a visitation of God; but it was a dreadful thing. His Princeship cast no halo about him in the Murray eyes. No Murray before her would ever have dreamed of marrying any foreigner, much less a Japanese. *But then of course she was temperamental.*
- "Always with some disreputable creature in tow," said Aunt Ruth. "But this beats everything I ever feared. A pagan—a—"
- "Oh, he isn't that, Ruth," mourned Aunt Laura. "He is converted—Cousin Louise says she is sure he is sincere, but—"
- "I tell you he's a pagan!" reiterated Aunt Ruth. "Cousin Louise could never convert anybody. Why, she's none too sound herself. And her husband is a modernist if he's anything. Don't tell me! A yellow pagan! Him and his agate frogs!"
- "She seems to have such an attraction for extraordinary men," said Aunt Elizabeth, thinking of the rock-crystal goblet.
- Uncle Wallace said it was preposterous. Andrew said she might at least have picked on a white man. Cousin Louise, who felt that the clan blamed her for it all, pleaded tearfully that he had beautiful manners when you really knew him.
- "And she might have had the Reverend James Wallace," said Aunt Elizabeth.
- They lived through five weeks of this and then the prince went back to Japan. He had been summoned home by his family, Cousin Louise said—a marriage had been arranged for him with a princess of an old Samurai family. Of course he had obeyed; but he left the agate frog in Emily's possession and nobody ever knew just what he said to her one night at moonrise in the

garden. Emily was a little white and strange and remote when she came in, but she smiled impishly at her aunts and Cousin Louise.

”So I’m not to be a Japanese princess after all,” she said, wiping away some imaginary tears.

”Emily, I fear you’ve only been flirting with that poor boy,” rebuked Cousin Louise. ”You have made him very unhappy.”

”I wasn’t flirting. Our conversations were about literature and history—mostly. He will never think of me again.”

”I know what he looked like when he read that letter,” retorted Cousin Louise. ”And I know the significance of agate frogs.”

New Moon drew a breath of relief and thankfully settled down to routine again. Aunt Laura’s old, tender eyes lost their troubled look, but Aunt Elizabeth thought sadly of the Rev. James Wallace. It had been a nerve-racking summer. Blair Water whispered about, that Emily Starr had been ”disappointed,” but predicted she would live to be thankful for it. You couldn’t trust them foreigners. Not likely he was a prince at all. (*Emily’s Quest*: 137–139)

Episoden presenterar den japanska prinsen och den japanska kulturen på ett mycket stereotypisk sätt. Dessutom uppvisar de andra karaktärerna rasistiska attityder när de diskuterar prinsen genom att de bl.a. kallar honom hedning och önskar att Emily skulle välja en vit man i stället. Detta är orsaker till att episoden utelämnats. Det är alltså fråga om en typ av purifikation som stämmer överens med Davis (2007: 65) observation om att utelämnning eller annan adaptation av rasistiska, sexistiska eller åldersdiskriminerande element idag kan anses nödvändig i västerländska översättningar. Med tanke på att den svenska översättningen av *Emily’s Quest* är gjort så sent som 1985 är det inte oväntat att översättningen har påverkats av detta. När den finska översättningen reviderades 1961, såg förlaget däremot inget behov att utelämna episoden. Inte heller andra utelämnningar som beror på rasistiskt innehåll har gjorts i de finska översättningarna som reviderades 1961 eller i de svenska översättningarna av de två första böckerna från 1955–1957. *Emily*-trilogin innehåller dock heller inget annat förutom episoden i exempel (32) som kan uppfattas som direkt rasistiskt. Utelämningen i exempel (32) är särskilt anmärkningsvärd, eftersom det är fråga om den överlägset längsta utelämningen i den svenska översättningen av *Emily’s Quest*, där utelämningarna annars sällan är längre än några satser.

Följande exempel hör inte heller till någon specifik underkategori men är mycket signifikant, eftersom det innehåller en metakommentar av berättaren gällande moralistisk purifikation. Denna kommentar har utelämnats i både den svenska och finska översättningen:

(33) Emily liked being alone very well at first. She felt quite important over being in charge of New Moon. She ate the supper Aunt Laura had left on the cook-house dresser for her and she went into the dairy and skimmed six lovely big pans of milk. She had no business at all to do this but she had always hankered to do it and this was too good a chance to be missed. She did it beautifully and nobody ever knew – each aunt supposing the other had done it – and so she was never scolded for it. ***This does not point any particular moral, of course; in a proper yarn Emily should either have been found out and punished for disobedience or been driven by an uneasy conscience to confess; but I am sorry – or ought to be – to have to state that Emily’s conscience never worried her about the matter at all. Still, she was doomed to suffer enough that night from an entirely different cause, to balance all her little peccadillos.*** (*Emily of New Moon*: 133–134)

SV: Emily tyckte mycket bra om att vara ensam först. Det kändes så viktigt och ansvarsfullt att ”se efter huset” på Månvik. Moster Laura hade gjort i ordning mat åt henne och ställt på skänken i kokhuset, och när hon hade ätit, gick hon in i mjölkammaren och skummade sex härliga mjölkfat. Det var absolut inte något, som hon skulle befatta sig med, men hon hade alltid längtat efter att få göra det, och ett så utmärkt tillfälle kunde inte försummas. Hon gjorde det noga och ordentligt, och ingen fick någonsin veta det, för mostrarna trodde båda att den andra hade gjort det, så Emily fick aldrig några bannor för sitt tilltag. Men hon var ändå dömd att lida tillräckligt den kvällen av en helt annan anledning för att det skulle sona alla hennes små synder. (*Emily*: 139–140)

FI: Aluksi Emilia oli hyvin tyytyväinen, kun oli yksin. Hän tunsu olevansa oikein tärkeä henkilö, kun talon silmälläpito oli uskottu hänen huostaansa.

Hän söi illallisen, jonka Laura-täti oli varustanut hänelle keittuhuoneen kaappiin, ja meni sitten maitokamariin ja kuori kuusi isoa kaunista maitovattia. Se ei ensinkään ollut hänen tehtävänsä, mutta hän oli aina himoinnut sitä, ja tämä oli liian hyvä tilaisuus laiminlyötäväksi. Hän teki sen huolellisesti, eikä kukaan koskaan saanut siitä tietää: kumpikin täti luuli, että toinen heistä oli sen tehnyt, eikä häntä sen vuoksi toruttu siitä koskaan. (*Pieni runotyttö*: 125–126)

Enligt Mary Rubio (hänvisad till i Epperly 1993: 6–7) är berättarens kommentarer som gäller hjältinnans vägran att anpassa sig till sociala konventioner och förväntningar en av Montgomerys strategier för att innefatta samhällskritik i sina på ytan oskyldiga berättelser. Berättarens kommentar i exempel (33) visar Montgomerys medvetenhet om konventioner som gäller moral men också en viss kritik av dem och en intention att inte vara didaktisk i sin egen text. Det är väntat att översättningarna har utelämnat kommentaren. Den höga förekomsten av purifierande utelämnningar i översättningarna gör texten mera entydig gällande korrekt uppförande och relationen mellan vuxna och barn och tyder på en indirekt didaktisk tendens, och den utelämnade metakommentaren överensstämmer inte med detta. I exempel (33) kan den svenska översättningen t.o.m. sägas motsäga Montgomerys icke-moraliserande intention, eftersom partiet blir moraliserande i och med att den sista meningen av kommentaren inte utelämnas. Den finska översättningen utelämnar berättarens kommentar i sin helhet och förblir således neutral. Berättarens kommentarer som ute-

lämnats behandlas också i följande avsnitt 5.2, eftersom utelämningarna beror på att partierna inte direkt bidrar till handlingen och inte på purifikation.

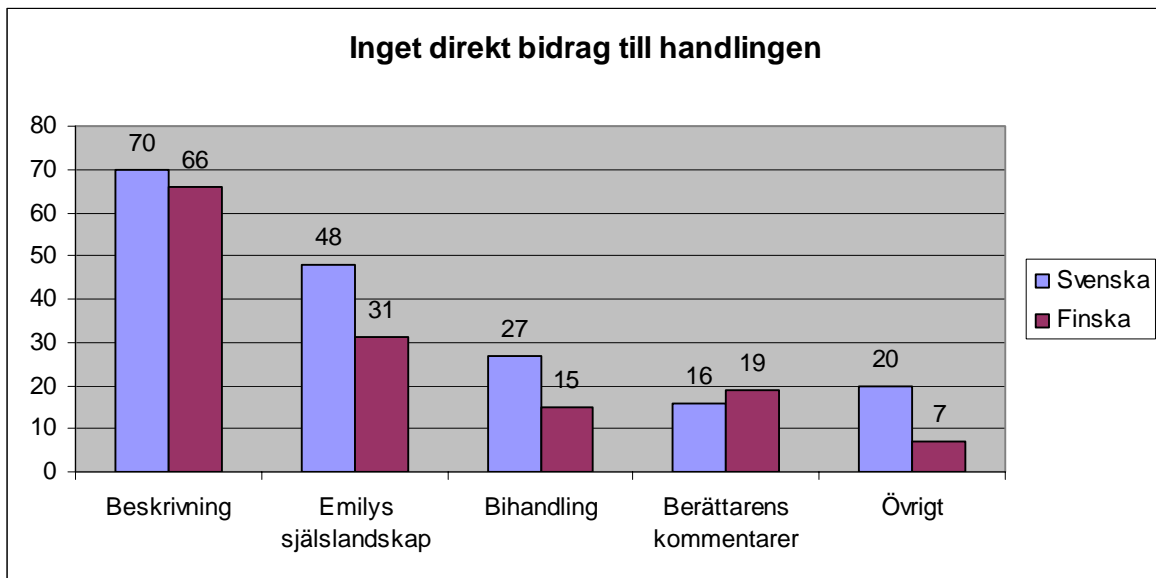
5.2 Inget direkt bidrag till handlingen

Kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* kan ses som en variant av Dimitrius (2004: 167) kategori *utelämning för att presentera endast väsentlig information*. Enligt Shavit (1986: 122, 124) är handlingen det viktigaste elementet i barn- och ungdomslitteratur, och därför förkortar översättare helst texten genom att utelämna sådana partier som inte bidrar till handlingen i dess snävaste betydelse. Hon syftar antagligen på Aristoteles definition att en handling måste vara så enhetlig att om delar av den avlägsnas verkar något saknas (Murfin & Ray 2003: 348). Med ”inget direkt bidrag till handlingen” avser jag således sådana element som kan utelämnas utan att det påverkar huvudhandlingens, eftersom de inte direkt för handlingen framåt.

Darja Mazi-Leskovar (2003: 261) har upptäckt att tidiga översättningar av amerikansk litteratur för slovenska barn har förkortats genom att utelämna beskrivande, reflekterande och mediterande partier. Andra forskare har gjort liknande upptäckter (se t.ex. Skjønsberg 1982 och Desmidt 2003). Desmidt (2003: 171) har funnit att de tyska översättningarna av Selma Lagerlöfs *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (1906–1907) har utelämnat en del geografiska fakta som beskriver Sverige, eftersom Nils i dessa avsnitt intar en passiv roll, vilket kan upplevas som ointressant för läsaren. En vanlig typ av beskrivningar som utelämnas är naturskildringar, och Skjønsberg (1982: 36) anser att orsaken till detta är en föreställning om att barn inte tycker om naturskildringar. Hon (ibid.) frågar sig dock om detta inte är att nedvärdera barn, eftersom naturskildringar inte är något som barn inte skulle förstå, en synpunkt som jag också delar. Dessutom är det viktigt att se barn och ungdomar som en heterogen grupp. Det är inte sant att barn och ungdomar konsekvent upplever naturskildringar som tråkiga. Redan den svenska och finska antologin om Montgomerys böcker visar på delade åsikter (Warnqvist 2009; Ahola & Koskimies 2005). Skjønsberg (1982: 93) har funnit att den norska översättningen från 1940 av

Montgomerys *Anne of Green Gables* (1908) har utelämnat en stor del av naturskildringarna, trots att dessa enligt henne är ett viktigt drag i källtexten. Betydelsen av naturskildringarna i Montgomerys verk har behandlats i stor utsträckning bl.a. under den 9:e L.M. Montgomery konferensen L.M. Montgomery and the Matter of Nature. Ett annat exempel på utelämnningar i *Anne of Green Gables* är den i hög grad förkortade tyska översättningen från så sent som 1986. Enligt Martina Seifert (2008: 336) berör utelämnningarna i denna översättning bl.a. naturskildringar och Annes fantasifulla funderingar. Allard (2008: 351) har upptäckt att partier som inte är viktiga för handlingen har utelämnats också i den första japanska översättningen från 1952, där utelämnningarna av obekräftad anledning är många enbart i slutet av boken. Utelämnningarna inkluderar beskrivningar av det sociala livet och berättarens tankar (ibid.).

Kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* är den näst största utelämningskategorin både i den svenska och i den finska översättningen och förekommer i rätt liknande grad i båda översättningarna (se figur 2). Detta stämmer tämligen väl överens med Hiivalas (2005) resultat där motsvarande kategori är den allra största. Det är dessutom talande att största delen av utelämnningarna i denna kategori i hennes (a.a.: 31) undersökning finns i en översättning som anges vara förkortad. I min undersökning är utelämnningarna i kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* flest i de svenska översättningarna av de två första böckerna i trilogin (se tabell 3), vilket är naturligt då det är sannolikt att förlaget ville förkorta dessa böcker till ett visst sidantal (se avsnitt 3.2). I de finska översättningarna är utelämnningarna i kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* överlägset flest i den första boken och antalet minskar bok för bok i de senare böckerna, vilket kan bero på att den tänkta målgruppen blir äldre och därmed mindre fokuserad vid handlingen. Utelämnningarna i kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* är alltså sådana partier som översättarna och/eller förlagen har ansett vara ointressanta för den unga läsaren. I min undersökning behandlar jag underkategorierna *beskrivning*, *Emilys själslandskap*, *bihandling* och *berättarens kommentarer*, vilka beskrivs nedan. Utelämnningarna i kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* fördelas på dessa underkategorier enligt figur (7):

Figur 7. Antal utelämnningar i kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* i den svenska och finska översättningen av *Emily*-trilogin enligt underkategorierna. Totalt innehåller kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* 181 utelämnningar i den svenska och 138 utelämnningar i den finska översättningen.

Den vanligaste underkategorin till *inget direkt bidrag till handlingen* är *beskrivning*, vilket är väntat med tanke på att dessa som ovan beskrivs är vanliga föremål för utelämnning i översättning av barn- och ungdomslitteratur och dessutom ofta förekommande i Montgomerys verk. De utelämnade beskrivningarna är mest naturbeskrivningar som i exempel (34) nedan, men ibland också beskrivningar av t.ex. rum och föremål eller abstrakta helheter. Det är dock sällan fråga om vanliga naturbeskrivningar, utan de har oftast en ytterligare dimension förutom att beskriva omgivningen. Det är antagligen oftast den här ytterligare dimensionen som är orsak till utelämnningarna, eftersom sådana naturbeskrivningar kan uppfattas som svårare att förstå än vanliga naturbeskrivningar. Exempelen (34) och (35) visar detta:

- (34) How thankful [Emily] was that she hadn't told Teddy anything about it—she had been so strongly tempted to, and only refrained because she didn't want to spoil the dramatic surprise of the moment when she would show him the verses with her name signed to them. She had told Perry, and Perry was furious when he saw her tear-stained face later on in the dairy, as they strained the milk together. Ordinarily Emily loved this, but to-night the savour had gone out of the world. *Even the milky splendour of the still, mild winter evening and the purple bloom over the hillside woods that presaged a thaw could not give her the accustomed soul-thrill.* (*Emily of New Moon*: 302–303)

- SV: Så tacksam [Emily] var, att hon inte hade talat om något för Teddy, fast hon varit starkt frestad att göra det och bara hållits tillbaka av, att hon inte ville förstöra ögonblicket av dramatisk överraskning, när hon skulle visa honom verserna med sitt namn under. Hon *hade* talat om det för Perry, och Perry blev rasande, när han såg hennes tårdränkta ansikte senare i mjölkammaren, där de silat upp mjölken tillsammans. Det var ett arbete, som Emily tyckte mycket om i vanliga fall, men i kväll hade hon tappat smaken för allt i denna värld. (*Emily och hennes vänner*: 85)
- FI: [Emilia] oli hyvillään, ettei ollut kertonut asiasta Teddylle. Hänen oli tehnyt kovasti mieli, mutta hän ei ollut tahtonut pilata sitä dramaattista hämmästyksen hetkeä, jolloin näyttäisi Teddylle runon, jonka alla oli hänen nimensä. Perrylle hän oli kertonut, ja Perry raivostui nähdessään maitokamarissa hänen kyynelten tahraamat kasvonsa heidän siivilöidessään yhdessä maitoa. Se oli tavallisesti Emilian mielipuuhiä, mutta tänä iltana maailma oli menettänyt makunsa. (*Pieni runotyttö*: 272–273)
- (35) At sunset Emily sat in the lookout room. It was flooded with soft splendour. **Outside, in sky and trees, were delicate tintings and aerial sounds. Down in the garden Daffy was chasing dead leaves along the red walks. The sight of his sleek, striped sides, the grace of his movements, gave her pleasure—as did the beautiful, even, glossy furrows of the ploughed fields beyond the lane, and the first faint white star in the crystal-green sky.**
The wind of the autumn night was blowing trumpets of fairyland on the hills; and over in Lofty John’s bush was laughter—like the laughter of fauns. Ilse and Perry and Teddy were waiting there for her—they had made a tryst for a twilight romp. She would go to them—presently—not yet. She was so full of rapture that she must write it out before she went back from her world of dreams to the world of reality. (*Emily of New Moon*: 338–339)
- SV: I solnedgången satt Emily i sitt rum. Det milda skenet uppfyllde hela rummet. Borta i Malliga Johns skog väntade Ilse och Perry och Teddy på henne, de hade stämt möte i skymningen alla fyra. Hon skulle gå ner till dem senare, inte ännu. Hon var så full av hänryckning, att hon måste skriva det ur sig, innan hon vände åter från sin drömvärld till den verkliga. (*Emily och hennes vänner*: 119)
- FI: Auringon mennessä mailleen Emilia istui huoneessaan. Ikkunasta tulvi leppeätä valoa. Alhaalla puutarhan punahiekkakäytävillä kissa lennätti lakastuneita lehtiä. Sen sileät juovaiset kyljet ja sulavat liikkeet miellyttivät Emiliaa – samoin kuin äsken kynnetyn vainion tasaiset sileät viulut nurmikon takana ja ensimmäinen himmeä tähti hohtavalla taivaalla.
 Korkean Johnin metsiköstä kuului naurua; Ilse ja Perry ja Teddy siellä odottivat häntä. Emilia aikoi lähteä heidän seuraansa – aivan kohta – ei vielä. Hän oli niin hurmaantunut, että hänen täytyi kirjoittaa kaikki muistiin ennen kuin palaisi todellisuuden maailmaan. (*Pieni runotyttö*: 305)

Som utelämningen i exempel (34) antyder ger naturen Emily hänförande upplevelser ("soul thrills"). I exempel (35) ger naturen henne njutning eller välbehag ("pleasure"). Det är Emilys aktiva roll som en person som njuter och får upplevelser som är den ytterligare dimensionen i naturbeskrivningarna. Exempel (35) personifierar dessutom naturen: vinden blåser i sagovärldens trumpeter och naturen skrattar som fauner. Kopplingen till en sago-värld är typisk och den speglar inspirationen som naturen ger Emily. Personifieringen är särskilt uppenbar t.ex. när vinden kallas Vindarnas drottning (Wind Woman) såsom i det femte stycket i exempel (36) nedan. I exempel (35) utelämnar den finska översättningen

bara denna personifiering och koppling till sagovärlden, medan den svenska översättningen också utelämnar det längre beskrivande partiet och Emilys välbehag.

Exempel (36) är ett av de längre beskrivande avsnitten som den svenska översättningen av *Emily Climbs* har utelämnat. Detta exempel gränsar till kategorin *Emilys själslandskap* som beskrivs nedan. Det är fråga om en upplevelse som Emily har i naturen och som leder till inspiration.

(36) ”April 20, 19–

”‘Awake thou north wind and come thou south. Blow upon my garden that the spices thereof may flow out.’

”So chanted I as I went through the Land of Uprightness this evening—only I put ‘woods’ in place of garden. For spring is just around the corner and I have forgotten everything but gladness.

”We had a grey, rainy dawn but sunshine came in the afternoon and a bit of April frost to-night—just enough to make the earth firm. It seemed to me a night when the ancient gods might be met with in the lonely places. But I saw nothing except some sly things back among the fir copses that may have been companies of goblins, if they weren’t merely shadows.

”(I wonder why goblin is such an enchanting word and gobbling such an ugly one. And why is shadowy suggestive of all beauty while umbrageous is so ugly?)

”But I heard all kinds of fairy sounds and each gave me an exquisite vanishing joy as I went up the hill. There is always something satisfying in climbing to the top of a hill. And that is a hill-top I love. When I reached it I stood still and let the loveliness of the evening flow through me like music. How the Wind Woman was singing in the bits of birchland around me—how she whistled in the serrated tops of the trees against the sky! One of the thirteen new silver moons of the year was hanging over the harbour. I stood there and thought of many, many beautiful things—of wild, free brooks running through starlit April fields—of rippled grey-satin seas—of the grace of an elm against the moonlight—of roots stirring and thrilling in the earth—owls laughing in darkness—a curl of foam on a long sandy shore—a young moon setting over a dark hill—the grey of gulf storms.

”I had only seventy-five cents in the world but Paradise isn’t bought with money.

”Then I sat down on an old boulder and tried to put those moments of delicate happiness into a poem. I caught the shape of them fairly well, I think—but not their soul. *It escaped me.*

”It was quite dark when I came back and the whole character of my Land of Uprightness seemed changed. It was eerie—almost sinister. I would have run if I could have dared. The trees, my old well-known friends, were strange and aloof. The sounds I heard were not the cheery, companionable sounds of daytime—nor the friendly, fairy sounds of the sunset—they were creeping and weird, as if the life of the woods had suddenly developed something almost hostile to me—something at least that was furtive and alien and unacquainted. I could fancy that I heard stealthy footsteps all around me—that strange eyes were watching me through the boughs. When I reached the open space and hopped over the fence into Aunt Ruth’s back yard I felt as if I were escaping from some fascinating but not altogether hallowed locality—a place given over to Paganism and the revels of satyrs. I don’t believe the woods are ever wholly Christian in the darkness. There is always a lurking life in them that dares not show itself to the sun but regains its own with the night.

”‘You should not be out in the damp with that cough of yours,’ said Aunt Ruth.

”But it wasn’t the damp that hurt me—for I was hurt. It was that little fascinating whisper of something unholy. I was afraid of it—and yet I loved it. The beauty I had loved on the hill-top seemed suddenly quite tasteless beside it. I sat down in my room and wrote another poem.

When I had written it I felt that I had exorcised something out of my soul and Emily-in-the-Glass seemed no longer a stranger to me. [...]" (*Emily Climbs*: 245–247)

Det utelämnande avsnittet i exempel (36) är mycket beskrivande och innehåller beskrivningar av två olika stämningar i Pelarsalen (Land of Uprightness), skogen bakom moster Ruts hus. Första hälften av utdraget fokuserar naturens skönhet, vilket resulterar i att Emily skriver en dikt. I den andra hälften blir den mörka skogen kuslig men fortfarande sagolik. Det är talande att Emily i utelämningen nämner hedendom och mytologi, med vilka hennes naturupplevelser ofta förknippas (se t.ex. Gammel 2002: 121). Denna panteistiskt religiösa och mytologiska dimension som inte stämmer överens med traditionell kristendom är antagligen en bidragande orsak till varför särskilt den svenska översättaren eller förlaget har velat minska naturbeskrivningarna och Emilys upplevelser i naturen.

Exempel (37) från den finska översättningen av *Emily's Quest* visar hur utelämning av ett beskrivande parti får ett stycke att verka mera konventionellt:

(37) Alone? Ay, that was it. Always alone. Love–friendship gone forever. Nothing left but ambition. Emily settled herself resolutely down to work. Life ran again in its old accustomed grooves. Year after year the seasons walked by her door. *Violet-sprinkled valleys of spring–blossom-script of summer–minstrel-firs of autumn–pale fires of the Milky Way on winter nights–soft, new-mooned skies of April–gnomish beauty of dark Lombardies against a moonrise–deep of sea calling to deep of wind–lonely yellow leaves falling in October dusks–woven moonlight in the orchard. Oh, there was beauty in life still–always would be. Immortal, indestructible beauty beyond all the stain and blur of mortal passion. She had some very glorious hours of inspiration and achievement. But mere beauty which had once satisfied her soul could not wholly satisfy it now.* New Moon was unchanged, undisturbed by the changes that came elsewhere. Mrs. Kent had gone to live with Teddy. The old Tansy Patch was sold to some Halifax man for a summer home. Perry went to Montreal one autumn and brought Ilse back with him. They were living happily in Charlottetown, where Emily often visited them, astutely evading the matrimonial traps Ilse was always setting for her. It was becoming an accepted thing in the clan that Emily would not marry. (*Emily's Quest*: 221)

FI: Yksin. Sepä se. Aina yksin. Rakkaus ja ystävyys olivat kadonneet ikuisiksi ajoiksi. Jäljellä oli vain kunnianhimo. Emilia ryhtyi päättäväisenä jälleen työhön. Elämä virtasi taas vanhoissa tutuissa uomissaan. Vuodenajat vaelsivat toistensa jälkeen hänen ovensa ohitse.

Uusi Kuu oli ennallaan, sen rauhaa eivät häirinneet ulkopuolella tapahtuvat muutokset. Rouva Kent oli muuttanut asumaan Teddyn luo Montrealiin. Vanha Pietaryrttimäki oli myyty eräälle halifaxilaiselle miehelle kesäasunnoksi. Perry matkusti Montrealiin ja toi palatessaan Ilsen mukanaan. He elivät onnellisina Charlottetownissa, ja Emilia vieraili usein heidän luonaan. Hänen onnistui viekkaasti välttää avioliittoansat, joita Ilse yhtenään viritti hänen tielleen. Suku alkoi pitää selvänä asiana, ettei Emilia menisi naimisiin. (*Runotyttö etsii tähteään*: 208)

I översättningen reflekteras Emilys ensamhet enbart genom praktiska förändringar som har skett, medan källtexten genom naturbeskrivningen relaterar ensamheten också till Emilys förhållande till naturen. Det utelämnade partiet visar dessutom hur Emilys sinnesstämning påverkar detta förhållande.

Underkategorin som jag har kallat *Emilys själslandskap* är unik för *Emily*-trilogin och återspeglar hur central men också speciell huvudkaraktären Emily är. Hon avviker från de andra karaktärerna i boken men också från många traditionella flickbokshjältinnor genom sitt speciella förhållande till naturen. Genom att kalla kategorin *Emilys själslandskap* vill jag understryka Emilys unika person och kategorins starka koppling till naturen. Kategorin *Emilys själslandskap* är mycket nära besläktad med de ovan presenterade naturbeskrivningarna. I underkategorin *Emilys själslandskap* har jag samlat utelämnningar som berör Emily som kreativ person, hennes avvikande och t.o.m. övernaturliga egenskaper, hennes upplevelser i naturen och den skapande kreativiteten som dessa ger upphov till. Naturen är en del av Emily och hennes skapandeprocess. Som exemplen ovan har visat, är det egentligen inte nödvändigt att dra en gräns mellan naturbeskrivningar och Emilys själslandskap, eftersom de flyter in i varandra. Särskilt exempel (36) tillhör egentligen båda kategorierna. Jag har ändå valt att dela in utelämnningar som berör naturen och Emily i två kategorier så att sådana partier som innehåller mera beskrivande element tillfaller underkategorin *beskrivning*, medan partier som fokuserar Emilys upplevelser i naturen kategoriseras som *Emilys själslandskap*. Orsaken till dessa utelämnningar är att de i allra högsta grad presenterar Emily som en icke-traditionell flickbokskaraktär med mycket starka och t.o.m. övernaturliga upplevelser.

De starkaste upplevelserna har Emily när hon upplever glimten ("the flash"), såsom i utelämnningen i exempel (38) nedan:

(38) "It has the true ring," murmured Emily, tasting the incredible words anew. "They want to see more of my work! Oh, if only Father could see my verses in print!"

Years before, in the old house at Maywood, her father, bending over her as she slept had said, "She will love deeply—suffer terribly—she will have glorious moments to compensate."

This was one of her glorious moments. She felt a wonderful lightness of spirit—a soul-stirring joy in mere existence. The creative faculty, dormant through the wretched month just passed, suddenly burned in her soul again like a purifying flame. It swept away all morbid, poisonous, rankling things. All at once Emily knew that Ilse had never done that. She laughed joyously—amusedly.

”What a little fool I’ve been! Oh, such a little fool! Of course, Ilse never did it. There’s nothing between us now—it’s gone—gone—gone. I’ll go right to her and tell her so.”

Emily hurried back adown her little path. The Land of Uprightness lay all about her, mysterious in the moonlight, wrapped in the exquisite reticence of winter woods. She seemed one with its beauty and charm and mystery. With a sudden sigh of the Wind Woman through the shadowy aisles came ”the flash” and Emily went dancing to Ilse with the afterglow of it in her soul. (*Emily Climbs*: 132)

SV: – Den har äkta klang, mumlade Emily och avnjöt på nytt de otroliga orden. De vill se mera av min hand! O, om pappa bara kunde se mina dikter i tryck!

Fantasien, som varit kvävd under hela den bedrövliga gångna månaden, brann plötsligt inom henne igen som en renande låga. Den förtärde allt som hade pinat och förgiftat. Plötsligt *visste* Emily, att Ilse inte hade gjort *det där*.

– En sån liten idiot jag har varit! En sån liten jubelidiot! Inte var det Ilse som gjorde det. Det finns ingenting som skiljer oss åt längre – det är borta, borta. Jag ska gå raka vägen till henne och tala om det. (*Emily på egna vägar*: 46)

Glimten står i samband med starka skönhetsupplevelser i naturen eller med litterära framgångar. I *Emily*-trilogin beskrivs den som en blick in i en annan värld (se t.ex. *Emily of New Moon*: 7). De svenska översättningarna har utelämnat denna upplevelse tre gånger och de finska en gång. Exempel (38) innehåller en av utelämningarna av glimten i den svenska översättningen av *Emily Climbs*. I exemplet är det första utelämnade partiet dessutom en av Emilys starka känsloupplevelser i samband med författarambitionerna. Över huvud taget har alla referenser till naturen utelämnats i utdraget. Glimten är också utelämnad i exempel (49) som beskrivs i avsnitt 5.3 nedan.

Som exempel (39) nedan visar, är det i utelämningarna i underkategorin *Emilys själslandskap* dock inte alltid fråga om glimten, utan om allmän hänryckning i naturen:

(39) Emily put her letter in with the picture—**thereby unconsciously cheating the post-office**—and slipped out of the house **to mail it**. Once it was safely in the post-office she drew a breath of relief. She found the walk home very enjoyable. It was a bland day in early April and spring was looking at you round the corners. The Wind Woman was laughing and whistling over the wet sweet fields; freebooting crows held conferences in the tree-tops; **little pools of sunshine lay in the mossy hollows**; the sea was a blaze of sapphire beyond the golden dunes; the maples in Lofty John’s bush were talking about red buds. **Everything Emily had ever read of dream and myth and legend seemed a part of the charm of that bush.** She was filled to her finger-tips with a rapture of living. (*Emily of New Moon*: 227)

SV: Emily stoppade ner brevet i samma kuvert som teckningen och slank ut ur huset. När det väl befann sig i tryggt förvar på posten, drog hon en suck av lättnad. Hon njöt i hög grad av promenaden hem. Det var en mild dag i början på april, och våren började redan anas. Vindarnas drottning skrattade och visslade över de sankna ängarna, kråkor höll högljudda konferenser i trädtopparna, havet lyste safirblått bortom de gula dynerna, lönnarna i Malliga Johns skog började skjuta röda knoppar. Emily var bräddfull av hänryckning över att leva. (*Emily och hennes vänner*: 14)

FI: Emilia pani kirjeensä kuvan mukaan ja pujahti sitten ulos. Saatuaan sen kunnollisesti postiin hän huokaisi helpotuksesta.

Paluumatkalla hän nautti suunnattomasti. Oli kaunis huhtikuun päivä ja kevät kurkisteli nurkkien takaa. Tuulen tyttö nauroi ja vihelteli märillä kentillä; varikset istuivat puunlatvoissa neuvottelemassa; aurinko läikitti sammaltuneita notkoja; meri välkkyi safiirinsinisenä keltaisten dyynien takana; Korkean Johnin metsikössä vaahterat alkoivat työntää esiin punaisia silmujaan. Emilia oli hurmioitunut elämän riemusta. (*Pieni runotyttö*: 206)

Exempel (39) påminner om exempel (35) under *beskrivning* genom kopplingen till sagovärlden, men i exempel (39) har största delen av beskrivningen lämnats kvar. Enbart hänvisningen till sagovärlden i båda översättningarna och till upplevelsen i den svenska översättningen har strukits.

Utelämningarna i underkategorin *Emilys själslandskap* är flera i de svenska översättningarna än i de finska och speciellt många i den svenska översättningen av *Emily Climbs* (se tabell 3). Att dessa utelämnningar är flest i den svenska översättningen av den andra boken i trilogin beror på att Emilys upplevelser och inspiration har blivit starkare jämfört med den första boken, men översättaren eller förlaget har inte velat visa denna utveckling så tydligt. Särskilt i den svenska översättningen av *Emily Climbs* har episoder där Emily tillbringar en längre tid i naturen och har övernaturliga upplevelser förkortats eller helt utelämnats. Detta gäller speciellt Emilys vandringar i skogen som hon kallar Pelarsalen (se exempel (36) under *beskrivning*), hennes nattliga promenad från New Moon till Shrewsbury (se exempel (40) nedan) och en natt hon tillbringar på en höstack (se exempel (72) i avsnitt 6.3).

(40) Emily went back to Shrewsbury through the clear moonlight. She had expected the walk to be dreary and weary, robbed of the impetus anger and rebellion had given. But she found that it had become transmuted into a thing of beauty—and *Emily was one of "the eternal slaves of beauty," of whom Carman sings, who are yet "masters of the world."* She was tired, but her tiredness showed itself in a certain exaltation of feeling and imagination such as she often experienced when over-fatigued. Thought was quick and active. She had a series of brilliant imaginary conversations and thought out so many epigrams that she was agreeably surprised at herself. It was good to feel vivid and interesting and all-alive once more. She was alone but not lonely.

As she walked along she dramatized the night. There was about it a wild, lawless charm that appealed to a certain wild, lawless strain hidden deep in Emily's nature—a strain that wished to walk where it would with no guidance but its own—the strain of the gypsy and the poet, the genius and the fool.

The big fir-trees, released from their burden of snow, were tossing their arms freely and wildly and gladly across the moonlit fields. Was ever anything so beautiful as the shadows of those grey, clean-limbed maples on the road at her feet? The houses she passed were full of intriguing mystery. She liked to think of the people who lay there dreaming and saw in sleep what waking life

denied them—of little children’s dear hands folded in exquisite slumber—of hearts that, perhaps, kept sorrowful, wakeful vigils—of lonely arms that reached out in the emptiness of the night—all while she, Emily, flitted by like a shadowy wraith of the small hours.

And it was easy to think, too, that other things were abroad—things that were not mortal or human. She always lived on the edge of fairyland and now she stepped right over it. The Wind Woman was really whistling eerily in the reeds of the swamp—she was sure she heard the dear, diabolical chuckles of owls in the spruce copses—something frisked across her path—it might be a rabbit or it might be a Little Grey Person; the trees put on half-pleasing, half-terrifying shapes they never wore by day. The dead thistles of last year were goblin groups along the fences: that shaggy, old yellow birch was some satyr of the woodland: the footsteps of the old gods echoed around her: those gnarled stumps on the hill field were surely Pan piping through moonlight and shadow with his troop of laughing fauns. It was delightful to believe they were.

”One loses so much when one becomes incredulous,” said Emily—and then thought that was a rather clever remark and wished she had a Jimmy-book to write it down. (*Emily Climbs*: 150–152)

SV: Emily gick tillbaka till Shrewsbury i det klara månskenet. Hon hade väntat sig att promenaden skulle bli långtråkig och tröttsam, nu när hon inte längre drevs av ursinne och upprorslusta. Men hon fann, att den hade förvandlats till någonting mycket vackert. Hon var ensam men kände sig inte ensam.

De höga barrträden på andra sidan de månbelysta fälten var befriade från sina bördor av snö. Husen hon passerade var fyllda av spännande mysterier. Hon tyckte om att tänka på människorna, som låg där inne och sov, medan hon, Emily, gled förbi därutanför som en nattlig vålnad. (*Emily på egna vägar*: 64)

I den svenska översättningen är beskrivningen av promenaden i exempel (40) betydligt kortare och mera konventionell än i originaltexten. Även här utelämnas kopplingen till sagovärlden och personifieringen av naturen. Den svenska översättaren har alltså här velat utelägna Emilys speciella relation till naturen och tillstånd som ”a certain exaltation of feeling and imagination” och upplevelsen av ”a certain wild, lawless charm”. Den finska översättaren har däremot bara gjort mindre utelämnningar i avsnittet. Den första satsen som utelämnats i den finska översättningen har utelämnats p.g.a. den intertextuella referensen till en dikt av den kanadensiska poeten Bliss Carman. Det andra partiet som utelämnats i den finska översättningen har däremot att göra med Emilys starka upplevelse i naturen. Exempelen (36), (38) och (40) och andra utelämnningar som gäller naturbeskrivningar och Emily själslandskap diskuteras utförligare i avsnitt 6.3.

I *Emily’s Quest* är utelämnningarna i underkategorin *Emilys själslandskap* få och behandlar varierande teman. Utelämnningen i den finska översättningen i exempel (41) beskriver Emilys kreativitet och inspiration:

(41) But the materials of story weaving are the same in all ages and all places. Births, deaths, marriages, scandals—these are the only really interesting things in the world. So she settled down very

determinedly and happily to her pursuit of fame and fortune—and of something that was neither. For writing, to Emily Byrd Starr, was not primarily a matter of worldly lucre or laurel crown. It was something she had to do. A thing—an idea—whether of beauty or ugliness, tortured her until it was "written out." Humorous and dramatic by instinct, the comedy and tragedy of life enthralled her and demanded expression through her pen. *A world of lost but immortal dreams, lying just beyond the drop-curtain of the real, called to her for embodiment and interpretation—called with a voice she could not—dared not—disobey.* (*Emily's Quest*: 2)

FI: Mutta kertomuksen loimet ja kuteet ovat samat kaikkina aikoina ja kaikissa paikoissa. Syntymä, kuolema, avioliitto – kaikki tämä kiinnostaa tarinan kuulijaa yhtä hyvin nyt kuin muinaisaikoina. Niinpä Emilia asettui päättäväisenä ja onnellisena tavoittelemaan mainetta ja menestystä – ja vielä jotain muuta. Sillä Emilia Byrd Starrille kirjoittaminen ei merkinnyt yksinomaan maallista kunniaa ja laakerinseppeleitä. Hän kirjoitti, koska häntä ajoi siihen sisäinen pakko. Tapahtuman tai ajatuksen kauneus tai rumuus kidutti häntä, kunnes hän oli saanut sen paperille. Emilia oli luonteeltaan huumorintajuinen ja dramaattinen. Elämän komedia ja tragedia lumosivat hänet ja niiden piti saada purkautua hänen kynänsä kautta. (*Runotyttö etsii tähteään*: 6)

Orsaken till utelämningen i exemplet är troligen antydanden om kopplingen till en annan värld, vilket är en atypisk egenskap hos flickbokshjältinnor. I utelämningen talas också om att Emily inte kan motstå kreativiteten, vilket dock antyds också i den del av exemplet som inte har utelämnats.

En tredje underkategori inom kategorin *inget direkt bidrag till handlingen* är *bihandling*. Utelämningar i denna underkategori är till antalet flest i översättningarna av *Emily of New Moon* (se tabell 3). De flesta längre utelämningarna som omfattar hela händelseepisoder kunde kategoriseras som bihandlingar, men de flesta utelämnade bihandlingarna har inte utelämnats främst för att de är bihandlingar, utan för att de innehåller andra oönskade element, såsom element som kräver purifikation (t.ex. episoden där Emily betar sig opassande genom att måla sina kinder rosa när hon går på ett födelsedagskalas (se exempel (17) ovan) och episoderna där pastorn och kyrkan är ämnen för komik (se exemplen (27) och (28) ovan) eller för mycket beskrivning (se exempel (36) ovan). Sådana bihandlingar som har utelämnats med purifikation som den främsta orsaken till utelämningen har jag således kategoriserat under *purifikation*. Utelämningen av bihandlingar är starkt förknippad med en vilja eller ett behov av att förkorta böckerna. I underkategorin *bihandling* under huvudkategorin *inget direkt bidrag till handlingen* har jag kategoriserat bihandlingar som utelämnats främst för att de inte är outhålliga för huvudhandlingen och därmed kan offras för ändamålet att förkorta texten. De utelämnade bihandlingarna har dock inte valts på måfå, utan det finns alltid en underliggande annan orsak till utelämningen. I den svenska

översättningen av *Emily of New Moon* har t.ex. en episod där Emily och Ilse skapar ett eget språk utelämnats trots att det inte finns något opassande med denna lek i sig (se exempel (42) nedan).

(42) "Oh, I think I'll be able to work it in," said Emily cheerfully. "And I'm so much obliged to you. You don't know what a relief it is to my mind. I'll finish the poem right up now in a few weeks. I haven't done a thing at it all summer. But then of course I've been busy. **Ilse Burnley and I have been making a new language.**"

"Making a-new-excuse me. Did you say language?"

"Yes."

"What's the matter with English? Isn't it good enough for you, you incomprehensible little being?"

"Oh, yes. That isn't why we're making a new one. You see in the spring, Cousin Jimmy got a lot of French boys to help plant the potatoes. I had to help too, and Ilse came to keep me company. And it was so annoying to hear those boys talking French when we couldn't understand a word of it. They did it just to make us mad. Such jabbering! So Ilse and I just made up our minds we'd invent a new language that they couldn't understand. We're getting on fine and when the potato picking time comes we'll be able to talk to each other and those boys won't be able to understand a word we're saying. Oh, it will be great fun!"

"I haven't a doubt. But two girls who will go to all the trouble av inventing a new language just to get square with some poor little French boys—you're beyond me," said Father Cassidy, helplessly. "Goodness knows what you'll be doing when you grow up. You'll be Red Revolutionists. I tremble for Canada."

"Oh, it isn't a trouble—it's fun. And all the girls in school are just wild because they hear us talking in it and can't make it out. We can talk secrets right before them."

"Human nature being what it is, I can see where the fun comes in all right. Let's hear a sample av your language."

"Nat millan O ste dolman bote ta Shrewsbury fernas ta poo litanos," said Emily glibly. "That means, 'Next summer I am going to Shrewsbury woods to pick strawberries.' I yelled that across the playground to Ilse the other day at recess and oh, how everybody stared."

"Staring, is it? I should say so. My own poor old eyes are all but dropping out av me head. Let's hear a bit more av it."

"*Mo tral li dead seb ad li mo trene. Mo bertral seb mo bertrene das sten dead e ting setra. That means 'My father is dead and so is my mother. My grandfather and grandmother have been dead a long time.'* We haven't invented a word for 'dead' yet. I think I will soon be able to write my poems in our language and then Aunt Elizabeth will not be able to read them if she finds them." (*Emily of New Moon*: 200–201)

SV: – Åja, det går nog att få in det, sade Emily glatt. Och jag är så kolossalt tacksam. Ni vet inte, vilken lättnad det här är för mig. Nu ska jag skriva dikten färdigt direkt på ett par veckor. Jag har inte gjort ett dugg på hela sommaren. Fast jag har naturligtvis varit upptagen av annat också. (*Emily*: 204)

FI: – Kyllä minä nyt sentään taidan saada sen sopimaan, sanoi Emilia reippaasti. – Ja minä olen teille hyvin kiitollinen. Ette voi aavistaakaan, kuinka suuri huojennus tämä on minulle. Runo tulee nyt valmiiksi muutamassa viikossa. Minä en ole koskenutkaan siihen koko kesänä. Eipä silti, minulla onkin ollut aika kiirettä. Ilse Burnley ja minä olemme tehneet uutta kieltä.

– Tehneet – uutta – suo anteeksi. Sanoitko sinä kieltä?

– Sanoin.

– Mikäs tätä entistä sitten vaivaa? Eikö se kelpaa sinulle?

– Tietysti. Emme me siitä syystä tee uutta kieltä. Nähkääs, Jimmy-serkku palkkasi keväällä joukon ranskalaisia poikia istuttamaan perunoita. Minunkin täytyi olla apuna ja Ilse tuli minun seurakseni. Ja meitä harmitti mahdottomasti, kun pojat puhuivat ranskaa, josta me emme ymmärtäneet sanaakaan. He puhuivat sitä vain meidän kiusaksemme. Ilse ja minä päätimme silloin tehdä ihan uuden kielen. Me olemme päässeet siinä aika pitkälle, ja kun perunan nosto alkaa, me voimme jutella keskenämme eivätkä pojat ymmärrä sanaakaan. Siitäkös tulee hauskaa!

– Varmasti. Ja kaksi tyttöä näkee niin suuren vaivan, että keksii uuden kielen vain nolatakseen muutamia ranskalaisia poikaraukkoja! Se käy kyllä yli minun ymmärrykseni, sanoi isä Cassidy avuttomasti. – Ties mitä vielä teette, kun kasvatte suuriksi. Teistä tulee vallankumouksellisia. Minä vapisen Kanadan puolesta.

– Voi, ei siitä ole vaivaa – hauskaa se on. Ja koulussa kaikki tytöt ovat vallan hurjistuneita, kun kuulevat meidän puhuvan eivätkä ymmärrä. Me voimme puhua salaisuuksia kaikkien kuullen.

– Kun ihmisluonne on sellainen kuin on, minä voin kyllä arvata mistä hauskuus tulee. Annas kuulua pieni näyte siitä teidän kielestänne.

– Nat millan oste dolman bote ta Shrewsbury fernas ta poo litanos, sanoi Emilia kielevästi. – Se merkitsee: ”Ensi kesänä minä menen Shrewsburyn metsiin poimimaan mansikoita.” Toissa päivänä välitunnilla kiljuin sen Ilsele leikkikentän poikki, ja voi, miten kaikki katsoivat pitkään! Luultavasti minä osaan pian kirjoittaa runonikin omalla kielellämme. Sitten ei Elisabet-täti kykene niitä lukemaan, vaikka sattuisi löytämäänkin. (*Pieni runotyttö*: 184–185)

Exempel (42) belyser att det inte är entydigt varför en episod utelämnats. En underliggande orsak till utelämningen är antagligen att episoden är språkligt utmanande om än inte omöjlig att översätta. Men utelämningen innehåller också referenser till hämndlystenhet hos barn, vilket kan anses något opassande. I partiet som också utelämnats i den finska översättningen nämns dessutom döden. Orsaken till utelämningen i den finska översättningen är troligen det skrämmande elementet döden. Det påhittade språket i sig kan inte vara en orsak till utelämningen i den finska översättningen, eftersom språket i översättningen återges tidigare i avsnittet. Men just det utelämnade partiet är extra besvärligt, eftersom det påhittade språket fonologiskt påminner om engelska, varför det finska ordet för *död (kuollut)* inte naturligt skulle passa in i meningen. Utelämningen i den svenska översättningen beror däremot på en kombination av alla ovan nämnda orsaker.

En omfattande bihandling som utelämnats i den svenska översättningen är också historier om Emilys släkt som framför allt hennes mors kusin Jimmy berättar för henne. Ett sådant exempel är följande exempel (43) där hela historien utelämnats i den svenska översättningen. I den svenska översättningen bara nämns släktskapsbandet.

(43) ”Elizabeth Burnley – who was she, Cousin Jimmy?”

”Old William Murray’s wife. **He was Hugh’s brother, and came out here five years after Hugh did. His wife was a great beauty and had been a belle in the Old Country. She didn’t like the P. E. Island woods. She was homesick, Emily – scandalous homesick. For weeks after she**

came here she wouldn't take off her bonnet – just walked the floor in it, demanding to be taken back home.”

”Didn't she take it off when she went to bed?” asked Emily.

”Dunno if she did go to bed. Anyway, William wouldn't take her back home so in time she took off her bonnet and resigned herself. Her daughter married Hugh's son, so Elizabeth was your great-great-grandmother.”

Emily looked down at the sunken green grave and wondered if any homesick dreams haunted Elizabeth Burnley's slumber of a hundred years.

”It's dreadful to be homesick – I know,” she thought sympathetically. (*Emily of New Moon*: 72–73)

- SV: – Elisabet Burnley – vem var hon, kusin Jimmy?
– Gamle William Murrays hustru. Hennes dotter gifte sig med Hughs son, så Elisabet var din morfars mormor. (*Emily*: 76)

Släktskap och släktstolthet är ett centralt motiv i originaltexterna, men särskilt i de svenska översättningarna tonas detta ner. Också den finska översättningen har utelämnat vissa kortare hänvisningar till släkten eftersom dessa partier inte direkt bidrar till handlingen. Tiitinen (2010) har undersökt släktens betydelse i *Emily*-trilogin och kommit fram till att släkten används för att ge Emily och andra karaktärer karaktärsdrag.

Den sista gruppen utelämnningar som beror på att de inte direkt bidrar till handlingen är underkategorin *berättarens kommentarer*. Utelämnningar i denna underkategori är något vanligare i den finska än i den svenska översättningen och av de tre böckerna i trilogin förekommer de mest i *Emily of New Moon* och inte alls i *Emily's Quest* (se tabell 3). Utelämnningarna av en stor del av berättarens kommentarer gör att berättaren blir mindre synlig. Utelämnningarna gäller nämligen främst sådana partier där berättaren lyfts fram i rollen som Emilys levnadstecknare och där hon eller han uppträder i jagform. Exempel på utelämnade kommentarer av berättaren finns i exemplen (44) och (45) nedan:

- (44) [Emily] wrote her father all about it—poured out her bitterness and perplexity to him in what, though she did not suspect it at the time, was the last letter she was to write him. There was a large bundle of letters by now on the old sofa shelf in the garret—**for Emily had written many letters to her father besides those which have been chronicled in this history**. There were a great many paragraphs about Aunt Elizabeth in them, most of them very uncomplimentary and some of them, as Emily herself would have owned when her first bitterness was past, overdrawn and exaggerated. They had been written in moments when her hurt and angry soul demanded some outlet for its emotion and barbed her pen with venom. Emily was mistress of a subtly malicious style when she chose to be. After she had written them the hurt had ceased and she thought no more about them. But they remained. (*Emily of New Moon*: 308–309)

- SV: [Emily] skev till sin far om alltsammans, utgöt sin bitterhet och rådvillhet för honom i ett brev, som utan att hon hade en aning om det då skulle bli det sista hon skev till honom. Det låg en stor brevbunt

i underredet på den gamla soffan på vinden vid det här laget, och många avsnitt i dem handlade om moster Elisabet, de flesta föga smickrande och en del – vilket Emily skulle ha medgett, när den första bitterheten hade lagt sig – överdrivna och orättvisa. De hade skrivits i ögonblick, när hennes sårade känslor krävde utlopp och kom hennes penna att drypa av gift. Och Emily kunde vara giftig, när hon ville. När hon väl hade skrivit dem, hade smärtan lagt sig, och hon tänkte inte mer på dem. Men de låg kvar. (*Emily och hennes vänner*: 90–91)

FI: [Emilia] kirjoitti kaikesta tästä isälleen, purki hänelle mielensä katkeruuden ja ahdingon kirjeessä, josta tuli viimeinen isälle osoitettu, vaikkei hän silloin sitä aavistanut.

Vanhan sohvan pohjalaudalle oli karttunut iso kimppu kirjeitä. Niissä puhuttiin Elisabet-tädistä usein, enimmäkseen hyvin vähän imarteleavassa sävyssä; muutamat vuodatukset olivat perin liioiteltuja ja kohtuuttomia, kuten Emilia itsekin olisi myöntänyt ensimmäisen katkeruuden haihduttua. Ne oli kirjoitettu hetkinä, jolloin hänen haavoittuneet tunteensa olivat kaivanneet purkautumisteitä. Ja Emilia oli hienon ilkeyden mestari, kun niikseen tuli. Tyhjennettyään mielensä hän oli tuntenut huojentuneensa eikä ajatellut enää koko asiaa. Mutta kirjeet olivat tallessa. (*Pieni runotyttö*: 277–278)

I utelämningen i exempel (44) ovan kallas verket som läsaren läser ”Emilys historia” och i exempel (45) nedan hänvisas till verket med ordet ”bok”. I exempel (45) motiverar berättaren dessutom varför en del av boken består av Emilys dagboksanteckningar. Både detta och omnämmandet i exempel (44) av att det finns flera brev samt berättarens synlighet har funktionen att ge en illusion av verklighet i fiktionen. Denna effekt är kraftigt reducerad i översättningarna som helheter, och t.ex. i utdraget i exempel (44) har effekten helt försvunnit i översättningarna.

(45) **This book is not going to be wholly, or even mainly, made up of extracts from Emily’s diary; but, by way of linking up matters unimportant enough for a chapter in themselves, and yet necessary for a proper understanding of her personality and environment, I am going to include some more of them. Besides, when one has material ready to hand, why not use it? Emily’s ”diary,” with all its youthful crudities and italics, really gives a better interpretation of her and of her imaginative and introspective mind, in that, her fourteenth spring, than any biographer, however sympathetic, could do. So let us take another peep into the yellowed pages of that old ”Jimmy-book,” written long ago in the ”look-out” of New Moon.** (*Emily Climbs*: 15)

Exempel (45), som alltså har utelämnats enbart i den svenska översättningen, är det tydligaste exemplet i hela trilogin på berättarens synlighet och hänvisar tydligt till en ramberättelse där berättaren skriver Emilys biografi. Utelämningen av denna kommentar har en betydande inverkan på berättarens synlighet i den svenska översättningen av *Emily Climbs*. Den finska översättningen har inte utelämnat detta parti, vilket motsäger den allmänna tendensen i de finska översättningarna.

I utelämningarna kommenterar berättaren ofta Emilys handlingar som i exemplen (46) och (47) nedan, där kommentarerna utelämnats i både den svenska och finska översättningen:

(46) Emily was going with Andrew to Kitty Barrett's dance—a privilege quite graciously accorded since Andrew was one of the elect people. Even when she did not get home until one o'clock Aunt Ruth overlooked it. But it left Emily rather sleepy for the day, especially as she had studied late the two previous nights. Aunt Ruth relaxed her rigid rules in examination time and permitted an extra allowance of candles. What she would have said had she known that Emily used some of the extra candle-light to write a poem on Shadows I do not know and cannot record. But no doubt she would have considered it an added proof of slyness. ***Perhaps it was sly. Remember that I am only Emily's biographer, not her apologist.*** (*Emily Climbs*: 118)

SV: Emily skulle gå med Andrew på Kitty Barretts danstillställning – ett privilegium som nådigt hade beviljats, eftersom Andrew hörde till det utvalda folket. Hon hade inte kommit hem förrän klockan ett, men till och med det översåg moster Rut med. Emily var rätt sömning nu dagen efter, speciellt som hon suttit sent och läst de två föregående kvällarna. Moster Rut släppte efter på sina stränga regler i examenstider och beviljade en extra tilldelning av ljus. Det är inte gott att veta, vad hon skulle ha sagt, om hon kommit underfund med, att Emily använde en del av extraljusen för att kunna skriva en dikt om *Skuggor*. Utan tvivel hade hon ansett det som ett nytt bevis på Emilys bakslughet. (*Emily på egna vägar*: 31)

FI: Andrew oli sitten noutanut Emilian Kitty Barrettin tanssiaisiin. Ruth-täti oli armollisesti myöntänyt tämän suosionosoituksen, koska Andrew kuului valittuun kansaan. Ja vaikkei Emilia ollut kotona ennen kuin kello yksi yöllä, ei se ollut antanut aiheita muistutuksiin.

Mutta Emilia oli aamusta pitäen aika uninen, sillä hän oli valvonut jo kahtena edellisenä iltana myöhään kirjojensa ääressä. Ruth-täti lievensi ankaria sääntöjään tutkintoajaksi ja antoi ylimääräisiä kynttilöitä. Mitä hän olisikaan sanonut, jos olisi tiennyt, että osa niistä oli kulunut runon kirjoittamiseen. Epäilemättä hän olisi pitänyt sitä uutena todistuksena Emilian viekkaudesta. (*Runotyttö maineen polulla*: 114)

Berättaren ger sken av att vara neutral, men t.ex. i exempel (46) är det i källtexten ändå uppenbart att berättaren är på Emilys sida. Översättningarna av detta parti ger däremot snarare den uppfattningen att berättaren inte fördömer moster Ruts orättvisa åsikt om Emilys påstådda slughet. I exempel (47) kommenterar berättaren Emilys gräl med moster Rut:

(47) Emily fully expected she would be sent home to New Moon in disgrace. Aunt Ruth would stonily decline to keep such a girl any longer in her house—Aunt Elizabeth would agree with her—Aunt Laura would be heart-broken. Would even Cousin Jimmy's loyalty stand the strain? It was a very bitter prospect. No wonder Emily spent a white night. She was so unhappy that every beat of her heart seemed to hurt her. ***And again I say, most unequivocally, she deserved it. I haven't one word of pity or excuse for her.*** (*Emily Climbs*: 234)

SV: Emily var fullkomligt inställd på, att hon skulle bli hemskickad till Månvik i onåd. Moster Rut skulle obevekligt vägra att behålla en sån flicka i sitt hus längre, moster Elisabet skulle hålla med henne, moster Laura skulle bli förkrossad. Skulle ens kusin Jimmys lojalitet hålla inför påfrestningen? Det var mörka framtidsutsikter. Det var inte underligt, att sömnen svek Emily. Hon var så förtvivlad, att varje slag av hennes hjärta kändes smärtsamt. Och återigen måste man tveklöst säga, att hon förtjänade det. (*Emily på egna vägar*: 131)

FI: Emilia oli aivan varma, että hänet lähetettäisiin häpeällisesti kotiin Uuteen Kuuhun. Ruth-täti kieltäytyisi jyrkästi pitämästä semmoista tyttöä talossaan, Elisabet-täti yhtyisi häneen, Laura-täti masentuisi. Kestäisikö edes Jimmy-serkun ystävyys moista koetusta?

Tulevaisuus näytti kovin katkeralta. Ei kumma, että Emilia vietti unettoman yön. Hän oli niin onneton, että jokainen sydämen sykähähdys teki kipeää. (*Runotyttö maineen polulla*: 223)

I exempel (47) låtsas berättaren till skillnad från i exempel (46) vara en sträng uppfostrare genom att säga att Emily inte förtjänar något medlidande. Användningen av ordet *unequivocally* 'otvetydigt' antyder ändå motsatsen. I den finska översättningen har berättaren försvunnit helt ur utdraget, medan den svenska översättningen enbart har minskat den låtsade kritiken för att minska risken för missförstånd hos unga läsare.

Ibland fungerar berättarens kommentarer också som blickar in i framtiden som i utelämningen i exempel (48), där berättaren berättar att Emily aldrig glömde fader Cassidys uppmuntran.

(48) Emily was so happy she wanted to cry. It was the first word of commendation she had ever received except from her father—and a father might have too high an opinion of one. This was different. ***To the end of her struggle for recognition Emily never forgot Father Cassidy's "Keep on" and the tone in which he said it.*** (*Emily of New Moon*: 202)

SV: Emily var så lycklig, att hon hade lust att gråta. Det var de första berömande ord hon hade fått frånsett dem från sin far – och en pappa var antagligen benägen att överskatta en. *Det här* var annorlunda. (*Emily och hennes vänner*: 205)

FI: Emilia oli niin onnellinen, että hänen teki mieli itkeä. Se oli ensimmäinen rohkaiseva sana, jonka kukaan oli hänelle lausunut, lukuun ottamatta hänen omaa isäänsä, ja isällä voi kai helposti olla liian suuret luulot lapsestaan. Tämä oli toista. (*Pieni runotyttö*: 186)

I exempel (48) ändras fokaliseringen mitt i stycket. De första tre meningarna är fokaliserade från Emilys synvinkel, medan den sista meningen är fokaliserad från den allvetande berättarens synvinkel och hänvisar till en senare tidpunkt. Detta skifte i fokalisering finns inte i översättningarna. Allmänt kan sägas att utelämningarna av berättarens kommentarer beror på att de kan vara tvetydiga och svåra att förstå för unga läsare. Dessutom medför de

en extra nivå i texten då de utgör blickar in i framtiden. Översättarna eller förlagen kan också ha velat minska illusionen av att Emily skulle vara en verklig person.

5.3 Kulturbundna element

Utelämningar av kulturbundna element (s.k. kontextadaption) beror på de pedagogiska översättningsnormerna (se avsnitt 2.2). Oittinens (1997) undersökning av de olika finska översättningarna av Lewis Carrolls *Alice in Wonderland* (1865) har visat att utelämning eller annan adaption av kulturbundna element var vanligare i de äldre översättningarna. Oittinen (a.a.: 131) kallar den nyaste översättningen från 1995 postmodern och konstaterar att postmoderna läsare tål främmande element i texten, eftersom människors kunskap om världen nu är större än i början av 1900-talet. Utelämningen av kulturbundna element baserar sig på antagandet att den unga målläsaren inte skulle förstå elementet. I *Emily*-trilogin är förekomsten av utelämningar på grund av kulturbundna element betydligt mindre än vad min hypotes antydde. Utelämningar av kulturbundna element är avsevärt mindre vanliga än t.ex. purifierande utelämningar (se figur 2), vilket tyder på att den didaktiska tendensen dominerar framom den pedagogiska. Kulturbundna utelämningar är också vanligare i den svenska översättningen än i den finska (se figur 2), och flest sådana utelämningar finns i båda översättningarna av den första boken i trilogin och i den svenska översättningen av den andra boken (se tabell 3). Dessa skillnader reflekteras främst i antalet utelämningar i underkategorin *intertextualitet*.

Majoriteten av utelämningarna i kategorin *kulturbundna element* berör **intertextualitet** (se tabell 3), vilket är ett typiskt drag för originaltexterna. Intertextualitet reflekterar ett inbördes förhållande mellan texter (Murfin & Ray 2003: 219). Enligt Ritva Leppihalme (1994: 8) är intertextualitet ett mycket vitt begrepp. Hon (ibid.) anser att det centrala är ”the function of the [intertextual] insertion in the new text and a recognition that all texts owe something to other texts which colour and may even transform them”. De flesta intertextualiteterna i min undersökning kunde kallas **allusioner**, vilket Leppihalme (a.a.: 9) definierar som ”usually brief borrowings, in unaltered or altered form, of the words of

another [text]”. Jag har ändå valt att använda det överordnade begreppet intertextualitet, eftersom vissa av de intertextuella referenserna i utelämningarna består av relativt långa citat och andra däremot bara av omnämmanden av verk. Epperly (1993: 148) konstaterar att *Emily*-trilogin karakteriseras av en speciell användning av allusioner och att verken som Emily läser är nyckeln till hennes personlighet och konstuppfattning. Emily inte bara skriver utan också läser mycket och intertextualiteten är en del av hennes utveckling till författare.

Klingberg (1986: 17) anger intertextualitet (litterära referenser som han kallar det) som den viktigaste typen av kulturbundna element. Mazi-Leskovar (2003: 262) konstaterar i sin undersökning av översättning av amerikansk litteratur för slovenska barn att översättning av intertextualiteten i verken har blivit allt viktigare. Nyare översättningar utelämnar inte längre t.ex. litterära allusioner eller citat såsom ofta var fallet tidigare (ibid.). Det finns dock många exempel på utelämning av intertextualitet också i översättningar som kan sägas ha uppkommit under den postmoderna perioden, d.v.s. ungefär de senaste 30 åren. Ett sådant exempel bland översättningar av Montgomerys verk är den tyska översättningen av *Anne of Green Gables* från 1986, där enligt Seifert (2008: 335) nästan alla intertextuella referenser har utelämnats.

Utelämningarna som gäller intertextualitet berör i mitt material särskilt omnämmanden av, referenser till eller citat från engelskspråkiga verk som översättarna har antagit att de unga nordiska läsarna inte känner till. Enligt Foster & Simons (1995: 153) är citat Montgomerys huvudsakliga intertextuella strategi. Hiivala (2005: 32) har i sin undersökning *citat* som en skild underkategori under *kultur*, vilket också reflekterar den frekventa förekomsten av citat i Montgomerys verk.

Den mest betydande utelämningen av intertextualitet i den svenska översättningen gäller den för hela *Emily*-trilogin mest betydelsefull intertextualiteten, dikten ”The Fringed Gentian” (se exempel (49) nedan).

(49) I had a letter from Dean to-day. He writes lovely letters – just as if I was grown up. **He sent me a little poem he had cut out of a paper called *The Fringed Gentian*. He said it made him think of me. It is all lovely but I like the last verse best of all. This is it:**

Then whisper, blossom, in thy sleep

**How I may upward climb
The Alpine Path, so hard, so steep,
That leads to heights sublime.
How I may reach that far-off goal
Of true and honoured fame
And write upon its shining scroll
A woman's humble name.**

"When I read that the flash came, and I took a sheet of paper – I forgot to tell you Cousin Jimmy gave me a little box of paper and envelopes – on the sly – and I wrote on it:

I, Emily Byrd Starr, do solemnly vow this day that I will climb the Alpine Path and write my name on the scroll of fame.

"Then I put it in the envelope and sealed it up and wrote on it The Vow of Emily Byrd Starr, aged 12 years and 3 months, and put it away on the sofa shelf in the garret. (*Emily of New Moon*: 290)

SV: Jag fick ett brev från Dean i dag. Han skriver underbara brev till mig – precis som om jag vore vuxen. (*Emily och hennes vänner*: 72)

Alpstigen³⁷ som nämns i det utelämnade citatet är en metafor för Emilys strävan efter erkännande som författare och bl.a. titeln på den andra boken i trilogin, *Emily Climbs*, är en allusion till dikten. I de svenska översättningarna av *Emily of New Moon* och *Emily Climbs* gjorda 1955–1957 har alla hänvisningar till dikten utelämnats men i översättningen av *Emily's Quest* från 1985 finns referenserna inkonsekvent nog kvar. I de senare böckerna blir metaforen allt centralare ju längre upp på alpstigen Emily kommer. I den finska översättningen av trilogin är dikten översatt i sin helhet och liksom även alla påföljande referenser till den.

Dikten "The Fringed Gentian" är idag okänd förutom i samband med Montgomery, men andra utelämnningar berör även allmänt kända engelska författare, såsom Tennyson, Emerson, Keats, Milton, Scott och Wordsworth. Exempel (50) innehåller ett citat av Tennyson och ett omnämnande av hans dikt "The Bugle Song", vilka utelämnats i både den svenska och finska översättningen:

- (50) "Aren't I nice enough between times to make up for it?" demanded Ilse. "Dot Payne never flies into tempers, but would you like her for a chum?"
"No, she's too stupid," admitted Emily.
"And Rhoda Stuart is never out of temper, but you got enough of her. Do you think I'd ever treat you as she did?"

³⁷ Montgomery använde begreppet "The Alpine Path" som en metafor också för sin egen karriär. Hon hänvisar och alluderar ofta till dikten "The Fringed Gentian" i sina publicerade dagböcker och hon kallade även sin självbiografi *The Alpine Path* (1917) efter alpstigen i dikten.

No, Emily had no doubt on this point. Whatever Ilse was or was not, she was loyal and true.

And certainly Rhoda Stuart and Dot Payne compared to Ilse were "as moonlight unto sunlight and as water unto wine"—or would have been if Emily had as yet known anything more of her Tennyson than the Bugle Song. (Emily of New Moon: 120)

- SV: – Är jag inte tillräckligt rar och trevlig mellan varven för att det ska väga upp det? undrade Ilse. Dot Payne får aldrig några raseriutbrott, men skulle du vilja ha henne till bästa vän?
– Nej, hon är för dum, medgav Emily.
– Och Rhoda Stuart är aldrig argsint, men henne fick du väl nog av. Tror du, att jag någonsin skulle behandla dig, som hon gjorde?
Nej, i den punkten hyste inte Emily några tvivel. Vad än Ilse var eller inte var, så kunde man lita på hennes ärlighet och trofasthet. (*Emily*: 127)
- FI: – Enkö minä paina tarpeeksi vaa'assa? kysyi Ilse. – Dot Payne ei koskaan kiukustu, mutta tahtoisitko hänet ystäväksesi?
– En, hän on liian tyhmä, Emilia myönsi.
– Eikä Rhoda Stuartkaan koskaan ole vihainen, mutta häneenkin sinä kyllästyit. Luuletko että minä milloinkaan kohtelen sinua niin kuin hän?
Ei, sitä Emilian ei tarvinnut koskaan epäillä. Mitä Ilseä vastaan muutoin saattoikin sanoa, hänen rehellisyyteensä ja uskollisuuteensa ainakin voi luottaa. (*Pieni runotyttö*: 115)

I exempel (51), som utelämnats i den svenska översättningen, nämns Scotts roman *Peeveril of the Peak* (1823) och ett längre stycke ur en dikt av Emerson citeras:

- (51) "Oh, if I could only put things into words as I see them! Mr. Carpenter says, 'Strive—strive—keep on—words are your medium—make them your slaves—until they will say for you what you want them to say.' That is true—and I do try—but it seems to me there is something beyond words—any words—all words—something that always escapes you when you try to grasp it—and yet leaves something in your hand which you wouldn't have had if you hadn't reached for it.
"I remember one day last fall when Dean and I walked over the Delectable Mountain to the woods beyond it—fir woods mostly, but with one corner of splendid old pines. We sat under them and Dean read *Peeveril of the Peak* and some of Scott's poems to me; and then he looked up into the big, plummy boughs and said,
"The gods are talking in the pines—gods of the old northland—of the viking sagas. Star, do you know Emerson's lines?"
"And then he quoted them—I've remembered and loved them ever since.

"The gods talk in the breath of the wold,
They talk in the shaken pine,
And they fill the reach of the old seashore
With dialogue divine;
And the poet who overhears
One random word they say
Is the fated man of men
Whom the ages must obey.

"Oh, that 'random word'—that is the Something that escapes me. I'm always listening for it—I know I can never hear it—my ear isn't attuned to it—but I am sure I hear at times a little, faint, far-off echo of it—and it makes me feel a delight that is like pain and a despair of ever being able to translate its beauty into any words I know. [...]" (*Emily Climbs*: 10–11)

Exempel (50) och (51) skiljer sig från varandra vad gäller citatets funktion. Utelämningen i exempel (50) är en kommentar av berättaren där citatet har en beskrivande funktion, medan utelämningen i exempel (51) visar Emily i interaktion med litterära verk och innehåller ett citat som liksom ”The Fringed Gentian” i exempel (49) är viktigt för Emily. Frasen ”random word” från Emersons dikt används flera gånger senare i trilogin i samband med Emilys kreativa ögonblick, och de flesta men inte alla av dessa referenser har utelämnats i den svenska översättningen.

Ett annat verk som återkommer flera gånger är Rudyard Kiplings ”The Cat that Walked by Himself”, som citeras i exempel (52) nedan i partiet som utelämnats i den svenska översättningen som även utelämnat alla andra hänvisningar till ”Kiplings cat”.

(52) ”No, no. But it would have been more prudent not to have opened that window, wouldn’t it now, Pussy?”

”Of course it would. But prudence is such a shoddy virtue at times, Cousin Jimmy. One is ashamed of it—one likes to just go ahead and—and—”

”And hang consequences,” supplied Cousin Jimmy.

”Something like that,” Emily laughed. ”I hate to go mincing through life, afraid to take a single long step for fear somebody is watching. **I want to ‘wave my wild tail and walk by my wild lone.’** There wasn’t a bit of real harm in my opening that window and talking to Perry. There wasn’t even any harm in his trying to kiss me. He just did it to tease me. Oh, I hate conventions. *As you say—hang consequences.*”

”But we can’t hang ‘em, Pussy—that’s just the trouble. *They’re more likely to hang us. I put it to you, Pussy—suppose—there’s no harm in supposing it—that you were grown up and married and had a daughter of your age, and you went downstairs one night and found her as Aunt Ruth found you and Perry. Would you like it? Would you be well pleased? Honest, now?*” (*Emily Climbs: 242–243*)

SV: – Nej, nej. Men nog *hade* det väl varit förståndigare att inte öppna det där fönstret, kisse?

– Det är klart. Men att vara förständig är en sådan tråkig dygd ibland, kusin Jimmy. Man skäms för den... man vill bara gå på och... och...

– Och strunta i följderna, fyllde kusin Jimmy i.

– Nånting i den stilen. Emily skrattade. Jag avskyr att trippa fram genom livet utan att våga ta ett enda långt kliv av fruktan, att någon ska se det. Det var egentligen inte ett dugg ont i, att jag öppnade det där fönstret och pratade med Perry. Det var inte ens något ont i, att han försökte kyssa mig. Han gjorde det bara för att reta mig. O, jag *hatar* konventioner. Som du säger: strunt i följderna.

– Men vi kan inte strunta i dem, kisse, det är just det som är det besvärliga. Det går ut över oss själva. Föreställ dig, kisse, att du är vuxen och gift och hade en dotter i den ålder du är nu, och du kom ner en natt och hittade henne som moster Rut hittade dig tillsammans med Perry. Skulle du tycka om det? Skulle du verkligen tycka om det? Var absolut ärlig nu. (*Emily på egna vägar: 139–140*)

FI: – Eihän toki. Mutta eikö olisikin ollut varovaisempaa jättää se ikkuna avaamatta, vai mitä tyttöseni?

– Tietysti olisi. Mutta varovaisuus on tosinaan kovin halpa-arvoinen hyve, serkku hyvä. Se hävettää, on mieluisampaa vain kulkea tietään suoraan ja – ja –

– Ja välittää viis seurauksista, jatkoi Jimmy-serkku ajatusta.

– Vähän sinnepäin, Emilia nauroi. – Minusta on inhottavaa kulkea sievistellen läpi elämän uskaltamatta astua ainoatakaan pitkää harppausta siinä pelossa, että joku sattuu näkemään. Minä tahdon 'kulkea kahleeton ja vapaana'. Siinä ei ollut mitään pahaa, että avasin ikkunan ja puhuttelin Perryä. Eikä siinäkään ollut mitään pahaa, että hän koetti suudella minua. Hän vain hännäsi minua. Voi, minä vihaan sovinnaisuutta.

– Mutta me emme voi jättää laskuista seurauksia, tyttöseni, – siinä se pulma juuri onkin. Ajattele itse, kuvittele, että olisit täysikasvuinen ja naimisissa ja sinulla olisi ikäisesi tyttö ja että jonakin yönä menisit alakertaan ja tapaisit hänet samanlaisessa tilanteessa kuin Ruth-täti tapasi sinut ja Perryn. Pitäisitkö siitä? Olisitko sinä hyvilläsi? Sano suoraa. (*Runotyttö maineen polulla*: 230–231)

Det utelämnade citatet i exempel (52) är ett typiskt exempel på en allusion enligt Leppihalmes (1994: 9; se ovan i detta avsnitt) definition. Allusionens funktion är att beskriva Emilys känslor och önskan att inte vara bunden av samhällets konventioner. Den finska översättningen har kvar citatet men innehåller en annan utelämning som diskuteras i avsnitt 5.4 nedan.

Utelämningarna av de ovan behandlade citaten ur och omnämningarna av kända engelska verk beror på att de intertextuella hänvisningarna inte har antagits vara kända för mål-läsarna. Alla liknande citat och referenser har dock inte konsekvent utelämnats. Detta kan bero på att översättarna kanske inte själv kände igen alla intertextualiteterna. Eventuellt utelämnade de just sådana hänvisningar som de inte kände igen. I mitten av 1900-talet, då de flesta av översättningarna gjordes, var det inte lika lätt som idag att leta upp källor för olika intertextuella hänvisningar.

Intertextualiteten i *Emily*-trilogin gäller dock inte bara kända engelska poeter. Exempel (53) visar en utelämning i både den svenska och finska översättningen som gäller John Bunyans verk *Kristens resa* (1678) som är en kristen allegori:

(53) So Emily had curled herself up in the ragged, comfortable old wing-chair and read *The Pilgrim's Progress* all the afternoon. *Emily loved The Pilgrim's Progress. Many a time had she walked the straight and narrow path with Christian and Christiana—although she never liked Christiana's adventures half as well as Christian's. For one thing, there was always such a crowd with Christiana. She had not half the fascination of that solitary, intrepid figure who faced all alone the shadows of the Dark Valley and the encounter with Apollyon. Darkness and hobgoblins were nothing when you had plenty of company. But to be alone—ah, Emily shivered with the delicious horror of it!* (*Emily of New Moon*: 2–3)

SV: Så Emily hade krupit upp i den nedsuttna, bekväma gamla fätöljen och läst *Kristens resa* hela eftermiddagen. (*Emily*: 9)

FI: Niinpä Emilia oli kyyristynyt mukavaan vanhanaikaiseen nojatuoliin ja lukenut koko iltapäivän ”Kristityn vaellusta”. (*Pieni runotyttö*: 6)

I översättningarna har *Kristens resa* inte utelämnats helt, utan boken, som finns översatt till både svenska och finska, nämns och bara Emilys tankar om boken utelämnas. Detta kan bero på att översättarna eller förlagen har antagit att läsarna eventuellt har hört om verket men inte känner till det närmare. Flickboksläsare kan känna till verket tack vare Alcotts *Unga kvinnor* där det är en viktig intertextualitet som fungerar som moraliskt rättesnöre. I de norska översättningarna av *Unga kvinnor* från 1909 respektive 1953 har hänvisningarna till *Kristens resa* dock enligt Skjønsberg (1982: 77–78) utelämnats helt. Hon (a.a.: 79) antar att utelämningen beror på att översättaren eller förlaget ansåg att *Kristens resa* inte hörde till vad unga flickor tyckte om att läsa och inte på att verket inte skulle ha varit känt i Norge i början på 1900-talet. För dagens läsare är verket i alla fall antagligen okänt.

Emily-trilogin innehåller också en del hänvisningar till klassisk mytologi, och också en del av dessa har utelämnats i översättningarna. Klingberg (1977: 86) nämner mytologi som ett element som ofta adapteras i översättningar av barn- och ungdomslitteratur. Exempel (54) innehåller en hänvisning till berättelsen om Damokles som tillhör grekisk mytologi:

- (54) When would the blow fall? Every morning Emily listened miserably as she stood on the sandstone doorstep of the kitchen, for the sound of axe blows on the clear September air. Every evening when she returned from school she dreaded to see that the work of destruction had begun. She pined and fretted. There were times when it seemed to her she couldn't bear her life any longer. Every day Aunt Elizabeth said something imputing the whole blame to her and the child grew morbidly sensitive about it. Almost she wished Lofty John would begin and be done with it. ***If Emily had ever heard the classic story of Damocles she would have heartily sympathized with him.*** (*Emily of New Moon*: 188–189)
- SV: När skulle slaget falla? Varje morgon gick Emily nedslagen ut på kökstrappan och lyssnade efter ljudet av yxhugg i den klara septemberluften. Varje eftermiddag när hon kom hem från skolan, fruktade hon att få se förstörelseverket påbörjat. Hon blev blek och mager. Ibland tyckte hon, att hon inte kunde uthärda att leva längre. Varje dag sade moster Elisabet något, som tillskrev henne skulden, och Emily började bli sjukligt känslig på den punkten. Hon önskade nästan, att Malliga John skulle sätta igång, så det blev gjort. (*Emily*: 193–194)
- FI: Milloin isku tulisi? Joka aamu Emilia kuunteli surkeana keittiön hiekkakivikynnyksellä, kuuluisiko kirveen iskuja kirkkaassa syyskuun ilmassa. Joka ilta koulusta palatessaan hän pelkäsi näkevänsä hävitystyön alkaneen. Hän laihtui ja tuli kalpeaksi. Toisinaan hänestä jo tuntui, ettei jaksaisi elää kauemmin. Joka päivä Elisabet-täti sanoi jotakin, joka lisäsi hänen syyllisyydentuntoaan, ja Emilia alkoi olla sairaalloisen herkkä tässä asiassa. Hän melkein toivoi, että Korkea John tekisi työnsä pian. (*Pieni runotyttö*: 173)

Eftersom det inte är fråga om intertextualitet inom den engelskspråkiga litteraturen, är det sannolikt att hänvisningen i exempel (54) är lika okänd för unga läsare i källkulturen som i

målkulturen. Hänvisningen verkar vara riktad till en vuxen läsare, eftersom Emily, som är ungefär jämnårig med en typisk flickboksläsare, inte antas känna till berättelsen. Utelämningen kan därför bero på att översättarna har tänkt sig en målgrupp som består bara av barn och ungdomar, medan Montgomery ursprungligen skrev för en bredare målgrupp.

Det är anmärkningsvärt att den svenska översättningen av *Emily's Quest* innehåller så många utelämnings som berör intertextualitet trots att översättningen gjordes så sent som 1985. Detta är faktiskt den största enskilda underkategorin av utelämnings i denna översättning. Exempel (55) innehåller en utelämnings av ett citat från bibeln (Matt. 6:22). Ilse, som uttalar citatet, är dock inte säker på om det är bibeln eller Shakespeare. Varken bibeln eller Shakespeare borde vara okända för den svenska målläsaren även om få känner till citatet.

(55) "I'm glad you're keeping well and good-humoured. There are times I envy you fiercely, Emily—your New Moon quiet and peace and leisure—your intense absorption and satisfaction in your work—your singleness of purpose. **'If thine eye be single thy whole body shall be full of light.'** **That's either in the Bible or Shakespeare, but wherever it is, it is true.** I remember you told me once you envied me my opportunities of travel. Emily, old dear, rushing about from one place to another isn't travelling. If you were like your foolish Ilse, chasing a score of butterfly projects and ambitions you wouldn't be so happy. You always remind me—always did remind me, even in our old chummy days—of somebody's line—'her soul was like a star and dwelt apart.' [...]" (*Emily's Quest*: 172)

SV: Det gläder mig att du mår bra och har ditt goda humör i behåll. Ibland avundas jag dig alldeles hemskt, Emily, friden och lugnet och ledigheten på Månvik, att du så intensivt går upp i ditt arbete och att du trivs med det, att du har ditt mål för ögonen. Jag minns att du sa en gång att du avundades mig mina möjligheter att resa. Kära du, att rusa omkring från ett ställe till ett annat är inte att resa. Om du var lik din dumma Ilse, som jagar tjuvtals fjäderlätta planer och ambitioner, skulle du inte vara lycklig. Du påminner mig alltid – och det har du alltid gjort, också när vi var lekkamrater – om en versrad av någon: 'Hennes själ var som en stjärna och dvaldes långt borta'. (*Emily göt sitt val*: 194)

I slutet av exempel (55) finns även ett något bearbetat citat av Wordsworth. Detta citat har återgivits i den svenska översättningen, även om det mig veterligen inte är fråga om någon officiell översättning. En orsak till varför det andra men inte det första citatet har översatts kan vara att översättaren inte ville riskera en felöversättning av bibelcitatet som det finns en vedertagen översättning av.

Även andra typers utelämnings som tillfaller kategorin *kulturbundna element* förekommer, men de är betydligt färre än de intertextuella utelämningsarna. De gäller övrig

realia, t.ex. historia och religion eller vardagliga föremål och annat konkret. I exempel (56) utelämnas i översättningarna av *Emily of New Moon* ett omnämnande av den historiska personen Lady Jane Gray, medlem av 1500-talets engelska kungahus:

(56) "We had our history examination to-day—the Tudor period. I've found it very fascinating—but more because of what isn't in the histories than of what is. They don't—they can't tell you what you would really like to know. What did Jane Seymour think of when she was awake in the dark? Of murdered Anne, or of pale, forsaken Katherine? Or just about the fashion of her new ruff? Did she ever think she had paid too high for her crown or was she satisfied with her bargain? **And was she happy in those few hours after her little son was born—or did she see a ghostly procession beckoning her onward with them? Was Lady Jane Gray 'Janie' to her friends and did she ever have a fit of temper?** What did Shakespeare's wife actually think of him? And was any man ever really in love with Queen Elizabeth? I am always asking questions like this when I study that pageant of kings and queens and geniuses and puppets put down in the school curriculum as 'The Tudor Period.'" (*Emily Climbs*: 250)

SV: Vi hade examensförhör i historia i dag, Tudorperioden. Jag tyckte det var mycket fängslande, men mer på grund av det som *inte* står i historien än det som står där. Historieskrivarna talar inte om – *kan* inte tala om det man verkligen skulle vilja veta. Vad tänkte Jane Seymour på, när hon låg vaken om nätterna? På den mördade Anne eller på den bleka, övergivna Katherine? Eller helt enkelt på sin nya pipkrage? Tyckte hon någonsin, att hon hade betalt ett för högt pris för sin krona, eller var hon nöjd med affären? Vad tyckte Shakespeares hustru egentligen om honom? Och var någon man någonsin *riktigt* kär i drottning Elisabet? Jag gör alltid såna frågor, när jag läser om det lysande skådespel med kungar och drottningar och genier och marionetter, som i skolans undervisningsplan går under namnet "Tudorperioden". (*Emily på egna vägar*: 141)

FI: "Tänään meiltä kuulusteltiin historiaa, ja kyseltävänä oli Tudorien aika. Se on minusta erittäin kiinnostava aikakausi – kiinnostavampi niiden asioiden vuoksi, joita oppikirjoissa ei ole, kuin niiden vuoksi mitä niissä on. Koulukirjat eivät kerro, eivät voi kertoa, mitä todella tahtoisin tietää.

Mitä Jane Seymour ajatteli pimeässä valvoessaan? Murhattua Annaa vai kalpeaa hylättyä Katariinaa? Vaiko vain uuden röyhelökauluksensa kuosia? Ajatteliko hän koskaan, että oli maksanut kruunustaan liian kalliin hinnan, vai oliko hän tyytyväinen kauppaansa. Ja oliko hän onnellinen niinä muutamina tunteina pienen poikansa syntymän jälkeen – vai näkikö hän henkien saaton nyökäten kutsuvan häntä mukaansa? Mitähän Shakespearen vaimo todella ajatteli miehestään? Ja mahtoiko yksikään mies koskaan todella rakastaa kuningatar Elisabetia? Tällaiset kysymykset risteilevät aina mielessäni, kun luen kuninkaitten ja kuningattarien, nerojen ja nukkien saattueesta, jota oppikirjassa sanotaan Tudorien ajaksi." (*Runotyttö maineen polulla*: 237–238)

Som exemplet visar, har ändå inte alla hänvisningar till realia såsom engelsk historia och historiska personer utelämnats. En bidragande orsak till varför just Lady Jane Gray har utelämnats kan vara att översättarna har ansett att de unga läsarna inte förstår att Janie är ett vanligt smeknamn för Jane eller på att det inte är passande att uppvisa häftigt humör. Den svenska översättningen har dessutom utelämnat hänvisningen till drottning Jane Seymours död i barnsäng, vilket beror på purifikation.

Exempel (57) innehåller en utelämning som berör religion:

(57) Emily went to a concert and a play with [Harold Conway] and the New Moon aunts had some sleepless nights. But when in Blair Water parlance Rod Dunbar "cut him out" things were even worse. The Dunbars were "nothing" when it came to religion. **Rod's mother, to be sure, was a Presbyterian, but his father was a Methodist, his brother a Baptist and one sister a Christian Scientist.** The other sister was a Theosophist, which was worse than all the rest because they had no idea what it was. In all this mixture what on earth was Rod? Certainly no match for an orthodox niece of New Moon. (*Emily's Quest*: 130)

SV: Emily gick på konsert och såg en teaterpjäs med [Harold Conway] och mostrarna på Månvik hade ett par sömnlösa nätter. Men när han "brädades", som man sa i Blair Water, av Rod Dunbar blev det ännu värre. Familjen Dunbar var tvivelaktig i fråga om religion, med till och med en teosof bland medlemmarna, vilket var det allra värsta, för mostrarna hade ingen aning om vad det var. Var stod Rod själv i all denna röra? Absolut ingen lämplig man för en renlärig flicka från Månvik. (*Emily gör sitt val*: 148)

Omnämmandena av de olika kristna kyrkorna som fanns på Prins Edwards ö i början av 1900-talet då trilogin utspelar sig har utelämnats p.g.a. att dessa olika inriktningar är okända för unga nordiska läsare. En bidragande orsak kan vara att man har velat tona ner motsättningen mellan de olika kristna kyrkorna som är typisk för Montgomerys böcker.

Utelämningen i exempel (58) innehåller en geografisk referens till Queens County, grevskapet på Prins Edwards ö där Emily bor, och en kulturell referens till den nordamerikanska organisationen Women's Christian Temperance Union (W.C.T.U.).

(58) "Ise is getting on real well in school now. She says she isn't going to have me beating her. She can learn like the dickens as Perry says, when she tries, **and she has won the silver medal for Queen's County. The W.C.T.U. in Charlottetown gave it for the best reciter. They had the contest in Shrewsbury and Aunt Laura took Ise because Dr Burnley wouldn't and Ise won it.** Aunt Laura told Dr Burnley when he was here one day that he ought to give Ise a good education. He said, 'I'm not going to waste money educating any she-thing.' And he looked black as a thunder cloud. Oh, I wish Dr Burnley would love Ise. **I'm so glad you loved me, Father.**" (*Emily of New Moon*: 213–214)

SV: Ise börjar bli riktigt duktig i skolan nu. Hon säger att hon inte tänker låta mig slå henne. Hon kan lära sig utav bara tusan, som Perry säger, när hon vill. Moster Laura sa åt doktor Burnley härom dan att han borde ge Ise en god utbildning. Han sa "Jag tänker inte kasta bort pengar på utbildning åt fruntimmer". Han var så svart som ett åskmoln. O, vad jag önskar att doktor Burnley tyckte om Ise. (*Emily*: 213–214)

Referensen till grevskapet har antagligen ansetts irrelevant för mälläsaren och hänvisningen till W.C.T.U. kan p.g.a. omnämmande endast med förkortningen ha varit okänt också för översättaren. Också i exempel (59) beskrivs ett förhållande som nordiska läsare kan uppleva som förbryllande:

(59) "Can I spend a dollar of it for American stamps *if I can find a way to get them?*" whispered Emily anxiously.

"Anything you like," repeated Cousin Jimmy loyally—*though even to him it did not appear an unaccountable thing that any one should want to buy American stamps. But if dear little Emily wanted American stamps, American stamps she should have.* (*Emily Climbs*: 93)

SV: – Får jag ta en dollar till amerikanska frimärken, om jag kan komma över några? viskade Emily ivrigt.

– Köp vad du vill, upprepade kusin Jimmy, fast inte ens han kunde förstå, att någon hade lust att köpa amerikanska frimärken. Men om hans älskade lilla Emily ville ha amerikanska frimärken, så skulle hon ha amerikanska frimärken. I synnerhet nu när hon stod i begrepp att lämna Månvik och försvinna till Shrewsbury för att fortsätta sina studier där. (*Emily på egna vägar*: 7)

FI: – Saanko ostaa yhdellä dollarilla postimerkkejä? kuiskasi Emilia pelokkaasti.

– Mitä ikinä tahdot, toisti Jimmy-serkku arvelematta. (*Runotyttö maineen polulla*: 91)

Orsaken till varför kanadensiska Emily behöver amerikanska frimärken är komplicerad. Hon skickar nämligen sina alster till amerikanska tidskrifter och det var kutym att skicka med returfrimärken för att få tillbaka sina alster, och dessa frimärken måste naturligtvis vara amerikanska. I utdraget sägs det ut att detta är förbryllande, men detta beror snarare på att kusin Jimmy och de andra familjemedlemmarna inte förstår Emilys skrivande och således inte att hon vill få sina alster publicerade. Om läsaren inte förstår varför just amerikanska frimärken behövs, uppstår en konstig effekt. Därför talar den finska översättningen om frimärken i allmänhet. Den svenska översättaren har däremot inte valt att göra en motsvarande utelämning och inte heller har någon förklaring lagts till.

Den svenska översättningen av exempel (59) innehåller för övrigt också ett tillägg (se det understreckade partiet). De svenska översättningarna innehåller ett antal sådana små förklarande tillägg som beror på att *Emily of New Moon* och *Emily Climbs* har delats upp på tre olika böcker (se avsnitt 3.2) och läsaren behöver påminnas om vissa omständigheter som i originalet har förklarats i samma bok men i den svenska översättningen i föregående bok.

5.4 Lingvistiska orsaker

Kategorin *lingvistiska orsaker* innehåller utelämningar av vad Davis (2007: 58) kallar *översättliga lingvistiska element*, d.v.s. utelämningen beror på ett språkligt fenomen.

Denna kategori är jämförelsevis liten både i den svenska och i den finska översättningen (se figur 6), vilket även det stämmer överens med Hiivalas (2005) undersökning. Kategorin är ändå betydelsefull, eftersom språket spelar en viktig roll i trilogin och i Emilys utveckling till författare. Eftersom utelämningarna i kategorin *lingvistiska orsaker* är relativt få och inte uppvisar några klart dominerande och avgränsbara underkategorier, har jag inte delat in dem i sådana. Utelämningarna i kategorin *lingvistiska orsaker* beror huvudsakligen på ords betydelse, språkliga associationer, kreativ språkanvändning, stavning eller uttal. De har utelämnats för att det inte är möjligt att översätta partierna som sådana utan adaptation, eftersom de är så starkt förknippade med det engelska språket.

Utelämningar som berör ords betydelse och stavning förekommer främst i den första boken i trilogin i de avsnitt som består av Emilys brev till sin pappa och senare av dagboksanteckningar, d.v.s. avsnitt där Emily är förstapersonsberättare och där läsaren konkret får följa hennes utveckling som skribent. I dessa brev och dagboksanteckningar undrar Emily ofta över ords betydelse eller hur de stavas, vilket speglar hennes intresse för språket och för att lära sig. Utelämningen i exempel (60) berör ett ords betydelse:

- (60) Aunt Elizabeth gave me a dixonary. That was a useful present. I feel I ought to like it. You will soon notice an improovement in my spelling, I hope. The only trouble is when I am writing something interesting I get so exited it is just awful to have to stop and hunt up a word to see how it is spelled. **I looked up ween in it and Miss Brownell was right. I did not know what it really meant. It rymed so well with sheen and I thought it meant to behold or see but it means to think.** (*Emily of New Moon*: 179)
- SV: Moster Elisabet gav mig en ordlista. Det var en nyttig present. Jag känner att jag borde vara glad över den. Du kommer snart att märka en förbättring i min stavning hoppas jag. Det värsta är bara att när jag håller på och skriver om någonting intressant så blir jag så ivrig och vill inte spilla tid på att slå upp ett ord för att se hur det stavas. (*Emily*: 186)
- FI: Elisabet-täti antoi minulle sanakirjan. Se oli hyödyllinen lahja. Minä tunnen että minun pitäisi pitää siitä. Toivottavasti isä pian huomaa erotuksen minun oikeinkirjoituksessani. Se on vain vaikeaa että kun minä kirjoitan jotakin mielenkiintoista, niin minä innostun niin että on kauhean ikävää kun täytyy pysähtyä ja hakea sanaa että näkisi miten se oikein kirjoitetaan. Minä katsoin yhtä sanaa jonka neiti Brownell korjasi ja neiti oli oikeassa. (*Pieni runotyttö*: 166)

I exempel (60) hänvisas till en dikt där Emily tidigare använt ordet *ween*³⁸ felaktigt och utelämningar har gjorts eftersom ett liknande misstag inte är möjligt vare sig i svenska eller i

³⁸ Enligt *Oxford English Dictionary of English* (2011) betyder *ween* 'vara av en åsikt', 'anse' eller 'tro'.

finska med det här ordet. Detta är ett typiskt fall där Emily är osäker på ett ords betydelse. Översättarna kunde dock ha valt ett annat ord som Emily kunde ha förstått fel.

Utelämningsarna som gäller stavning beror på att typisk felstavning inte sker på samma sätt i engelska som i svenska respektive finska. I exempel (61) är det engelska ordet *phrase* felstavat som *frays*:

(61) My teacher's name is Miss Brownell. *I don't like the cut of her jib. (That is a naughtical frays that Cousin Jimmy uses. I know frays is not spelled right but there is no dixonary at New Moon but that is the sound of it.)* She is too sarkastik and she likes to make you rediklus. (*Emily of New Moon*: 96–97)

SV: Min lärarinna heter fröken Brownell. Hon är alldeles för sarkatisk och tycker om att göra narr av en. (*Emily*: 101)

FI: Opettajani nimi on neiti Brownell. Hän on kauhean ivallinen ja pilkkaa kaikkia. (*Pieni runotyttö*: 93)

Utelämningsen i exempel (61) har gjorts för att det inte är troligt att ens ett barn stavar fel på det svenska ordet *fras*. Felstavning förekommer dock i den svenska översättningen i fall där felstavning på det motsvarande svenska ordet är sannolikt (t.ex. *förbättring* i exempel (60) ovan och *sarkatisk* i exempel (61) ovan). Felstavningen har dock klart minskats i den svenska översättningen. I exemplen ovan är betydligt flera ord felstavade i källtexten än i den svenska översättningen för att inte tala om den finska som inte alls innehåller felstavning. O'Sullivan (2005: 88) konstaterar att felstavning adapteras i översättningar genom tillrättaläggning om målkulturens pedagogiska normer föredrar detta.

Den finska översättaren har förutom funderingar kring stavning också genomgående utelämnat hela fenomenet felstavning i breven och dagboksanteckningarna. Felstavningen har i stället ersatts med en viss talspråkighet. Den finska översättningen av exempel (60) är därför något ologisk eftersom där talas om felstavning av ord trots att Emily bevisligen inte har problem med stavningen utan snarare med t.ex. kommatering.

Enligt O'Sullivan (2005: 87) är felstavning en populär källa för humor i barnlitteratur. Humorn uppkommer då ett barn som håller på att lära sig läsa och skriva upptäcker felen och känner sig överlägsen (ibid.). Också i *Emily of New Moon* är felstavning ett humoristiskt medel och speglar Emilys unga ålder.

Utelämnings av element som kräver språklig association eller innehåller kreativ språk-användning gäller också fenomen som är typiska för Emily som karaktär. Utelämningen i den finska översättningen i exempel (36) ovan i avsnitt 5.2 berör Emilys associationer kring de engelska orden *goblin* 'troll, nisse, svartalf (sagoväsen)' och *gobbling* 'att glufsa eller sörpla'. Hon anser att det förra är ett mycket vackert ord och det senare fult, vilket tycks stå i samband med betydelsen. Varken på svenska eller på finska är ett liknande resonemang möjligt med samma ordpar, eftersom detta förutsätter att orden låter fonetiskt nästan lika.

Exempel (62) nedan är ett ytterligare exempel på utelämnings av Emilys språkliga kreativitet:

(62) *"I wrote a character study of Ilse to-day. Very fascinating. It is difficult to analyse her. She is so different and unexpected. (I coined that word myself.) She doesn't even get mad like anybody else. I enjoy her tantrums. She doesn't say so many awful things in them as she used to but she is piquant. (Piquant is a new word for me. I like using a new word. I never think I really own a word until I've spoken or written it.)*

"I am writing by my window. I love to watch the Shrewsbury lights twinkle out in the dusk over that long hill. [...]" (Emily Climbs: 107)

SV: Jag skrev ett porträtt av Ilse idag. Mycket fängslande. Det är svårt att analysera henne. Hon är så annorlunda och så oberäknelig. Hon blir inte ens arg på samma sätt som någon annan. Jag tycker om hennes vredesutbrott. Hon säger inte så många hemska saker nu som förr i tiden.

Jag sitter vid fönstret och skriver. Jag tycker så mycket om att se ljusen i Shrewsbury glimma i skymningen. (*Emily på egna vägar: 22*)

Utelämningarna beror på ordet *unexpected* som Emily själv har hittat på. Ordet har härletts ur engelskans *expect* 'förvänta'. Den svenska översättaren har översatt det nya ordet med det existerande ordet *oberäknelig* och utelämnat kommentaren om att Emily skulle ha hittat på ordet själv. Den finska översättningen har utelämnat hela stycket. I samma stycke har den svenska översättningen även utelämnat parenteserna som behandlar ordet *piquant* 'pikant'.

En typ av kreativ språk-användning som i många fall blivit föremål för utelämnings är Emilys dikter. Dessa finns främst i *Emily of New Moon*. Utelämnings av dikter är mycket vanligare i den svenska än i den finska översättningen.³⁹ Ett stort antal av Emilys dikter har utelämnats, eftersom de är problematiska att översätta då en innehållslig översättning inte

³⁹ De svenska översättningarna innehåller 12 utelämnings med en dikt av Emily medan de finska översättningarna bara har 4 sådana utelämnings.

räcker, utan också formen som präglas av rim borde överföras för att skapa en översättning som motsvarar källtexten i alla hänseenden. Till exempel i exempel (63) har en tredjedel av dikten utelämnats i både den svenska och finska översättningen:

- (63) [Emily] did her errand and returned with an untroubled conscience. How beautiful the world was—how softly blue was the great, round Blair Water—how glorious that miracle of buttercups in the wet field below Lofty John’s bush! At sight of it Emily stood stock still and composed a verse of poetry.

Buttercup, flower of the yellow dye,
I see thy cheerful face
Greeting and nodding everywhere
Careless of time and place.

*In boggy field or public road
Or cultured garden’s pale
You sport your petals satin-soft,
And down within the vale.*

So far, so good. But Emily wanted another verse to round the poem off properly and the divine afflatus seemed gone. She walked dreamily home, and by the time she reached New Moon she had got her verse and was reciting it to herself with an agreeable sense of completion.

You cast your loveliness around
Where’er you chance to be,
And you shall always, buttercup,
Be a flower dear to me. (*Emily of New Moon*: 108)

- SV: [Emily] utträttade sitt ärende och återvände med ogrumlat samvete. Så vacker världen var, så mjukt blå den stora, runda Blair Water-sjön var, så praktfulla smörblommorna på den fuktiga ängen nedanför Malliga Johns skog! Emily stannade, när hon fick syn på dem, och stod fullkomligt stilla och hittade på en dikt.

Smörblomma, strålande solblomma,
Jag ser ditt glada ansikte,
varhelst jag råkar komma.
Du hälsar och nickar blid
obekymrad om plats och tid.

Så långt var allt gott och väl. Men Emily ville ha en vers till för att runda av dikten riktigt, och inspirationen tycktes vara försvunnen. Hon promenerade drömmande hemåt, och när hon hunnit fram till Månvik, var hon färdig med sin vers och läste den för sig själv med en angenäm känsla av fullbordan.

På sankt ängar och i gröna liden
du höjer dina mjuka blad
så glänsande som gyllene siden.
Du sprider glädje på var stig,
och är en blomma kär för mig. (*Emily*: 113–114)

FI: [Emilia] toimitti asiansa ja palasi omatunto rauhallisena. Kuinka kaunis maailma oli: iso pyöreä Blair Water oli utuisen sininen ja Korkean Johnin metsikön alapuolen kostea niitty loisti keltaisenaan voikukkia. Sen nähdessään Emilia pysähtyi kuin lumottuna ja sai alun runoon.

Voikukka, auringon kukkanen,
näen keltaisuutesi iloisen
mihin tahansa joutunen.
Et ajasta, paikasta välitä:
on hymysi yhtä lempeä.

Siihen asti kaikki oli hyvin. Mutta Emilia tarvitsi vielä säkeistön pyöristääkseen runon oikealla tavalla ja innoitus tuntui kadonneen. Hän astui uneksien kotiin päin. Ja Uuteen Kuuhun päästyään hän olikin saanut runon valmiiksi. Hän lausui sen itsekseen ja tunsu mielihyvää onnistumisestaan.

Niityillä, vihreillä töyräillä
näen lehtiäsi pehmeitä
ja loistavaa kultasilkkiä.
Olet ilo kaikkien polkujen,
voikukka rakas kukkanen. (*Pieni runotyttö*: 103–104)

Exempel (63) är anmärkningsvärt eftersom den svenska och finska översättningen har förkortat och adapterat dikten på precis samma sätt. Den finska översättningen ligger innehållsmässigt mycket nära den svenska översättningen. Båda har förutom den extra strofen i källtexten också tappat de haltande rimmen. Detta väcker misstanken om att den finska reviderade översättningen delvis är baserad på den svenska översättningen. I alla fall vad gäller detta utdrag verkar det vara en rimlig förklaring, för en titt i den ursprungliga oreviderade finska översättningen visar att dikten där är översatt källtexttroget med alla verser och haltande rim intakt.⁴⁰ Tyvärr är det inte inom denna undersökning möjligt att utreda detta samband vidare.

5.5 Tidigare utelämning och övrigt

Kännetecknande för kategorierna *tidigare utelämning* och *övrigt* är att utelämningarna i dem är korta, vanligen en eller två satser. Utelämningarna i kategorin *tidigare utelämning* kunde ha kategoriserats i den kategori som den tidigare utelämningen som respektive

⁴⁰ I Inhas originalöversättning från 1929 lyder diktens tre strofer ”Kukka kullankeltainen, / leinikkö sä iloinen, / minne johtaa askelen / sinut saan mä seuraksen.”, ”Vehmas niitty, kuiva tie, / yhtä hyvät sulle lie, / kukkalehtes sametin / kaikkialla kohtasin.” och ”Jokapaikan kukkanen / olet ilo silmien, / kautta koko elämän / olet sinä ystävän.” (Montgomery 1955 [1929]: 147).

utelämning hänvisar till har kategoriserats i. Men det är trots allt relevant att ha kategorin *tidigare utelämning* som en separat kategori, eftersom kategorin visar på ett typiskt fenomen som utelämning leder till: alla referenser till det utelämnade stoffet måste också utelämnas för att översättningen ska vara konsekvent. Exempel (64) nedan exemplifierar detta:

- (64) **"P.S. The B'y sends respects. What word have you for 'cat' in your language? Sure and you can't get anything cattier than 'cat' can you, now?"** (*Emily of New Moon*: 207)

I utdraget hänvisas till utelämningen i exempel (42) ovan i avsnitt 5.2, där det berättas om det konstgjorda språket Emily och Ilse har skapat. I den svenska översättningen har alla hänvisningar till detta konstgjorda språk utelämnats.

Kategorin *tidigare utelämningar* innehåller mera än dubbelt flera utelämningar i den svenska än i den finska översättningen, vilket är väntat då andelen utelämnad text är större i den svenska översättningen och utelämningarna är också flera och mera omfattande. Därmed är det troligare att sådant som blivit utelämnat i den svenska översättningen hänvisas till senare.

Kategorin *övrigt* innehåller alla utelämningar som inte passar in i någon av de andra kategorierna. I en stor del av fallen är det över huvud taget svårt att se någon orsak till utelämningen. Därför är det inte särskilt långsökt att anta att största delen av dessa partier har utelämnats i misstag. Detta är lätt hänt särskilt som det är fråga om mycket korta partier. För exempel på utelämningar som kategoriserats som *övrigt*, se partierna som märkts som utelämning i den finska översättningen i exempel (9) och (21) ovan i avsnitt 5.1. Som jag kommenterar i samband med dessa exempel är det svårt att se någon annan uppenbar orsak till utelämningarna än misstag. Exempel (65) är ytterligare ett exempel på en utelämning som det inte finns någon uppenbar orsak till:

- (65) Emily hankered secretly for a ride in Old Kelly's waggon. ***She thought it must be very delightful.*** (*Emily of New Moon*: 145)

SV: Emily längtade i hemlighet efter att få åka i gubben Kellys vagn. (*Emily*: 151)

FI: Salaa Emilia himoitsi päästä ajelemaan ukon vaunuissa. (*Pieni runotyttö*: 136)

Alla utelämningar som har kategoriserats under *övrigt* är dock inte helt oförklarliga, utan vissa är utelämnade på grund av redundans (de tillför ingen information) eller för att de är allmänt svårbegripliga. Den första utelämnade satsen i exempel (39) ovan i avsnitt 5.2, där berättaren kommenterar att Emily lurade postväsendet genom att sticka ett brev in i ett annat brev som ska till samma mottagare, är ett exempel på ologisk och svårbegriplig information. Den svenska översättningen har dessutom i samma mening utelämnat ytterligare en sats p.g.a. att informationen att Emily gick för att posta brevet är redundant då samma information finns i följande mening. Kategorin *övrigt* innehåller också några utelämningar av svårbegriplig information i form av ironi, såsom i exempel (66) nedan:

(66) "Owl's Laughter was copied in the Shrewsbury Times—'hunter's moan' and all. Evelyn Blake, I understand, says she doesn't believe I wrote it at all—she's sure she read something exactly like it somewhere some years ago.

"Dear Evelyn! [...]"(Emily Climbs: 155)

SV: Shrewsbury's Allehanda tryckte av *Uggleskratt*. Jag har hört, att Evelyn Blake säger, att hon inte tror jag har skrivit den alls – hon är *säker* på, att hon har läst precis samma dikt någonstans för ett par år sedan. (*Emily på egna vägar*: 67)

Bland annat Shavit (1986: 124) konstaterar att det finns en tendens att undvika ironiska attityder i översättning av barn- och ungdomslitteratur. Förutom det ironiska "kära Evelyn" har i exemplet också av lingvistisk orsak utelämnats referensen till att Emilys dikt tryckts med tryckfel och allt. *Moon* 'måne' har blivit *moan* 'klagan'. Ett liknande tryckfel kan inte uppstå på svenska.

Antalet utelämningar i kategorin *övrigt* är ungefär dubbelt större i den finska översättningen än i den svenska (se figur 2), vilket påverkar det totala antalet utelämningar i den finska översättningen betydligt. Därför är det viktigt att beakta att utelämningar i denna kategori är korta och därmed är den utelämnade textmängden i den finska översättningen betydligt mindre än i den svenska. Det stora antalet utelämningar i kategorin *övrigt* i den finska översättningen tyder också på att översättningen är mindre noggrant gjord.

6 Hur utelämningarna påverkar karakteriseringen

Tolkningar av texten är speciellt viktiga i skönlitterära verk varför denna dimension inte kan förbises i en studie av utelämningar i översättningar av skönlitterära verk, i detta fall *Emily*-trilogin (1923–1927). Därför undersöker jag i detta kapitel hur utelämningarna i översättningarna påverkar tolkningen av trilogin. En tolkning av ett litterärt verk är summan av ett stort antal olika aspekter. Att undersöka alla aspekter av tolkningen är därför ett för omfattande undersökningsområde för denna studie. I min studie har jag därför valt att koncentrera mig på en aspekt av tolkningen, nämligen karakteriseringen. Denna aspekt är mest relevant med tanke på de dominerande utelämningskategorierna, framför allt purifikation (se avsnitt 5.1). Därför antar jag att karakteriseringen påverkas. I detta kapitel beskriver jag hur utelämningarna påverkar karakteriseringen av huvudkaraktären Emily och vissa bikaaktärer. För att kunna göra detta måste både de karaktärsindikatorer som finns kvar i texten och de som är utelämnade beaktas.

Karakteriseringen i *Emily*-trilogin har tidigare undersökts ur ett enbart litteraturvetenskapligt perspektiv av bl.a. Tuire Tiitinen (2010) i hennes pro gradu-avhandling. Avhandlingen är skriven på finska, men hon baserar sin analys på de engelska originaltexterna och nämner inte varför hon inte använder de finska översättningarna. Tiitinen (2010: 73) fokuserar på släktens betydelse för karakteriseringen och har bl.a. kommit fram till att karaktärerna är tematiska och att släkttillhörigheten förutser karaktärsdrag. Också Montgomery-forskaren Elizabeth Epperly (1993) berör karakteriseringen i sin forskning.

I avsnitt 6.1 presenterar jag olika typer karaktärsindikatorer enligt Shlomit Rimmon-Kenan (1983). Olika typer karakterisering beskrivs också av bl.a. Uri Margolin (1986; 1990) och Jakob Lothe (2000). Karakterisering i barn- och ungdomslitteratur behandlas av Maria Nikolajeva (2002). Samtidigt som jag presenterar karaktärsindikatorerna ger jag exempel på hur de används i *Emily*-trilogin. Inom ramen för denna avhandling är det inte möjligt att analysera karakteriseringen i *Emily*-trilogin i detalj, men för att visa hurdana effekter utelämningarna har på karakteriseringen presenterar jag två exempelfall i avsnitten 6.2 och 6.3. I avsnitt 6.2 analyserar jag hur de purifierande utelämningarna påverkar den

indirekta karakteriseringen av vuxna karaktärer (främst gammelmyster Nancy och Dean Priest) och i avsnitt 6.3 analyserar jag hur utelämningen av naturbeskrivningar påverkar karakteriseringen av Emily.

6.1 Karaktärsindikatorer

Enligt Rimmon-Kenan (1990: 59) är karaktärer konstruktioner inom texten och består av ett nätverk av karaktärsegenskaper. En karaktär konstrueras genom att sätta ihop **karaktärsindikatorerna** (element som antyder karaktärens egenskaper) i texten. I princip kan vilket som helst element i texten vara en karaktärsindikator. Rimmon-Kenan (1990: 59–60) delar in karaktärsindikatorerna i två olika typer: **direkt definition** (som nämner egenskapen med ett adjektiv eller substantiv) och **indirekt presentation** (som visar eller exemplifierar egenskapen så att läsaren själv måste komma underfund med vad som antyds). Dessutom behandlar hon (a.a.: 67) **analogier**, vilka hon dock inte ser som en egentlig karaktärsindikator typ utan de fungerar enligt henne som bekräftelse av karakterisering som tidigare skett med andra medel. Till exempel kan ett dystert landskap förstärka läsarens intryck av egenskapen pessimistisk hos en karaktär. Margolin (1990: 852) innefattar däremot analogier i de indirekta karaktärsindikatorerna. I min studie behandlas analogier som en tredje typ av karakterisering, eftersom de, oberoende av om man ser dem som egentliga karaktärsindikatorer eller inte, har en stor betydelse för karakteriseringen.

Direkt definition innebär direkt omnämnande av egenskaper med adjektiv, abstrakta substantiv eller andra ord (Rimmon-Kenan 1990: 59). Enligt Rimmon-Kenan (a.a.: 60) är en förutsättning för att det ska vara fråga om direkt definition att omnämmandet görs av den mest auktoritära rösten i texten, d.v.s. vanligen berättaren. När egenskaper direkt nämns av karaktärer i berättelsen, är detta mindre pålitligt och kan, förutom karaktären som beskrivs, också karakterisera karaktären som beskriver en annan karaktär (ibid.). Rimmon-Kenan (ibid.) konstaterar också att direkt definition vanligen ger ett rationellt, auktoritärt och statiskt intryck. Nuförtiden anses den explicititet som direkt karakterisering leder till vara en nackdel snarare än en fördel för texten, menar Rimmon-Kenan (a.a.: 61). Enligt

Margolin (1986: 224–225) finns det sex olika typer av direkt karakterisering (direkt definition):

1. talaren karakteriserar sig själv för sig själv (självbild)
2. talaren karakteriserar sig själv för en mottagare (projicerad självbild)
3. talaren karakteriserar mottagaren för sig själv (bild av annan person)
4. talaren karakteriserar mottagaren för mottagare (direkt bedömning eller porträtt)
5. talaren karakteriserar en icke-närvarande karaktär för sig själv (bild av annan person)
6. talaren karakteriserar en icke-närvarande karaktär för mottagare (t.ex. brev).

Tiitinen (2010: 53), som har analyserat karakteriseringen i *Emily*-trilogin, konstaterar att de former av direkt definition som Montgomery mest använder är bild av annan person (typ 3) och direkt bedömning (typ 4). Den direkta definitionen sker främst i Emilys dagboksanteckningar och i karaktärernas repliker (a.a.: 53–54). De utelämnningar som gäller karakterisering genom direkt definition tycks dock främst gälla den sjätte typen, vilket är väntat eftersom främst karakterisering i negativa ordalag kan anses kräva purifikation. Ett exempel på utelämnad direkt definition finns i exempel (3) i avsnitt 5.1 ovan, där Emilys pappa beskriver hushållerskan Ellen genom att säga att ”she has the brain of a hen and the sensibility of a cow” (*Emily of New Moon*: 12). I utelämningen i exempel (6) i avsnitt 5.1 ovan karakteriserar Emily släkten Priest som ”a good deal like other people” och Jim Priest som ”impident” (felstavning av *imprudent*) (*Emily of New Moon*: 251). Båda exemplen representerar den sjätte typen av direkt definition.

Indirekt presentation innebär att egenskaper visas och exemplifieras så att läsaren själv kan komma underfund med vad som antyds (Rimmon-Kenan 1990: 61). Lothe (2000: 82) beskriver indirekt presentation som att åskådliggöra, dramatisera och klarlägga karaktärens egenskaper. Han (ibid.) anser att indirekt presentation är ett viktigare karakteriseringsmedel än direkt definition. Tiitinen (2010: 55) konstaterar att också i *Emily*-trilogin är de indirekta karaktärsindikatorerna viktigare än de direkta. Således har utelämning av indirekt presentation mera betydelse för karakteriseringen än utelämning av indirekt definition, vilket är orsaken till att jag i analysen i avsnitten 6.2 och 6.3 mest behandlar indirekt

presentation och analogier. Rimmon-Kenan (1990: 61–66) och Lothe (2000: 82–84) presenterar följande indirekta karaktärsindikatorer:

1. handlingar
2. repliker
3. utseende
4. miljö.

Handlingarna som fungerar som indirekta karaktärsindikatorer kan, såsom Rimmon-Kenan (1990: 61) förklarar, vara antingen engångshandlingar eller vanehandlingar. De förra presenterar vanligen karaktärens dynamiska aspekt (ofta vid en vändpunkt i berättelsen) och de senare karaktärens oföränderliga, statiska aspekt. Båda handlingstyperna är lika viktiga och de kan även ha en symbolisk dimension. (Rimmon-Kenan 1990: 61–62.) Ett exempel på en central engångshandling i *Emily*-trilogin är när Emily bränner upp sitt romanmanuskript till följd av kritik från Dean, vilket är en vändpunkt i berättelsen och beskriver hennes osäkerhet och tillit till manliga kritiker. Med tanke på att utelämningar vanligen inte påverkar huvudhandlingen, utelämnas inte karaktärers centrala handlingar. Ett exempel på en vanehandling som karakteriserar Emily är hennes återkommande promenader i naturen, vilka har blivit föremål för utelämning (se avsnitt 6.3 nedan).

Både formen och innehållet i karaktärens repliker indikerar enligt Rimmon-Kenan (1990: 63) karaktärsegenskaper. Om sättet på vilket en karaktär talar avviker från berättarens språk, kan detta indikera t.ex. karaktärens härkomst, boningsort, klass-tillhörighet eller yrke. Förutom dessa sociala aspekter kan karaktärens språk också berätta om individuella egenskaper. (Rimmon-Kenan 1990: 64.) I *Emily*-trilogin är det främst innehållet i replikerna som fungerar som karaktärsindikator. Drängpojken Perry är den enda karaktären vars språk avviker från berättarens och de övriga karaktärernas språk. Detta sker genom användning av slanguttryck, vilket antyder lägre klasstillhörighet. I avsnitt 6.2 visar jag hur purifierande utelämningar som gäller repliker med sexuella anspelningar och opassande handlingar påverkar karakteriseringen av vissa vuxna karaktärer.

Rimmon-Kenan (1990: 65) konstaterar att utseende alltid har använts för att antyda en karaktärs egenskaper. Det finns två typer av utseendedrag: sådana som karaktären inte har

kontroll över (t.ex. längd eller ögonfärg) och sådana som karaktären har kontroll över (t.ex. frisyr och klädsel) (ibid.). Lothe (2000: 83) kopplar också beteendemönster som att karaktären vanligen stiger upp tidigt eller är sportig till denna indikatorkategori. Nikolajeva (2002: 270) betraktar dessutom också ålder som en viktig indirekt karaktärsindikator i barn- och ungdomslitteratur. Tiitinen (2010: 60–61) anser att utseende är en mycket typisk form av indirekt karakterisering hos Montgomery och visar att utseende används för att beskriva att Emily skiljer sig från de andra karaktärerna. Karakterisering genom utseende har inte blivit föremål för utelämning i någon nämnvärd utsträckning.

Den fysiska och sociala miljön som karaktären befinner sig i är också ofta karaktärsindikator (Rimmon-Kenan 1990: 66). Lothe (2000: 84) poängterar att det kan vara fråga om en mycket omfattande eller komplex miljö, såsom staden St. Petersburg i Dostojevskijs verk och Yorkshire-myrarna i systrarna Brontës verk. För både utseende och miljö gäller att det kan handla om både en närhetsrelation och ett orsakssamband såsom också Rimmon-Kenan (1990: 66) konstaterar. I *Emily*-trilogin är det typiskt att husen karakteriserar karaktärerna som bor i dem. Som Tiitinen (2010: 69) påpekar, reflekterar den gamla gården Månvik familjen Murrays ideologi, som går ut på respekt för traditioner. Nikolajeva (2002: 272) exemplifierar den indirekta karaktärsindikatorn miljö genom att konstatera att det är signifikant huruvida en karaktär främst vistas inomhus eller utomhus. Det förra indikerar att karaktären föredrar trygghet medan det senare indikerar äventyrlust (ibid.). I *Emily*-trilogin vistas Emily mycket ute i naturen, vilket indikerar att naturen är viktig för henne och att hon är mindre bunden till hemmet och hushållssysslor än flickor allmänt var under tidsperioden då trilogin utspelar sig och därmed mycket självständig.

Analogier skiljer sig enligt Rimmon-Kenan (1990: 67) från indirekt presentation genom att analogier är enbart textuella samband, medan indirekt presentation innebär ett implicit orsakssamband inom berättelsen. Analogier framhäver antingen likheter eller olikheter mellan det element analogin jämför karaktären med (a.a.: 68). Rimmon-Kenan (a.a.: 68–70) presenterar följande typer av analogier:

1. analoga namn
2. analoga landskap
3. analogi mellan karaktärer.

I analogier kan namn jämföras med karaktärsdrag visuellt (t.ex. bokstaven O associeras med feta karaktärer), akustiskt (t.ex. onomatopoesi), artikulatoriskt (svårt eller lätt att artikulera) och morfologiskt (morfem i namnet antyder något drag), liksom Rimmon-Kenan (1990: 68) exemplifierar. Dessutom finns det semantiska samband t.ex. i allegorier där namnet representerar karaktärens huvudegenskap, t.ex. Stolthet eller Lust (ibid.). Emilys mellannamn Byrd (d.v.s. bird 'fågel') och efternamn Starr (d.v.s. star 'stjärna') är sådana analogier. Enligt Waterston (2008: 123) syftar namnen på Emilys speciella kreativa begåvning. Denna analogi är inte utelämnad i översättningarna, men den är svår att uppfatta för läsare som inte behärskar engelska, då namnen inte översatts. Att analogin baserar sig på uttal snarare än skrift gör det svårare att göra kopplingen. Rimmon-Kenan (1990: 68–69) konstaterar att namnanalogier också kan representera en kontrast mellan namnet och karaktärens egenskaper, och då är effekten ironisk. Nikolajeva (2002: 269) påpekar dock att sådana effekter är sällsynta i barn- och ungdomslitteratur, eftersom satir sällan förekommer. Lothe (2000: 82) anser att analoga namn hör till den direkta karakteriseringen. Nikolajeva (2002: 268) däremot behandlar dem som indirekta karaktärsindikatorer. Här förekommer alltså betydande oenighet.

Analogier mellan landskap och karaktärsegenskaper är också baserade på antingen likhet eller kontrast (Rimmon-Kenan 1990: 69). Landskap kan förutom med karaktärsegenskaper också vara analoga med övergående sinnesstämningar, men Rimmon-Kenan (1990: 70) poängterar att det då inte är fråga om en egentlig karaktärsindikator. Men enligt min mening kan även tillfälliga sinnesstämningar berätta något om karaktären och påverkar därför läsarens uppfattning av karaktären. Inverkan av utelämningarna på landskapsanalogier som karakteriserar Emily behandlas i avsnitt 6.3 nedan.

Till sist behandlar Rimmon-Kenan (1990: 70) analogier mellan karaktärer, vilket innebär att när två karaktärer presenteras i liknande omständigheter, framhäver likheten eller kontrasten mellan deras beteende deras karaktärsdrag. I *Emily*-trilogin finns enligt Tiitinen (2010: 66–76) en analogi mellan karaktärerna Emily och moster Elisabet, vilket syns i att de ofta liknas vid varandra till utseendet (se t.ex. utelämningen i exempel (9) i avsnitt 5.1 ovan) och har bl.a. karaktärsdraget stolthet gemensamt. Denna analogi finns med i över-

sättningarna, för liknande analog karakterisering av Emily och Elisabet som i exempel (9) finns på många andra ställen i trilogin och för det mesta har den inte utelämnats.

Nedan behandlas de karaktärsindikatorer som har blivit föremål för flest betydande utelämnningar, d.v.s. indirekta karaktärsindikatorer i form av repliker och handlingar samt landskapsanalogier.

6.2 Inverkan av purifierande utelämnningar på den indirekta karakteriseringen av vuxna karaktärer

I detta avsnitt behandlar jag inverkan av de purifierande utelämnningarna (se avsnitt 5.1 ovan) på den indirekta karakteriseringen av vuxna i *Emily*-trilogin och särskilt i den första boken *Emily of New Moon* (1923, sv. 1955–1956; fi. 1928, reviderad 1961). De underkategorier som är mest relevanta är *felande vuxna* och *sexualitet*. Som jag har konstaterat i avsnitt 5.1, gäller utelämnningarna de vuxna som är auktoriteter i Emilys uppfostran. Trots att en del utelämnningar gäller Emilys huvuduppfostrare, mostrarna Elisabet och Rut, som hon bor hos under trilogin, påverkas karakteriseringen av dessa karaktärer mindre. Detta beror på att karakteriseringen av dem är mycket omfattande, eftersom de förekommer i stora delar av trilogin och har betydande roller. Således blir andelen utelämnad karakterisering av dem liten. Till exempel i utelämnningen i exempel (4) i avsnitt 5.1 ovan karakteriseras moster Elisabet indirekt genom handlingar: hon blir förskräckt på grund av att Emily har dragit upp persiennerna, kallar henne ”en liten satunge” och ger henne den arga Murray-blicken. Detta får moster Elisabet att verka oskäligt sträng, men detta intryck försvinner inte från boken i sin helhet i och med utelämnningen, eftersom moster Elisabet uppvisar liknande beteende på andra ställen i boken. Bland annat en episod där moster Elisabet låser in Emily i ett rum som straff för att hon gått in till byn utan skor har inte utelämnats i översättningarna.

En orsak till varför flera utelämnningar inte gäller moster Elisabet är att hon med undantag för sin överdrivna stränghet betar sig som en exemplarisk uppfostrare. Dessutom utvecklas moster Elisabet under trilogin till att bli mera medgörlig och förstående gentemot Emily.

Elisabet lär sig också att älska Emily. Således kullkastas Emilys negativa indirekta karakterisering av moster Elisabet i exempel (5) i avsnitt 5.1 ovan, där Emily säger att Elisabet inte älskar henne.

Två vuxenkaraktärer vars karakterisering påverkas av utelämningarna är däremot gammelmoster Nancy and Dean Priest. En relativt stor andel av karakteriseringen av dem har utelämnats särskilt i den svenska översättningen av den första boken i trilogin. Orsaken till detta är att dessa karaktärer företräder sådana egenskaper som har blivit föremål för purifikation i översättningarna. Det är fråga om dels vuxna som uppför sig opassande som uppfostrare och visar dåligt exempel, dels om vuxna som associeras med sexualitet.

Karakteriseringen av gammelmoster Nancy uppvisar utelämningar av båda dessa drag. Gammelmoster Nancy förekommer främst i den första boken i trilogin där största delen av karakteriseringen av henne sker i de två kapitel som Emily tillbringar hos Nancy på Vindnäs. Exempel (6) i avsnitt 5.1 ovan, som gäller utelämning i den svenska översättningen av *Emily of New Moon*, är det mest omfattande exemplet på utelämnande av indirekta karaktärsindikatorer som gäller moster Nancys opassande handlingar: hon spelar kort i stället för att gå i kyrkan, driver med sina släktingar och äger barnförbjudna böcker. Allt detta karakteriserar Nancy som en okonventionell och djärv person och bildar en kontrast mot de andra uppfostrarna i trilogin (framför allt moster Elisabet). Man kan alltså säga att det är fråga om en kontrastanalogi mellan karaktärer. I och med utelämningarna blir kontrasten mindre i översättningen, men försvinner inte. Vidare innehåller exempel (6) ett replikutbyte mellan Nancy och hjälpredan Caroline. Detta replikutbyte karakteriserar dem och deras relation till varandra indirekt. I källtexten karakteriseras deras relation som en hat-kärleksrelation genom Nancys nedsättande repliker och omnämmanden av deras gräl (se exempel (6) i avsnitt 5.1 ovan). Den svenska översättningen har nästan helt utelämnat denna litet elaka och definitivt okonventionella dimension av Nancy. Dessa utelämningar, som berör Nancys opassande handlingar, gäller däremot inte den finska översättningen.

Utelämningen av sådan karakterisering av Nancy som kan associeras med sexualitet gäller däremot båda översättningarna av *Emily of New Moon*. Redan i det första omnämmandet i källtexten, vilket utelämnats i båda översättningarna (se exempel (21) i avsnitt 5.1 ovan), associeras Nancy med sexualitet genom att hon nämns i samband med sin utsaga

om romantik i äktenskapet. Utsagan är en indirekt karaktärsindikator. Också senare när moster Nancy kommer på tal är detta i relation till hennes sexualitet. I exempel (67) nedan karakteriseras Nancy indirekt genom en dikt som hon fått av en älskare och direkt genom att hennes skönhet påtalas av Emily och morbror Oliver. Också hela detta omnämnande av moster Nancy har utelämnats i båda översättningarna.

(67) ”After that the dinner was nice. And when they got as far as the pudding they all began to talk and it was splendid to listen to. They told stories and jokes about the Murrays. **Even Uncle Wallace laughed and Aunt Ruth told some things about Great-Aunt Nancy. They were sarcastic but they were interesting. Aunt Elizabeth opened Grandfather Murray’s desk and took out an old poem that had been written to Aunt Nancy by a lover when she was young and Uncle Oliver read it. Great-Aunt Nancy must have been very beautiful. I wonder if anyone will ever write a poem to me. If I could have a bang somebody might. I said, ‘Was Great-Aunt Nancy really as pretty as that?’ and Uncle Oliver said, ‘They say she was seventy years ago’ and Uncle Wallace said, ‘She hangs on well—she’ll see the century mark yet,’ and Uncle Oliver said, ‘Oh, she’s got so in the habit of living she’ll never die.’** [...]” (*Emily of New Moon*: 216)

SV: Sedan blev middagen riktigt trevlig. Och när de kom så långt som till puddingen började de prata allihop och det var underbart att sitta och lyssna. De berättade historier och skämt om Murrayarna. (*Emily*: 216)

FI: Sen jälkeen päivällisillä oli oikein hauskaa. Ja kun päästiin vanukkaaseen, rupesivat kaikki puhumaan ja sitä oli mainio kuulla. He juttelivat Murrayn suvusta juttuja ja kaskuja. Wallace-enokin nauroi. (*Pieni runotyttö*: 197)

Irene Gammel (2002: 123) understryker kopplingen mellan gammelmyster Nancy och hennes Vindnäs och sexualitet och konstaterar att ”[Nancy and Caroline] have special sexual knowledge and promptly initiate the young heroine into the world of womanhood with their tales of sex, seduction and adultery” (ibid.). Här syftar Gammel bl.a. på utdraget i exempel (22) (se avsnitt 5.1 ovan) där Nancy diskuterar beundrare med Emily och sexualiserar hennes kropp genom att tala om vilka effekter Emilys vrister och ögon har på män. Detta har utelämnats i båda översättningarna. Nancys beskrivning av Emilys kropp karakteriserar indirekt Nancy själv genom att än en gång antyda hennes särskilda intresse för erotik och män. I båda översättningarna är alltså dimensionen av Nancy som kopplar henne till sexualitet mycket reducerad. Här har jag presenterat de mest betydande utelämningsarna som gäller detta, men det finns ungefär dubbelt flera i texten. Den enda diskussionen som tangerar sexualitet som inte har blivit föremål för utelämningsarna är Nancys berättelse om Emilys vän Ilse's mammas påstådda otrogenhet. Orsakerna till att detta inte

har utelämnats är för det första att berättelsen är mycket central för handlingen och för det andra att det senare visar sig att det inte alls var fråga om otrogenhet.

Den mest sexuellt laddade karaktären i trilogin är Dean Priest, den äldre släktingen i 40-årsåldern som förälskar sig i den 13-åriga Emily redan i den första boken. Kopplingen mellan Nancy och Dean är stark, eftersom Dean är Nancys avlidne makes brorsson och Emily och Dean träffas under Emilys besök på Vindnäs. Purifierande utelämningar som påverkar karakteriseringen av Dean förekommer främst i de svenska översättningarna av de två första böckerna. Utelämningarna gäller den indirekta karakteriseringen av Dean som en man med sexuella begär gentemot Emily. Detta syns redan i utelämningarna i den första direkta karakteriseringen av Deans utseende i exempel (68) nedan.

(68) [Emily] looked [Dean] over carefully and saw that he had delicate, pale features and tawny-brown hair. His lips were thin and sensitive, with a whimsical curve. **She liked his mouth. Had she been older she would have known why—because it connoted strength and tenderness and humour.**

In spite of his twisted shoulder there was about him a certain aloof dignity of presence which was characteristic of many of the Priests and which was often mistaken for pride. **The green Priest eyes, that were peering and uncanny in Caroline's face and impudent in Jim Priest's, were remarkably dreamy and attractive in his.**

"Well, do you think me handsome?" he said, sitting down on another stone and smiling at her. *His voice was beautiful—musical and caressing.* (*Emily of New Moon*: 265–266)

SV: [Emily] granskade [Dean] ingående och såg, att han hade ett finskuret, blekt ansikte och ljusbrunt hår. Hans läppar var smala och känsliga. Trots den sneda skuldran förde han sig med en viss reserverad värdighet, som var karakteristisk för många av Priestarna och som ofta missuppfattades som högmod.

– Nå, tycker du, att jag är stilig? sade han och satte sig på en sten mitt emot och log mot henne. Hans röst var vacker: mjuk och musikalisk. (*Emily och hennes vänner*: 51)

Deans mun beskrivs som stark och mjuk och hans gröna ögon som drömmande och attraktiva. Denna erotiskt laddade karakterisering har utelämnats. Omnämmandet av hans läppar har dock behållits, men hans röst beskrivs som mjuk i stället för det mera erotiskt laddade *caressing* 'smeksam' som i källtexten. Beskrivningen av rösten har för övrigt utelämnats helt i den finska översättningen som inte utelämnat något annat i exemplet.

Deans avsikter gentemot Emily blir allt tydligare ju längre trilogin framskrider och ju äldre Emily blir. I källtexten är hans avsikter relativt tydliga redan i den första boken, men i den svenska översättningen av denna bok har de indirekta karaktärsindikatorer som tydligast indikerar detta utelämnats. Åhmansson (1992: 141) anser att Emilys och Deans

förhållande är sexuellt färgat redan från deras första möte. Enligt Åhmansson (ibid.) uttrycks detta bl.a. i att Dean frågar Emily om hon tycker att han är stilig (i exempel (68) ovan) samt i att han säger att Emilys liv tillhör honom efter att han räddat henne från att falla ner för ett stup. Dessa indirekta karaktärsindikatorer i form av repliker finns kvar i översättningen. Sådana repliker där Dean direkt nämner kärlek (se exempel (23) ovan i avsnitt 5.1) eller kyssar (se exemplen (69) nedan och (25) ovan i avsnitt 5.1) har däremot utelämnats. Åhmansson (a.a.: 142) beklagar särskilt utelämningen i exempel (23) som enligt henne är ett exempel på den dubbeltydiga ironi som är typisk för Deans repliker. Liknande dubbeltydighet i dialogen mellan Emily och Dean finns bevarad på andra ställen i den svenska översättningen av *Emily of New Moon*, men detta är det enda stället där Dean direkt nämner kärlek. Deans avsikter blir mycket uppenbara i utelämningen i exempel (23) då han säger att han ska lära Emily ”kärleksprat” när hon blir äldre och att hon inte får skaffa sig en annan lärare.

I exempel (69) utelämnas omnämmandet av kyssar helt i den svenska översättningen av *Emily of New Moon*, medan utdraget i källtexten är ytterligare ett konkret exempel på vad Dean tänker sig ska ske mellan honom och Emily i framtiden. Här har också den finska översättningen mildrat Deans antydningar.

- (69) **”If you like I’ll kiss you good-bye,” [Emily] said chokily.**
Emily did not like kissing people. She did not really want to kiss Dean but she liked him so much she thought she ought to extend all the courtesies to him.
 Dean looked down smiling into her face, so young, so pure, so softly curved.
”No, I don’t want you to kiss me—yet. And our first kiss mustn’t have the flavour of good-bye. It would be a bad omen. Star o’ Morning, I’m sorry you’re going. But I’ll see you again before long. My oldest sister lives in Blair Water, you know, **and I feel a sudden access of brotherly affection towards her.** I seem to see myself visiting her very often henceforth. In the meantime remember you have promised to write me every week. And I’ll write you.” (*Emily of New Moon*: 278)
- SV: Dean såg småleende ner i hennes ansikte, så ungt, så rent, så mjukt i linjerna.
 – Det är tråkigt att du reser, Emily, men vi träffas snart igen. Min äldsta syster bor i Blair Water, förstår du, och jag kommer nog att hälsa på henne ofta hädanefter. Under tiden får du inte glömma, att du har lovat att skriva till mig varje vecka. Och jag ska skriva till dig. (*Emily och hennes vänner*: 60)
- FI: – Saat suudella minua jäähyväisiksi, jos tahdot, hän sanoi värisevällä äänellä.
 Dean katsoi alas hänen hymyileviin kasvoihinsa, jotka olivat nuoret, puhtaat ja pehmeäkaarteiset.
 – Ei sinun tarvitse suudella minua – vielä. Tähti, minä olen suruissani kun lähdet. Mutta tapaa sinut pian uudestaan. Vanhin sisareni asuu Blair Waterissa, ja minusta tuntuu, että käyn vatedes

sangen usein hänen luonaan. Mutta muista, että lupasit kirjoittaa joka viikko. Niin minäkin kirjoitan sinulle. (*Pieni runotyttö*: 250–251)

En indirekt karaktärsindikator i form av en erotiskt laddad handling som utelämnats i både den svenska och finska översättningen av *Emily of New Moon* är att Dean plockar upp Emilys blomma och sparar den mellan sidorna i Charlotte Brontës *Jane Eyre* (1847) i exempel (70):

(70) [Dean] stood at the cross-road and watched [Emily] out of sight.
"What a child!" he muttered. "I'll never forget her eyes as she lay there on the edge of death—the dauntless little soul—and I've never seen a creature who seemed so full of sheer joy in existence. She is Douglas Starr's child—he never called me Jarback."

He stooped and picked up the broken aster. Emily's heel had met it squarely and it was badly crushed. But he put it away that night between the leaves of an old volume of Jane Eyre, where he had marked a verse,

*All glorious rose upon my sight
That child of shower and gleam. (Emily of New Moon: 272)*

SV: [Dean] stod kvar vid vägskalet och tittade efter henne, tills [Emily] försvann ut sikte. (*Emily och hennes vänner*: 56)

FI: [Dean] seisoi tiehaarassa ja katseli, kunnes Emilia katosi näkyvistä.
– Mikä lapsi, hän mutisi. – En milloinkaan unohda hänen silmiään, kun hän makasi siinä kuoleman partaalla – pelkäämätöntä pikku sielua. Enkä ole koskaan nähnyt olentoa, joka olisi ollut niin tulvillaan pelkkää olemisen iloa. Hän on Douglas Starrin tytär. Douglas ei koskaan sanonut minua Pönttöseläksi. (*Pieni runotyttö*: 246)

Detta utdrag behandlas av Åhmansson (1992) och Epperly (1993). I exemplet citeras *Jane Eyre*, varför jag har kategoriserat utelämningen under *kulturbundna element*. Intertextualiteten är dock sexuellt laddad, även om det är osannolikt att ett barn förstår detta, eftersom det förutsätter en god kännedom om Brontës bok. Epperly (1993: 155) anser att *Jane Eyre* är den mest betydande intertextualiteten i *Emily*-trilogin. Hon (a.a.: 163) ser Emilys och Deans kärlekshistoria som en parallell till *Jane Eyres* och Edward Rochesters och citatet i exempel (70) som ett bevis på Deans identifikation med Rochester. På ytan verkar citatet mycket oskyldigt, men det är i själva verket en strof ur en sång om passion och kärlek som Rochester sjunger för Jane och där en man har röjt undan alla hinder för att vinna sin älskade (ibid.). Åhmansson (1992: 146), som förövrigt beklagar utelämningen i den svenska översättningen, anser att *Jane Eyre*-citatet klargör Deans avsikter gentemot

Emily redan vid deras första möte. Sådana tolkningar ger utelämningen ytterligare erotisk laddning. Även om man inte känner till implikationerna av citatet, antyds mannens känslor för flickan dock genom själva handlingen att mannen sparar flickans blomma.

I den andra boken i trilogin är det redan svårare att visa på en betydande inverkan av utelämningarna på karakteriseringen av Dean, eftersom antydningarna där blir flera och tydligare, och andelen utelämnade indirekta karaktärsindikatorer i form av repliker och handlingar är mindre. Exempelen (24) och (25) från *Emily Climbs*, som behandlas i avsnitt 5.1 ovan, innehåller dock utelämningar av Deans repliker och tankar som tydlig antyder hans begär. Exempel (24), där Dean uppger att Emily är hans "hjärtats önskan", är dock ytterligare ett exempel på en dubbeltydig dialog där Emily inte förstår vad Dean egentligen menar.

Som jag redan har konstaterat, har de få utelämningarna som finns i den tredje boken endast minimal inverkan på karakteriseringen. Men valet att inte alls översätta den tredje boken till svenska på 1950-talet, vilket Åhmansson (1993: 189) kallar "ett intressant faktum", hade däremot en betydande inverkan på karakteriseringen av Dean i den *Emily*-trilogi som då fanns tillgänglig för svenska läsare. Om man helt utelämnar den tredje boken enbart antyds Dean avsikter. I den tredje boken är det däremot inte längre fråga om antydningar, för Deans handlingar blir betydligt djärvare och ett förhållande uppstår mellan honom och Emily i form av en förlovning.

I detta avsnitt har jag alltså beskrivit hur de purifierande utelämningarna inverkar på den indirekta karakteriseringen av vuxna karaktärer i *Emily of New Moon*. I både den svenska och den finska översättningen finns vissa utelämningar som gäller karakteriseringen av Emilys huvuduppfostrare moster Elisabet, men dessa påverkar inte karakteriseringen nämnvärt, eftersom karakteriseringen som inte utelämnats är så omfattande. I den svenska översättningen har den indirekta karakteriseringen av gammelmyster Nancy påverkats genom utelämning av hennes opassande handlingar och av hennes repliker med association till sexualitet. För den finska översättningens del gäller påverkan bara associationen till sexualitet. Karakteriseringen av Dean Priest påverkas av utelämningarna av indirekt karakterisering genom erotiskt laddade handlingar och repliker, och en betydande påverkan finns främst i den svenska översättningen.

6.3 Inverkan av utelämnade landskapsanalogier på karakteriseringen av Emily

I detta avsnitt behandlar jag inverkan av utelämningarna i underkategorierna *beskrivning* och *Emilys själslandskap* (se avsnitt 5.2 ovan) på karakteriseringen av Emily genom landskapsanalogier. Jag diskuterar främst den svenska översättningen av *Emily Climbs* (1925, sv. 1956–1957; fi. 1948, reviderad 1961), den andra boken i trilogin, eftersom andelen utelämnade naturbeskrivningar är störst i denna översättning (se avsnitt 5.2). I *Emily*-trilogin är analogin mellan landskapen och karaktären Emily djupare än vad Rimmon-Kenan (1990: 70; se avsnitt 6.1 ovan) beskriver. Enligt Rimmon-Kenans (ibid.) definition kan man säga att landskapet är analogt med Emilys kreativitet. Men kopplingen är djupare än så, eftersom landskapet inte bara karakteriserar Emily, utan är en del av henne. Således blir Emilys förhållande till naturen inte bara en karaktärsindikator, utan en central egenskap. Emilys förhållande till naturen är en så central del av trilogin att det skulle vara omöjligt att helt utelämna denna egenskap, men i det följande ska jag visa att betydelsen och djupet av egenskapen har minskats i den svenska översättningen av *Emily Climbs*.

Epperly (2007: 125) konstaterar att naturbeskrivningarna bidrar till tolkningen av Emilys känslor och inramar alla hennes viktiga upplevelser. Som jag beskriver i avsnitt 5.2, står dessa upplevelser i samband med Emilys kreativitet. Kannas (2010) framhåller att beskrivningarna av naturen och årstiderna framhäver Emilys sinnesstämningar. Vidare omtalar hon (ibid.) naturen som en oundgänglig del av Emilys personlighet. Emily tillhör naturen och naturen tillhör henne. Naturen är Emilys själslandskap vilket reflekteras i att det är svårt att avgöra om en utelämning tillhör underkategorin *beskrivning* eller *Emilys själslandskap* (se avsnitt 5.2 ovan).

Enligt Epperly (2007: 125) formas landskapen i *Emily*-trilogin såväl som hela berättelsen av anblickar, insikter och visioner (drömbilder). Hon (ibid.) lyfter fram att landskapen befolkas av Vindarnas drottning och sagoväsen och att landskapen och fantasierna som de ger upphov till genomsyras av något mystiskt. Epperly (a.a.: 126, 130) kallar Emily ”a

creative observer of the land” och anser att naturen speglar Emilys passion för avbildning av synintryck i text. Kreativiteten, som projiceras i naturen t.ex. i utelämningarna i exempel (40) och (72), karakteriserar indirekt både Emily och naturen. Naturens sagolikhet är både orsak till och verkan av Emilys kreativitet. Detta innebär att det både är fråga om att miljön fungerar som en indirekt karaktärsindikator genom ett orsak-verkansamband (landskapet är sagolikt eftersom Emily är kreativ) och som en analogi (landskapet speglar och ger upphov till Emilys kreativitet).

Som Kannas (2010) konstaterar, vistas Emily ofta i naturen och t.o.m. penetrerar den då hon upplever den på ett kroppsligt sätt. Ett typiskt exempel på detta är exempel (38) i avsnitt 5.2 ovan. Detta exempel är bara en av flera längre beskrivningar av Emilys vistelser i naturen som har utelämnats eller förkortats i den svenska översättningen av *Emily Climbs*. I exempel (38) ovan i avsnitt 5.2 har den svenska översättningen helt utelämnat det stycke som beskriver Emilys promenad i naturen i en upphetsad stämning och där det sägs rakt ut att Emily är ett med naturens skönhet. Kopplingen med naturen gestaltas som en vänskap. Utdraget i exempel (71) nedan, som helt utelämnats i den svenska översättningen, är ett exempel på detta:

(71) ”June 10, 19–

”I do all my studying now by the pool in the Land of Uprightness, among those wonderful, tall, slender trees. I’m a Druidess in the woods—I regard trees with something more than love-worship.

”And then, too, trees, unlike so many humans, always improve on acquaintance. No matter how much you like them at the start you are sure to like them much better further on, and best of all when you have known them for years and enjoyed intercourse with them in all seasons. I know a hundred dear things about these trees in the Land of Uprightness that I didn’t know when I came here two years ago.

”Trees have as much individuality as human beings. Not even two spruces are alike. There is always some kink or curve or bend of bough to single each one out from its fellows. Some trees love to grow sociably together, their branches twining, like Ilse and me with our arms about each other, whispering interminably of their secrets. Then there are more exclusive groups of four or five—clan-Murray trees; and there are hermits of trees who choose to stand apart in solitary state and who hold commune only with the winds of heaven. Yet these trees are often the best worth knowing. One feels it is more of a triumph to win their confidence than that of easier trees. To-night I suddenly saw a great, pulsating star resting on the very crest of the big fir that stands alone in the eastern corner and I had a sense of two majesties meeting that will abide with me for days and enchant everything—even classroom routine and dish-washing and Aunt Ruth’s Saturday cleaning. [...]”(*Emily Climbs*: 249–250)

I exemplet beskriver Emily sin kärlek för skogens träd och personifierar dem på samma sätt som hon personifierar vinden i bl.a. utelämningen i exempel (38). Enligt Kannas (ibid.) är Emilys förbindelse och vänskap med naturen hennes viktigaste egenskap näst efter kreativiteten och författarambitionerna.

I *Emily Climbs* sker de flesta av Emilys kreativa upplevelser i naturen i Pelarsalen (Land of Uprightness). I den svenska översättningen har alla längre avsnitt som beskriver Pelarsalen och Emilys upplevelser där utelämnats eller förkortats (se exemplen (36) och (38) ovan i avsnitt 5.2 och (71) i detta avsnitt). Endast beskrivningar som är ett stycke långa eller kortare har översatts i sin helhet. Detta innebär att Pelarsalens betydelse för karakteriseringen av Emily genom landskapsanalogi är avsevärt mindre i den svenska översättningen, eftersom Emilys upplevelser i den är kvantitativt färre och kvalitativt svagare än i källtexten. Beskrivningar som är längre och som fokuserar på Emilys upplevelser i och förhållande till naturen har större effekt än kortare beskrivningar. På grund av att de långa naturbeskrivningarna som består av intensiva upplevelser i naturen inte finns i översättningen, minskar naturens betydelse som en källa för kreativitet och som en kontrast till Emilys vardagliga skolliv. Exempel (36) är det längsta utelämnade beskrivande partiet. Det beskriver en av Emilys promenader i Pelarsalen. Hon kopplar aprilkvällen med både antika gudar och sagoväsen samtidigt som kvällens skönhet flödar genom henne som musik. Ännu starkare blir upplevelsen när mörkret faller och Emily upplever skogen som ”a place given over to Paganism” (*Emily Climbs*: 247). Allt detta är kopplat till kreativitet i och med att det resulterar i en dikt. Episoden karakteriserar Emilys förhållande till naturen på ett sätt som inte förekommer i översättningen: Emilys hänförelse är inte lika stark någonstans i översättningen, och dessutom har kopplingen till hedendom och panteism helt försvunnit ur översättningen och kopplingen till sagovärlden har minskats.

Det är dock inte bara Pelarsalen som har blivit föremål för utelämningar. Exempel (72) nedan beskriver en annan av Emilys mycket starka naturupplevelser som förkortats i den svenska översättningen av *Emily Climbs*:

- (72) Emily always looked back to that night spent under the stars as a sort of milestone. Everything in it and of it ministered to her. It filled her with its beauty, which she must later give to the world. *She wished that she could coin some magic word that might express it.*

The round moon rose. **Did an old witch in a high-crowned hat ride past it on a broomstick? No, it was only a bat and the little tip of a hemlock-tree by the fence. She made a poem on it at once, the lines singing themselves through her consciousness without effort. With one side of her nature she liked writing prose best—with the other she liked writing poetry. This side was uppermost to-night and her very thoughts ran into rhyme.** A great, pulsating star hung low in the sky over Indian Head. Emily gazed on it and recalled Teddy's old fancy of his previous existence in a star. **The idea seized on her imagination and she spun a dream-life, lived in some happy planet circling round that mighty, far-off sun. Then came the northern lights—drifts of pale fire over the sky—spears of light, as of empyrean armies—pale, elusive hosts retreating and advancing. Emily lay and watched them in rapture. Her soul was washed pure in that great bath of splendour. She was a high priestess of loveliness assisting at the divine rites of her worship—and she knew her goddess smiled.**

She was glad Ilse was asleep. Any human companionship, even the dearest and most perfect, would have been alien to her then. She was sufficient unto herself, needing not love nor comradeship nor any human emotion to round out her felicity. **Such moments come rarely in any life, but when they do come they are inexpressibly wonderful—as if the finite were for a second infinity—as if humanity were for a space uplifted into divinity—as if all ugliness had vanished, leaving only flawless beauty. Oh—beauty—Emily shivered with the pure ecstasy of it. She loved it—it filled her being to-night as never before. She was afraid to move or breathe lest she break the current of beauty that was flowing through her. Life seemed like a wonderful instrument on which to play supernal harmonies.**

"Oh, God, make me worthy of it—oh, make me worthy of it," she prayed. Could she ever be worthy of such a message—could she dare try to carry some of the loveliness of that "dialogue divine" back to the everyday world of sordid market-place and clamorous street? She must give it—she could not keep it to herself. Would the world listen—understand—feel? Only if she were faithful to the trust and gave out that which was committed to her, careless of blame or praise. High priestess of beauty—yes, she would serve at no other shrine!

She fell asleep in this rapt mood—dreamed that she was Sappho springing from the Leucadian rock—woke to find herself at the bottom of the haystack with Ilse's startled face peering down at her. Fortunately so much of the stack had slipped down with her that she was able to say cautiously,

"I think I'm all in one piece still." (*Emily Climbs*: 176–178)

SV: Emily såg alltid tillbaka på den natten under stjärnorna som på en sorts milstolpe. Den fyllde henne med sin skönhet, som hon måste försöka återge längre fram. Hon önskade att hon kunnat finna något magiskt ord, som gav uttryck åt den.

Den runda månen gick upp. En stor, skälvande stjärna hängde lågt ner på himlen ovanför Indian Head. Emily stirrade på den och erinrade sig Teddys gamla fantasier om att han levat på en stjärna i en föregående tillvaro.

Hon var glad att Ilse sov. Varje mänskligt sällskap skulle ha varit främmande för henne just då. Hon var sig själv nog, behövde varken kärlek eller kamratskap eller någon mänsklig känsla för att hennes lycka skulle vara fullkomlig. I denna hänfödda sinnesstämning somnade hon och drömde att hon var Sappho, som tog språnget från en Leukadiska klippan, vaknade vid foten av höstacken och såg Ilse förskräckt titta ner. Lyckligtvis hade så mycket hö följt med ner, att hon försiktigt kunde säga:

– Jag tror, att jag är fullkomligt hel fortfarande. (*Emily på egna vägar*: 83)

Detta exempel visar hur de förkortade naturbeskrivningarna har förändrats. I den svenska översättningen är det inte lika lätt att förstå varför denna natt under stjärnhimmeln är en milstolpe som det är i källtexten. I översättningen beskrivs själva upplevelsen nästan inte alls och Emilys fantasier, som både är en produkt av och en orsak till hennes hänförelse, har

strukits. Endast Teddys fantasier nämns, vilket undertrycker Emilys egen kreativa förmåga och antyder eventuellt att Emilys hänförelse skulle ha något att göra med förälskelsen i Teddy. Jämfört med källtextens extas kan upplevelsen i översättningen knappt ens kallas hänförelse. Exempel (72) är dessutom ytterligare ett exempel på att Emilys förhållande till naturen beskrivs som kroppsligt: skönheten fyller hennes innersta väsen och flödar genom henne som elektrisk ström. Denna påtagliga kroppslighet finns ingenstans i översättningen.

Gammel (2002: 121) kopplar kroppsligheten av Emilys relation till naturen till sexualitet. Hon (ibid.) beskriver glimten som en sensuell upplevelse som är både hednisk och kroppslig. Gammel (ibid.) anser t.o.m. att Montgomery i sina dagböcker beskriver glimten, som Montgomery också själv upplevde, så att den liknar kvinnlig orgasm. För beskrivningarna i *Emily*-trilogin är en sådan tolkning dock långsökt. Andra fenomen i *Emily*-trilogin som Gammel (a.a.: 121–122) förknippar med kvinnlig tillfredsställelse är skrivandet som beskrivs med erotiskt laddade adverb som *andlöst*, *febrilt* och *intensivt* samt vinden som personifieras i Vindarnas drottning. Gammel (a.a.: 119) anser att erotiska fantasier projiceras i naturen genom Vindarnas drottning, som hon ser som en sammansättning av Emilys idealiserade döda mamma, mytologiska naturgudinnor och en kvinnlig Eros-figur. I den svenska översättningen av *Emily Climbs* är Gammels tolkning av Emilys relation till naturen som erotisk mycket långsökt om inte omöjlig. Således leder också utelämningen av naturbeskrivningar till purifikation som gäller sexualitet och till att karakterisering som står i samband med sexualitet försvinner.

Eftersom kopplingen mellan Emily och naturen är så stark, påverkar utelämningen av naturbeskrivningar och upplevelser i naturen karakteriseringen av Emily. Den främsta effekten är att mindre vikt fästs vid denna koppling i och med att Emilys starkaste upplevelser i naturen har utelämnats i den svenska översättningen av *Emily Climbs*. Indikatorer av kroppsligheten av Emilys förhållande till naturen har också utelämnats, och därmed också kopplingen till sexualitet. Även den panteistiska och hedniska dimensionen har gått delvis förlorad i översättningen. Således blir Emilys förhållande till naturen i den svenska översättningen av *Emily Climbs* mera konventionellt och mindre kopplat till starka upplevelser och kreativitet. Översättningens Emily saknar en ”lawless strain hidden deep in [her] nature” (*Emily Climbs*: 151) som beskrivs i utelämningen i exempel (40). Det är dock

viktigt att beakta att analysen i detta avsnitt gäller specifikt den svenska översättningen av *Emily Climbs* men liknande drag förekommer också i den svenska översättningen av *Emily of New Moon* som innehåller liknande utelämningar. Även utelämningarna i de finska översättningarna har liknande inverkan, men effekten är avsevärt svagare då andelen utelämnade naturbeskrivningar är mindre.

7 Slutsatser

Översättning av barn- och ungdomslitteratur och därmed också av **flickböcker** styrs förutom av allmänna normer för skönlitterär översättning också av **didaktiska** och **pedagogiska normer**. Både de didaktiska och pedagogiska normerna leder till **adaption** eftersom de kräver förändringar i relation till källtexten. De didaktiska normerna styr vad som anses passande för barn och unga att läsa vid översättningstidpunkten och syftar till att främja intellektuell och emotionell utveckling. De pedagogiska normerna gäller anpassning till vad barn och unga antas kunna förstå, d.v.s. deras kunskapsnivå. (Shavit 1986: 113; Desmidt 2006: 86; se avsnitt 2.2 ovan.) De skilda normerna inom översättning av barn- och ungdomslitteratur beror alltså på hänsyn till läsaren. Dessa normer kan dock också kopplas till barn- och ungdomslitteraturens och särskilt flickbokens perifera position inom det **litterära polysystemet** där alla litterära genrer tävlar om en central position (Shuttleworth 2001: 177; se avsnitt 2.2, not 7). Bland annat Theander (2006: 10–11; se avsnitt 2.1 ovan) konstaterar att flickboken har haft låg status. Ju mera perifer en genre är inom det litterära polysystemet, i desto högre grad tillåts adaption som står i konflikt med ekvivalensnormerna som prioriteras i centrala genrer (Shavit 1986: 112; se avsnitt 2.2 ovan).

Det är främst de didaktiska normerna, men i någon mån också de pedagogiska normerna, som har lett till användning av den adapterande översättningsstrategin **utelämning** i mitt material, som består av de svenska och finska översättningarna av L.M. Montgomerys *Emily*-trilogi: *Emily of New Moon* (1923), sv. *Emily* (1955) och *Emily och hennes vänner* (1956), fi. *Pieni runotyttö* (1928, reviderad 1961), *Emily Climbs* (1925), sv. *Emily och*

hennes vänner (1956) och *Emily på egna vägar* (1957), fi. *Runotyttö maineen polulla* (1948, reviderad 1961), och *Emily's Quest* (1927), sv. *Emily gör sitt val* (1985), fi. *Runotyttö etsii tähteään* (1949, reviderad 1961). I mitt material förekommer utelämning i hög grad. Utelämningen är dock mera omfattande i den svenska än i den finska översättningen av *Emily*-trilogin (se figur 1 i kap. 5 ovan).

Metoden i min undersökning har varit kategorisering av utelämningarna i materialet enligt en kategoriseringsmodell som jag har härlett ur Dimitrius (2004) och Davis (2007) kategorier för orsaker till utelämning (se avsnitt 4.3 ovan). Kategorisering av utelämningarna har varit en god metod för undersökning av orsaker till utelämningar i materialet, eftersom det ger en överblick över det stora materialet och visar på tendenser. Dimitrius och Davis kategorier är fruktbara för analys av utelämningar. Som kap. 5 har visat, har de kunnat appliceras även på mitt material. Min kategoriseringsmodell omfattar dock inte alla Dimitrius och Davis kategorier eftersom deras kategorier gäller översättning i allmänhet och inte enbart skönlitterär översättning, vilket leder till att alla deras kategorier inte är relevanta för mitt material. Dessutom har jag lagt till kategorierna *tidigare utelämning* och *övrigt*, vilket har visat sig vara ändamålsenligt. Utelämningarna i materialet har alltså indelats i följande kategorier:

1. *purifikation*
2. *inget direkt bidrag till handlingen*
3. *kulturbundna element*
4. *lingvistiska orsaker*
5. *tidigare utelämning*
6. *övrigt*.

Purifikation är den i materialet mest förekommande kategorin och utelämningar av denna kategori förekommer framför allt i översättningarna av de två första böckerna i trilogin (se tabell 3 i kap. 5 ovan). Gällande kategorin *purifikation*, som beror på de didaktiska normerna, har alltså min hypotes om att detta skulle vara en av de dominerande orsakerna till utelämning fått stöd. Däremot hade jag inte antagit att *inget direkt bidrag till handlingen* skulle vara den andra dominerande kategorin. Denna kategori liksom kategorin *purifikation* är vanligast i de två första böckerna i trilogin (se tabell 3). Utelämningarna i denna kategori

beror direkt varken på de didaktiska eller på de pedagogiska normerna, utan specifikt på viljan att förkorta texterna. Utelämningar i kategorin *kulturbundna element*, som beror på den pedagogiska normen, förekommer däremot i betydligt mindre grad än vad jag hade antagit och relativt jämnt i alla böckerna i trilogin (se tabell 3). Detta betyder att översättningarna generellt sett följer didaktiska normer i högre grad än pedagogiska normer vad gäller användning av översättningsstrategin utelämning. Den didaktiska tendensen är speciellt stark i de svenska översättningarna, där de purifierande utelämningarna är flera. I de översättningar där det totala antalet utelämningar är färre (den svenska översättningen av den sista boken och de finska översättningarna av de två sista böckerna) är kategorin *övrigt* relativt sett stor (se tabell 3). Utelämningarna i den här kategorin är dock i genomsnitt mycket kortare än i de andra kategorierna. I kategorin *övrigt* består utelämningarna vanligen av en sats, medan utelämningarna i de andra kategorierna typiskt omfattar flera satser eller hela stycken.

Undersökningen har visat att utelämningarna är flera i den svenska översättningen av *Emily*-trilogin än i den finska. Den sista boken, *Emily's Quest*, som översattes till svenska först år 1985, utgör dock ett undantag. I denna översättning är utelämningarna avsevärt färre än i de andra svenska översättningarna och varken *purifikation* eller *inget direkt bidrag till handlingen* är dominerande orsakskategorier (se tabell 3). Detta tyder på att översättningen har följt andra normer än dem som följdes i de andra översättningarna, som gjordes i mitten av 1900-talet.

Det lägre antalet purifierande utelämningar i översättningarna av de senare böckerna innebär att översättarna har följt den didaktiska normen i mindre utsträckning än i översättningarna av den första boken och knappast alls i den svenska översättningen av den sista boken. Detta kan förklaras med att översättarna och förlagen⁴¹ har tänkt sig en äldre målgrupp för de senare böckerna där huvudkaraktären Emily är äldre. Den frekventa förekomsten av purifierande utelämningar i de svenska översättningarna av de två första böckerna och den finska översättningen av den första boken stöder Warnqvists (2011: 214; se avsnitt 3.2) antagande att förlagen har tänkt sig en yngre målgrupp för dessa böcker än

⁴¹ Jag vill påpeka att det alltså inte nödvändigtvis är översättarna som har stått för utelämningarna, utan det kan ha varit förlaget som har beslutat hur mycket och vad som ska utelämnas.

författaren hade tänkt sig för källtexterna. Också behovet att förkorta böckerna, vilket tydligt funnits särskilt för de svenska böckerna, tyder på detta.

Undersökningen har också visat att antalet utelämningsar och den procentuella andelen⁴² utelämnad text inte alltid står i proportion till varandra. Antalet utelämningsar minskar bok för bok ju längre fram i trilogin man kommer i både den svenska och finska översättningen. Den procentuella andelen utelämnad text är däremot ungefär fem gånger större i de svenska översättningarna av de två första böckerna än i den svenska översättningen av den tredje boken, medan den procentuella andelen utelämnad text i de finska översättningarna är ungefär dubbelt större i översättningen av den första boken än i översättningarna av den andra och tredje boken (se figur 1). Detta innebär att data för de olika analyskategorierna inte står i proportion till varandra vad gäller mängden utelämnad text, eftersom de baserar sig på antal utelämningsar och utelämningsarna är mycket olika långa. Detta är en svaghet med att presentera data för kategorierna enligt antal, men storleksförhållandena mellan kategorierna är ändå riktgivande.

Ett syfte med min undersökning har också varit att undersöka hur utelämningsarna påverkar karakteriseringen i *Emily*-trilogin. Detta har jag gjort genom analys av karaktärsindikatorer, vilket har visat sig vara en fruktbar metod. Jag har påvisat inverkan på karakteriseringen genom två exempelfall som har visat följande: De purifierande utelämningsarna påverkar den indirekta karakteriseringen av vuxna karaktärer (främst gammelmyster Nancy och Dean Priest) genom att karaktärsindikatorer i form av handlingar och repliker som visar på opassande beteende hos uppfostrare eller kopplar karaktären till sexualitet har utelämnats. Utelämningsarna av naturbeskrivningar påverkar däremot den landskapsanaloga karakteriseringen av Emily i och med att Emilys förhållande till naturen inte skildras som lika starkt och fysiskt samt kopplat till kreativitet som i originaltexterna. Analysen har också visat att inverkan på karakteriseringen är större då den utelämnade textmängden är mera omfattande. Karakteriseringen har alltså påverkats mest i de svenska

⁴² Jag har beräknat de procentuella andelarna av utelämnad text i respektive översättning genom att dela antalet ord i utelämningsarna i respektive bok med det totala antalet ord i respektive originaltext. Räkningen av ord har jag gjort med dator och den är baserad på Project Gutenbergs e-böcker *Emily of New Moon*, *Emily Climbs* respektive *Emily's Quest*, vilka torde motsvara Dell Laurel-Leaf- och Bantam-upplagorna som används i min undersökning.

översättningarna av de två första böckerna i trilogin, där den utelämnade textmängden är störst (se figur 1).

Inverkan av utelämningar på olika aspekter av tolkningen av litterära verk har inte undersökts tidigare, trots att detta är mycket centralt speciellt när det gäller utelämningar som är så omfattande som de som förekommer särskilt i den svenska översättningen av *Emily*-trilogin. Min avsikt är inte att fördöma användningen av översättningsstrategin utelämning, för liksom Davis (2007: 74; se avsnitt 4.2) konstaterar, ska utelämning inte automatiskt ses som någonting negativt, utan efter noggrant övervägande och motiveringar kan utelämning vara ett fullgott alternativ. Men med tanke på att den omfattande användningen av översättningsstrategin utelämning påverkar karakteriseringen, är det problematiskt att det i översättningarna inte nämns att det är fråga om bearbetade och förkortade versioner av originaltexterna. Detta är definitivt en brist som borde åtgärdas i eventuella nya upplagor. Kritiken som bl.a. Åhmansson (1992: 140; se avsnitt 1.2) har framfört mot de svenska översättningarna och Kannas (2010) mot de finska är befogad. Utelämningarnas omfattning och inverkan på karakteriseringen är ett starkt argument för att nya översättningar borde göras både i Sverige och i Finland. Dessutom har de didaktiska översättningsnormernas betydelse minskat i västvärlden idag (t.ex. Puurtinen 1995: 52, se avsnitt 2.2), vilket också den år 1985 utgivna svenska översättningen av *Emily's Quest*, som innehåller få sådana utelämningar, är ett bevis på. Faktumet att de didaktiska normerna har styrt de befintliga översättningarna visar att de inte följer de idag rådande normerna inom översättning av barn- och ungdomslitteratur. I synnerhet de purifierande utelämningarna skulle inte göras om böckerna översattes idag.

Min undersökning behandlar ett begränsat material och således kan inga generella definitiva slutsatser dras om användningen av översättningsstrategin utelämning i översättning av barn- och ungdomslitteratur under mitten av 1900-talet i Sverige och Finland enbart på basis av min undersökning. För att bekräfta resultaten behövs en systematisk studie med ett större undersökningsmaterial. Den enda andra undersökningen som systematiskt kategoriserat utelämningar i översättningar av barn- och ungdomslitteratur är Hiivalas (2005) pro gradu-avhandling, som uppvisar resultat som stämmer överens med mina resultat gällande förekomsten av de olika utelämningskategorierna. Exempel på

utelämningar i översättning av barn- och ungdomslitteratur har tidigare behandlats av bl.a. Skjønsberg (1982), Shavit (1986), Desmidt (2003; 2006) och O'Sullivan (2005), och deras observationer liknar delvis mina, såsom jag har visat i kap. 5. I dessa studier behandlas dock utelämning endast kort och i samband med annan adaptation.

Mitt undersökningsmaterial består av två olika ungefär samtida översättningar som jag antog vara oberoende av varandra. Som ovan beskrivits innehåller de svenska och finska översättningarna samma typer av utelämningar, vilket tyder på att samma normer har följts med undantag för den svenska översättningen av den tredje boken. Men under undersökningens gång har jag upptäckt att detta kanske inte är den enda orsaken till att utelämningarna ofta sammanfaller i båda översättningarna, utan att en bidragande orsak kan vara att de reviderade finska översättningarna av de två första böckerna i *Emily*-trilogin i någon mån är baserade på de svenska översättningarna (se resonemanget i slutet av avsnitt 5.4). Detta samband och revideringsprocessen borde undersökas utförligare.

Inom litteraturvetenskapen har flickboksforskningen vunnit terräng under de senaste årtiondena, men inom översättningsvetenskapen är flickboken ännu ett relativt outforskat område. Därför skulle en mera omfattande studie krävas om förekomsten av adaptation i översättningar av flickböcker. Analys av undersökningsmaterial från olika tidsperioder skulle t.ex. berätta hur översättningsnormerna har förändrats. Inte heller utelämningar har inom någon genre tidigare studerats i större omfattning lika systematiskt som i min undersökning. I forskning som gäller utelämningar i översättning av flickböcker eller av någon annan skönlitterär genre skulle det dessutom vara särskilt viktigt att systematiskt undersöka konsekvenserna av utelämningarna.

KÄLLFÖRTECKNING

A. Undersökningsmaterial

- Montgomery, L.M. 2003 [1923]. *Emily of New Moon*. New York: Dell Laurel-Leaf.
- Montgomery, L.M. 1993 [1925]. *Emily Climbs*. New York: Bantam.
- Montgomery, L.M. 2003 [1927]. *Emily's Quest*. New York: Dell Laurel-Leaf.
- Montgomery, L.M. 1955. *Emily*. Det engelska originalet *Emily of New Moon*, 1923. Svensk övers. Stina Hergin. Malmö: Gleerups.
- Montgomery, L.M. 1956. *Emily och hennes vänner*. Det engelska originalet *Emily of New Moon/Emily Climbs*, 1923–1925. Svensk övers. Stina Hergin. Malmö: Gleerups.
- Montgomery, L.M. 1957. *Emily på egna vägar*. Det engelska originalet *Emily Climbs*, 1925. Svensk övers. Stina Hergin. Malmö: Gleerups.
- Montgomery, L.M. 1985. *Emily gör sitt val*. Det engelska originalet *Emily's Quest*, 1927. Svensk övers. Margareta Eklöf. Stockholm: Liber.
- Montgomery, L.M. 1992 [1928]. *Pieni Runotyttö*. Det engelska originalet *Emily of New Moon*, 1923. Övers. I. K. Inha. [Översättningen reviderad 1961.] 11:e upplagan. Helsingfors: Werner Söderström.
- Montgomery, L.M. 1992 [1948]. *Runotyttö maineen polulla*. Det engelska originalet *Emily Climbs*, 1925. Övers. I. K. Inha. [Översättningen reviderad 1961.] 9:e upplagan. Helsingfors: Werner Söderström.
- Montgomery, L.M. 1992 [1949]. *Runotyttö etsii tähteään*. Det engelska originalet *Emily's Quest*, 1927. Finsk övers. Laine Järventaus-Aav. [Översättningen reviderad 1961.] 8:e upplagan. Helsingfors: Werner Söderström.

B. Övrig litteratur

- Ahola, Suvi & Koskimies, Satu (red.) 2005. *Uuden kuun ja Vihervaaran tytöt: Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Helsingfors: Tammi.
- Ahola, Suvi & Koskimies, Satu 2007. *Runotyttöjen vuosi*. Helsingfors: WSOY.
- Allard, Danièle 2008. Hanks Muraoka's Famous and Truncated Translation of *Anne of Green Gables*: Some Lingering Questions. *Storm and Dissonance. L.M. Montgomery and Conflict*. Jean Mitchell (red.). Newcastle, Storbritannien: Cambridge Scholars Publishing. 334–362.
- Andræ, Marika 2001. *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914–1944*. Akad. avh. Uppsala universitet. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 73. Stockholm: B. Wahlström.
- Bastin, Georges L. 1998. Adaptation. *Routledge Encyclopedia of Translation*. Mona Baker (red.). Övers. från spanska Mark Gregson. London: Routledge. 5–8.
- Bolger, Francis W. P. & Epperly, Elizabeth R. (red.) 1992. *My Dear Mr. M. Letters to G.B. MacMillan from L.M. Montgomery*. Toronto m.fl.: Oxford University Press.
- Davis, Eirlys E. 2007. Leaving it Out. On some justifications for the use of omission in translation. *Babel*, 53:1, 56–77.
- Desmidt, Isabelle 2003. "Jetzt bist du in Deutschland, Däumling": Nils Holgersson on Foreign Soil – Subject to New Norms. *Meta: Translators' Journal*, 48:1–2, 165–181.
- Desmidt, Isabelle 2006. A Prototypical Approach within Descriptive Translation Studies? Colliding Norms in Translated Children's Literature. *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren (red.). Manchester, Storbritannien & Kinderhook, USA: St. Jerome Publishing. 79–96.
- Dimitriu, Rodica 2004. Omissions in Translation. *Perspectives: Studies in Translatology*, 12:3, 163–175.
- Epperly, Elizabeth Rollins 1993. *The Fragrance of Sweet-Grass. L.M. Montgomery's Heroines and the Pursuit of Romance*. Toronto m.fl.: University of Toronto Press.

- Epperly, Elizabeth Rollins 2003. *Through Lover's Lane. L.M. Montgomery's Photography and Visual Imagination*. Toronto m.fl.: University of Toronto Press.
- Foster, Shirley & Simons, Judy 1995. *What Katy Read. Feminist Re-Readings of 'Classic' Stories for Girls*. Iowa City: University of Iowa Press.
- Gammel, Irene 2002. Safe Pleasure for Girls: L.M. Montgomery's Erotic Landscapes. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Irene Gammel (red.). Toronto m.fl.: University of Toronto Press. 114–127.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2000. *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–1950-luvulla*. Akadem. avh. Tammerfors universitet. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 781. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi 2007. Satunnaisesta poiminnasta käännöstulvaan – lasten- ja nuortenkirjallisuuden käännökset 1900-luvulla. *Suomennoskirjallisuuden historia I*. H. K. Riikonen m.fl. (red.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1094. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet. 472–486.
- Hekkanen, Raila 2010. *Englanniksiko maailmanmaineeseen? Suomalaisen proosa-kaunokirjallisuuden kääntäminen englanniksi Isossa-Britanniassa vuosina 1945–2003*. Akadem. avh. Institutionen för moderna språk. Helsingfors universitet. Även tillgänglig på <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6436-4>>.
- Hiivala, Hannariikka 2005. The untranslated Anne: On the translation of children's literature with an emphasis on omissions in the Finnish translations of some of the novels in L. M. Montgomery's Anne of Green Gables series. Pro gradu-avhandling i engelsk översättning. Institutionen för översättningsvetenskap. Helsingfors universitet. (Otryckt.)
- Huhtala, Liisi & Juntunen, Katariina 2004. *Ilosaarten seutuvilla. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden historiaa ja tutkimusta*. Helsingfors: BTJ Kirjastopalvelu.
- Kannas, Vappu 2010. Familiar Landscape L.M. Montgomery's Emily Series: Nature as the Integrating Factor in the Finnish Translations. Föredrag vid konferensen L.M. Montgomery and the Matter of Nature vid University of Prince Edward Island i Charlottetown 23–27.6.2010.

- Karonen, Taru 2007. Vihervaaran Anna ajan hampaissa: Anne of Avonlea -romaanin alkuperäinen ja uudistettu suomennos. Pro gradu-avhandling i översättningsvetenskap (engelska). Institutionen för språk- och översättningsvetenskap. Tammerfors universitet. (Otryckt.)
- Katajavuori, Riina 2005. Emiliat on yli-ihania. *Uuden kuun ja Vihervaaran tytöt: Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Suvi Ahola & Satu Koskimies (red.). Helsingfors: Tammi. 121–132.
- Ke, Ping 1999. Translatability vs. Untranslatability: A Sociosemiotic Perspective. *Babel*, 45:4, 289–300.
- Klingberg, Göte 1977. *Att översätta barn- och ungdomslitteratur. Empiriska studier och rekommendationer*. Rapport nr 74. Mölndal: Lärarhögskolan i Mölndal. Pedagogiska institutionen.
- Klingberg, Göte 1986. *Children's Fiction in the Hands of Translators*. *Studia psychologica et paedagogica* 82. Series altera. Lund: Gleerup.
- Leikola, Anto 2007. I. K. Inha (1865–1930). *Suomennoskirjallisuuden historia I*. H. K. Riikonen et. al. (red.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1094. Helsingfors: Finska Litteratursällskapet. 574–576.
- Leppihalme, Ritva 1994. *Culture Bumps. On the Translation of Allusions*. English Department Studies 2. Akadem. avh. Engelska institutionen. Helsingfors universitet.
- Leuven-Zwart, Kitty M. van 1989. Translation and Original. Similarities and Dissimilarities. *Target*, 1:2, 151–181.
- Lothe, Jakob 2000. *Narrative in Fiction and Film. An Introduction*. Oxford m.fl.: Oxford University Press.
- Margolin, Uri 1986. The Doer and the Deed. Action Basis for Characterization in Narrative. *Poetics Today*, 7:2, 453–468.
- Margolin, Uri 1990. Individuals in Narrative Worlds. An Ontological Perspective. *Poetics Today*, 11:4, 843–871.
- Mazi-Leskovar, Darja 2003. Domestication and Foreignization in Translating American Prose for Slovenian Children. *Meta: Translators' Journal*, 48:1–2, 250–265.

- Montgomery, L.M 1955 [1929]. *Pieni Runotyttö*. Det engelska originalet *Emily of New Moon*, 1923. Övers. I. K. Inha. 3:e upplagan. Helsingfors: Werner Söderström.
- Murfin, Ross & Ray, Supryia M. 2003. *The Bedford Glossary of Critical and Literary Terms*. 2:a upplagan. Boston & New York: Bedford/St. Martin.
- Nikolajeva, Maria 1996. *Children's Literature Comes of Age. Toward a New Aesthetic*. London & New York: Garland Publishing.
- Nikolajeva, Maria 2002. *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. Lanham, Maryland & London: Scarecrow Press.
- Oittinen, Riitta 1997. *Liisa, Liisa ja Alice*. Tammerfors: Tampere University Press.
- Oittinen, Riitta 2000. *Translating for Children*. Children's Literature and Culture Volume 11. London & New York: Garland Publishing.
- O'Sullivan, Emer 2005. *Comparative Children's Literature*. Det tyska originalet *Kinderliterarische Komparatistik* [2000]. Övers. Anthea Bell. London & New York: Routledge.
- Paasonen, Hanna-Reetta 2007. Taking Emily Seriously – The Depiction of the Canadian Female Artist in the 1920's in L. M. Montgomery's Emily Trilogy. Pro gradu-avhandling i engelsk filologi. Institutionen för språk- och översättningsvetenskap. Tammerfors universitet. (Otryckt.)
- Puurtinen, Tiina 1995. *Linguistic acceptability in translated children's literature*. Akadem. avh. Savonlinna School of Translation Studies. University of Joensuu Publications in the Humanities N:o 15. Joensuu: Univeristy of Joensuu.
- Reiß, Katharina 1982. Zur Übersetzung von Kind- und Jugendbüchern. *Lebende Sprachen*, 1/1982, 7–13.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1990 [1983]. *Narrative Fiction. Contemporary Poetics*. London & New York: Routledge.
- Rubio, Mary & Waterston, Elizabeth (red.) 2003 [1992]. *The Selected Journals of L.M. Montgomery. Volume III: 1921–1929*. Don Mills: Oxford University Press.
- Seifert, Martina 2008. Conflicting Images: *Anne of Green Gables* in Germany. *Storm and Dissonance. L.M. Montgomery and Conflict*. Jean Mitchell (red.). Newcastle, Storbritannien: Cambridge Scholars Publishing. 228–343.

- Shavit, Zohar 1986. *Poetics of Children's Literature*. Athens, Georgia: University of Georgia Press.
- Shuttleworth, Mark 1998. Polysystem theory. *Routledge Encyclopedia of Translation*. Mona Baker (red.). London: Routledge. 176–179.
- Skjønberg, Kari 1982. *Vem berättar? Om adaptationer i barnlitteratur*. Det norska originalet *Hvem forteller? Om adaptasjoner i barnelitteratur*, [1979]. Övers. Ying Toijer-Nilsson. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Söderberg, Eva 2010. Flickboksforskning i ett föränderligt genuslandskap. *En bok om flickor och flickforskning*. Anna-Karin Frih och Eva Söderberg (red.). Lund: Studentlitteratur. 157–182.
- Theander, Birgitta 2006. *Älskad och förnekad. Flickboken i Sverige 1945–1965*. Akadem. avh. Lunds universitet. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 92. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Tiitinen, Tuire 2010. "Made up of Scraps and Patches." *Henkilöhahmot ja suvun merkitys L.M. Montgomeryn Emily-trilogiassa*. Pro gradu-avhandling i allmän litteraturvetenskap. Institutionen för konstämnen. Tammerfors universitet. (Otryckt.)
- Toijer-Nilsson, Ying 1985. Lucy Maud Montgomery. *De skrev för unga. Från Louisa Alcott till Jules Verne. Porträtt av femton klassiska ungdomsförfattare*. Lund: Bibliotekstjänst. 121–137.
- Ulfsgård, Maria 2002. *För att bli kvinna – och av lust. En studie i tonårsflickors läsning*. Akadem. avh. Lunds universitet. Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 78. Stockholm: B. Wahlström.
- Warnqvist, Åsa (red.) 2009. *Besläktade själar: Läsupplevelser av Anne på Grönkulla*. Lund: BTJ.
- Warnqvist, Åsa 2011. Anne på grönkulla – "en af de nöjsammaste bekantskaper man kan göra". Utgivning och mottagande av L.M. Montgomerys verk i Sverige. *I litteraturens underland*. Maria Andersson et. al. (red.). Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 113. Göteborg & Stockholm: Makadam. 212–229.
- Waterston, Elizabeth 2008. *Magic Island. The Fictions of L.M. Montgomery*. Don Mills: Oxford University Press.

- Westin, Bodil 1994. Flickboken som genre. *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken.* Ying Toijer-Nilsson & Bodil Westin (red.). Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 52. Stockholm: Rabén & Sjögren. 10–14.
- Åhmansson, Gabriella 1992. Det skapande jagets kamp för att överleva. En feministisk läsning av L M Montgomerys böcker om Emily. *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen.* Maria Nikolajeva (red.). Stockholm: Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet. 131–147.
- Åhmansson, Gabriella 1993. The Survival of the Artist: L.M. Montgomery and the Attempted Murder of Emily Byrd Starr. *Literary responses to arctic Canada. Proceedings from the third International Conference of the Nordic Association for Canadian Studies, University of Oslo, 1990.* Jørn Carlsen (red.). The Nordic Association for Canadian Studies Text Series Volume 7. Lund: The Nordic Association for Canadian Studies. 185–192.
- Åhmansson, Gabriella 1994. "Mayflowers grow in Sweden too": L.M. Montgomery, Astrid Lindgren and the Swedish Literary Consciousness. *Harvesting Thistles. The Textual Garden of L.M. Montgomery. Essays on Her Novels and Journals.* Mary Rubio (red.). Quelp: Canadian Children's Press. 14–22.
- Ørving, Mary 1988. *Flickboken och dess författare. Ur flickläsningens historia.* Hedemora: Gidlund.

C. Elektroniska källor

- Fennica 2011. Information hämtad 30.9.2011. <<https://fennica.linneanet.fi/>>
- Gergely, Tamás 2005. Tre frågor till Margareta Eklöf. Publicerad 12.8.2005. Hämtad 30.9.2011. <<http://www.interbib.se/default.asp?id=17856&ptid=4035>>
- Libris 2011. Information hämtad 28.1.2011. <<http://libris.kb.se/>>
- Oxford Dictionary of English* 2011. Oxford Reference Online. Oxford: Oxford University Press. Information hämtad 11.2.2011. <<http://www.oxfordreference.com>>

Thunderberg, Karin 2002. Astrid var snällfödd. Svenska dagbladet 17.2.2002. Ändrad 12.11.2007. Hämtad 28.1.2011. <http://www.svd.se/kulturnoje/mer/astridlindgren/astrid-var-snallfodd_44259.svd>